

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

MÜNİF PAŞA'NIN İLM-İ BELÂGAT- LA RHËTORIQUE ADLI ESERİ
(İNCELEME- ÇEVİRİ YAZILI METİN- TIPKIBASIM)

Merve ÖZSARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

MÜNİF PAŞA'NIN İLM-İ BELÂGAT- LA RHËTORIQUE ADLI ESERİ
(İNCELEME- ÇEVİRİ YAZILI METİN- TIPKIBASIM)

Merve ÖZSARI

Danışman: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sema ÇETİN BAYCANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK

(Danışman)

Üye:

Üye:

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

..... /...../ 2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserler Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 05/ 07/ 2019

Merve ÖZSARI

ÖZET

MÜNİF PAŞA'NIN İLM-İ BELÂGAT- LA RHËTORIQUE ADLI ESERİ (İNCELEME- ÇEVİRİ YAZILI METİN- TIPKIBASIM)

Merve ÖZSARI

Yüksek Lisans Tezi, İslâm Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK

Haziran 2019, 177 sayfa

Tanzimat dönemi her alanda ilerlemenin ve gelişmenin olduğu bir dönemdir. Belâgat ilmi de bundan nasibini almıştır. Klâsik belâgat anlayışı yerini artık Batılı retorik anlayışına bırakmaya başlamıştır. Çalışma konusu olan eser de bu yeni anlayışla yazılan ilk eserlerden biridir.

Bu eser XIX. yüzyılda yaşamış bir Osmanlı aydını olan Münif Paşa'nın "*İlm-i Belâgat- La Rhétorique*" adlı kitabıdır. Müellif nüshası olduğu düşünülen eserin herhangi bir yerinde yazılış tarihine ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Ancak konuyla ilgili yapılan araştırmalarda söz konusu eserin Münif Paşa'nın 1878-1880 yılları arasında Mekteb-i Hukuk hocalığı esnasında belâgat derslerinde ders kitabı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla eserin 1870'li yılların sonunda yazılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Bu çalışmada yazma hâlinde 34 varaktan oluşan bu kitap çeviri yazıya aktarılmış ve kitabın içerik incelemesi yapılmıştır.

Bu tez beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, kapsamı, önemi, yöntemi ve sınırlılıklarına değinilmiştir. İkinci bölümde Türk edebiyatında belâgat konusu ve çalışmaları ile ilgili bilgi verilerek, retorikğin tanımı ve tarihçesine, belâgat-retorik ilişkisine, 19. yüzyılda yazılmış belâgat kitaplarına değinilmiştir. Üçüncü bölümünde Münif Paşa'nın biyografisi ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra üzerinde çalışılan yazma eserin fizikî özellikleri tanıtılarak, muhtevası ve eserde geçen belâgat ve retorik terimleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise eserin çeviri yazılı metni verilmiştir. Son bölümde bu çalışma neticesinde dokuz asırlık belâgat geleneğinin nasıl kırıldığı, nasıl bir değişim yaşadığı ve Batı retorikğinin Türk edebiyatına nasıl uyarlandığı hakkında elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Münif Paşa, belâgat, retorik, 19. Yüzyıl.

ABSTRACT

THE WORK OF MÜNİF PASHA'S İLM-İ BELÂGAT- LA RHËTORIQUE (REVIEW- TRANSCRIBED TEXT- FACSIMILE EDITION)

Merve ÖZSARI

Master Thesis, Department of History of Islam and Arts

Advisor: Assoc. Prof. Nuran ÖZTÜRK

June 2019, 177 pages

The Tanzimat period is a period of progress and development in all field. The science of poetry has also had its share. The idea of classical rhetoric is now started to replace by Western rhetoric. The subject of the thesis is a work which is one of the first works written with this new understanding.

This work is a book called “*İlm-i Belâgat- La Rhétorique*” written by Munif Pasha, who was an Ottoman intellectual lived in the 19th century. There is no information about when the work has been written on the examined copy of the work that is thought to be a copy of the author. However, in the researches on the subject, it was understood that the work in question was used as a textbook during the rhetoric lessons of Münif Pasha during 1878-1880. Therefore, it is estimated that the work could be written at the end of the 1870s. In this thesis, this book which consists of 34 folios was translated into Turkish and the content of the book was examined.

This thesis consists of five main chapters. In the introduction part; the scope, importance, method and limitations of the study are discussed. In the second chapter; the information about the rhetoric in the Turkish literature was given, definition, history of rhetoric and relationship between declamation and rhetoric and the rhetoric books written in 19th century were mentioned. In the third part; after giving information about the biography and works of Münif Pasha, the physical characteristics of the work which is studied was explained and the content of the work, the terms of declamation and rehetoric used in the work are examined. In the fourth chapter; the translation text of the work is given. In the last chapter; the obtained data about how the tradition of nine centuries-old rhetoric has been broken, how it has changed and how the Western rhetoric was adapted to Turkish literature are evaluated.

Key Words : Münif Pasha, eloquence, rhétorique, 19.century.

ÖN SÖZ

Doğu'da belâgat, Batı'da retorik adıyla yapılan çalışmaların temeli güzel konuşma ve yazmanın esaslarını arama ve anlama çabalarına dayanır. Ancak Doğu'nun belâgatı ile Batı'nın retoriğini birebir karşı karşıya koymak pek de mümkün olmamıştır. Çünkü etkili söz söyleme üzerinde iki medeniyetin de düşünceleri farklı farklı olmuştur. Ayrıca iki medeniyetin geçirmiş olduğu siyasî ve sosyal gelişmeler, değişimler farklı zamanlarda farklı şekillerdedir.

19. yüzyılda dağılma sürecine giren Osmanlı Devleti başlangıçta Batı'daki gelişmelerle pek ilgilenmezken daha sonra yaşanan hadiseler bu gelişmelerden haberdar olmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla ilk olarak teknik anlamda temaslarda bulunulmuş ve daha sonra askerî, idarî, hukukî ve eğitime ilişkin alanlarda Batı'dan yararlanılmıştır.

Eğitim alanındaki düzenlemeler belirli bir plan ve program dahilinde başlamasa da Batı'daki örneklerinden etkilenecek şekilde şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda Batılı tarzlarda yeni okullar açılmış ve bu okullarda okutulan dersler için eserler tercüme edilmeye başlanmıştır. Bu durum zaman zaman ikiliklere yol açmıştır. Çünkü yeni okullar açılırken eski eğitim sistemiyle ders veren okullar da eğitim vermeye devam etmiştir. Sonuçta meydana gelen ikilikler toplumun önde gelen aydınlarını da ikiye bölmüştür. Bazı aydınlar eğitimde Batılılaşmayı kabul ederek halkın aydınlanacağını varsayarken bazıları ise her milletin kendine özgü millî bir eğitim sisteminin olması gerektiğini savunmuşlardır.

Batı tarzında eğitim verilmeye başlandıktan sonra o dönemde Arapça olan eğitim dili yerini yavaş yavaş Fransızcaya bırakmıştır. Aynı şekilde örnek alınan ve kaynak olarak kullanılan eserler de artık Arapça değil, Fransızca'dan tercüme eserler olmuştur. Bu okullarda ders verenler önceleri tercüme eserleri kaynak olarak kullanırken daha sonra zamanla bu yeni okullarda okutulmak üzere telif eserler yazmaya ihtiyaç duymuşlardır. Dolayısıyla üzerinde çalışılan eser de ders kitabı ihtiyacını karşılamak üzere yazılan ilk eserlerden biridir. Bu alanda ilk olarak Süleyman Hüsnü Paşa (1838-1892) Harbiye-

öğrencileri için “*Mebâni'l-İnşâ*” (1871-1872) adlı eserini yazarak Batılı anlamda ders kitabı yazan ilk isim olmuştur. Daha sonra Münif Paşa (1830-1910) Mekteb-i Hukuk öğrencileri için çalışma konumuz olan “*İlm-i Belâgat-La Rhétorique*” adlı eserini yazmıştır. Belâgat dersi için Münif Paşa tarafından yazılan “*İlm-i Belâgat-La Rhétorique*” Batı retoriği örnek alınarak yazılmıştır. Eserdeki örnekleri, Fransız, Yunan ve Latin edebiyatından alınmıştır.

Çalışmada İstanbul Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığın'da K. 219 numarasıyla kayıtlı 34 varaktan oluşan ve yazma hâlinde olan eser çeviri yazıya aktarılmış ve eserin edebiyatımıza getirdiği yeniliklerle birlikte klâsik belâgat anlayışının modern retorik anlayışına nasıl dönüştüğü tarihçesiyle birlikte değerlendirilmiştir.

Tez konusunun belirlenmesinde ve bitimine kadar geçen süre zarfında fikir ve görüşleriyle bana yol gösteren, karşılaştığım problemlerde kıymetli vakitlerini ayırarak çözüm önerileri sunan tez danışmanım, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK'e, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hamit DİKMEN'e ve katkılarından dolayı değerli jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Atabey KILIÇ'a, Doç. Dr. Sema ÇETİN BAYCANLAR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca SYL-2018-10251 numarasıyla projemize destek veren Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne (BAP) teşekkürü borç bilirim.

Merve Özsarı

Adana / 2019

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
KISALTMALAR	xii
EKLER LİSTESİ	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. 1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
1. 2. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1. 3. Araştırmanın Kapsamı	3
1. 4. Kaynakların Tanıtımı	3

BÖLÜM II

TÜRK EDEBİYATINDA BELÂGAT VE RETORİK

2. 1. Belâgatın Tanımı ve Bölümleri	5
2. 1. 1. Belâgatın Tanımı	5
2. 1. 2. Belâgatın Bölümleri	6
2. 1. 2. 1. Meânî	6
2. 1. 2. 2. Beyân	7
2. 1. 2. 3. Bedî.....	8
2. 2. Belâgat İlminin ve Çalışmalarının Tarihçesi.....	9

2. 2. 1. Birinci Dönem (Kur'an-ı Kerim- X. Yüzyıl)	9
2. 2. 2. İkinci Dönem (X. Yüzyıl-XIV. Yüzyıl)	10
2. 2. 3. Üçüncü Dönem (XIV. Yüzyıl-XIX. Yüzyıl)	10
2. 2. 4. Dördüncü Dönem (XIX. Yüzyıl).....	11
2. 3. Retoriğin Tanımı ve Tarihçesi	10
2. 3. 1. Retoriğin Tanımı	10
2. 3. 2. Retoriğin Tarihçesi	12
2. 4. Belâgat ve Retorik İlişkisi.....	13
2. 5. 19. Yüzyıl Belâgat Kitapları.....	16

BÖLÜM III

MÜNİF PAŞA VE İLM-İ BELÂGAT- LA RHÈTORIQUE ADLI ESERİ

3. 1. Münif Paşa'nın Hayatı.....	23
3.1.1. Münif Paşa'nın Eğitim Görüşleri.....	27
3. 2. Eserleri	29
3. 2. 1. Tercüme Eserleri.....	30
3. 2. 1. 1. Muheverât-ı Hikemiyye.....	30
3. 2. 1. 2. Âdât-ı Ümem	30
3. 2. 1. 3. Magdûrîn Hikayesi	30
3. 2. 2. Telif Eserleri	31
3. 2. 2. 1. Manzum Eserleri	31
3. 2. 2. 2. Mensur Eserleri	31

3. 2. 2. 2. 1. Felsefe ve Hukuka Dair Olanlar	31
3. 2. 2. 2. 1. 1. Hikmet-i Hukûk	31
3. 2. 2. 2. 1. 2. Telhis-i Hikmet-i Hukûk	32
3. 2. 2. 2. 1. 2. Medhal-i İlm-i Hukûk	32
3. 2. 2. 2. 2. İktisata ve Tarihe Dair Olanlar	32
3. 2. 2. 2. 2. 1. İlm-i Servet	32
3. 2. 2. 2. 2. 2. Dâstân-ı Âl-i Osmân	33
3. 2. 2. 2. 2. 3. İngiltere Tarihi	33
3. 2. 2. 2. 3. Dil ve Edebiyata Dair Olanlar	33
3. 2. 2. 2. 3. 1. Istılahât Türkiyye	33
3. 2. 2. 2. 3. 2. Lisân-ı Hâl	34
3. 2. 2. 2. 3. 3. İrân Hâtırâtı	34
3. 2. 2. 2. 3. 4. İlm-i Belâgat- La Rhétorique	34
3. 2. 2. 2. 3. 4. 1. Eserin Fizikî Özellikleri	34
3. 2. 2. 2. 3. 4. 2. Eserin Tnıtımı, Bölümleri ve Üslûbu	35
3. 2. 2. 2. 3. 4. 3. Eserde Geçen Retorik ve Belâgat Terimleri.....	39

BÖLÜM IV

İLM-İ BELÂGAT- LA RHËTORIQUE (ÇEVİRİ YAZI)

4. 1. Çeviri Yazı İşaretleri	46
4. 2. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol	48
4. 3. Çeviri Yazılı Metin	50

BÖLÜM V**SONUÇ**

5.1. Sonuç	93
KAYNAKÇA	97
EKLER	106
TIPKIBASIM	108
ÖZGEÇMİŞ	177

KISALTMALAR

AÜ. : Ankara Üniversitesi

ÇÜ. : Çukurova Üniversitesi

İÜ. : İstanbul Üniversitesi

İ. B. : İlm-i Belâgat

Bs. : Baskı

C. : Cilt

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

Yz. : Yazma

Yay. : Yayınları

Haz. : Hazırlayan

Nr: Numara

s. : Sayfa

T : Türkçe

F : Farsça

Ö. : Ölüm tarihi

MÖ: Milattan önce

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1	106
EK 2	107

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. 1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Arap toplumunda İslamiyet'ten önceye, Batı toplumunda ise milâttan önceye dayanan belâgat çalışmaları oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Ancak Türk edebiyatı için aynı tespit yapılamaz. Edebiyatımızdaki belâgat çalışmaları, Arap edebiyatından yapılan tercüme eserlerle başlamıştır. Dolayısıyla ilk belâgat eserleri de çeviri niteliğindedir. Telif eserler daha sonraki yıllarda yazılmaya başlanmıştır.

Tanzimatla birlikte başlayan Batıya yönelik eğitim alanında da kendini göstermiştir. Batılı tarzda yeni okulların ders programlarında Arapça dersi bulunmamaktadır. Bu sebeple daha önce Arapça asıllarından okutulan belâgat kitapları kullanılamamış, Türkçe belâgat kitabı telif edilmesi gerekli hâle gelmiştir.

Çalışma konusu olan eser, bu ihtiyacı karşılamak amacıyla yazılmış ve “Mekteb-i Hukuk” öğrencilerine ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Dolayısıyla alanında yazılan ilk örneklerden biri olması eseri önemli kılmaktadır. O dönemde benzerleri kaleme alınan kitabın içerisindeki örneklerin eski belâgat kitaplarına nazaran çok daha fazla mensur metin barındırması bu eseri emsallerinden farklı kılan bir özelliktir. Tez çalışmasında incelenen bu eserin söz konusu özelliği de görülecektir.

Modern manada belâgat sahasında yazılan “*Belâgat-ı Osmaniyye*”, “*Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*”, “*Mebâni’l- İnşâ*” vb. belâgat eserleri arasında bulunan “*İlm-i Belâgat-La Réhetorique*” adlı kitap, Türk Edebiyatındaki belâgat çalışmalarının tarihçesini bütünlüklü olarak ele almada katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada “*İlm-i Belâgat-La Réhetorique*” adlı kitabın çeviri yazıya aktarılarak klâsik belâgat anlayışının modern retorik anlayışına nasıl dönüştüğünü ortaya koyma amacı güdülmüştür.

1. 2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel bir çalışma olup doküman analizi yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmaya esas olan kaynak “*İlm-i Belâgat-La Réhetorique*” adlı yazma eserdir. İstanbul Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı’ndan elde edilen yazma hâlindeki eser çeviri yazıya aktarılmıştır.

Eser çeviri yazıya aktarılırken bir yandan da literatür taraması sürdürülmüştür. Bu taramalar esnasında belâgate dair çok sayıda literatür bulunmuştur. Ancak belâgat başlığı altındaki bütün bu çalışmalar tez kapsamına sığmayacak kadar geniştir. Dolayısıyla çalışmanın hacmini gereğinden fazla genişletmemek ve konuyu dağıtmamak maksadıyla bu alanda tespit edilen literatürün tamamı değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Eser bir taraftan çeviri yazıya geçirilirken, eş zamanlı olarak bir taraftan da belâgat ilmi ile ilgili genel olarak belâgatın tarihçesine yönelik bilgi derlenip özelde Tanzimat dönemindeki Türkçe belâgat ile ilgili mulûmât elde edilmiştir. Sonrasında ise daha önce yapılmış konumuza benzer ilmi araştırmalar (tez, makale, ansiklopedi maddesi vs.) incelenmiş ve içerik oluşturmada bu çalışmalardan yararlanılmıştır. “*İlm-i Belâgat-La Réhetorique*” adlı eserin benzerleri arasındaki yerini tespit edebilmek amacıyla dönemine ait diğer belâgat kitaplarına müracaat edilip benzer ve farklı yanları “ 19. Yüzyıl Belâgat Kitapları” başlığı altında kısaca ortaya konmuştur.

Böylelikle Münif Paşa’nın kitabını benzerlerinden farklı kılan özelliklere işaret edilmiştir. Eserle ilgili bu mesai daha ne tür kaynaklara gidilmesi gerektiği hakkında bir yol göstermiştir. Çalışma neticesinde elde edilen bilgiler ışığında klâsik belâgat anlayışı ile modern retorik çalışmalarını tarihçesiyle birlikte değerlendirme imkânı elde edilmiştir.

1. 3. Araştırmanın Kapsamı

Konumuz Münif Paşa'nın "*İlm-i Belâgat- La Réhetorique*" adlı kitabıdır. Bu kitap Batı retoriği esas alınarak yazılan bir eserdir. İlm-i Belâgat adlı eserin "son kısmının eksik kaldığı" (Yetiş, 2006: 75), "iki müsveddesinin de Münif Paşa'nın aile ağacında yer alan ve ismi zikredilen bir aile üyesinde olduğu" bildirilmiştir (Özgül, 2014: 51).

Ancak ne bu iki müsveddeye ne de kitabın devamı niteliğinde olduğu düşünülen "Fiil Yahud Belâgat-ı Cismaniyye" adlı esere ulaşılabilmıştır. Her iki durumun da açıklığa kavuşturulması için M. Kayahan Özgül'ün "*XIX. Asrın Benzersiz Bir Politeknîği Münif Paşa*" adlı kitabındaki bilgilerden yola çıkılarak kitabın yazarı ile iletişime geçilmiştir. Fakat adı geçen kitapta "ilk sayfası verilen eserlerin Münif Paşa'nın torunu Selim Çınay'da olan nüshalardan elde edildiğini, eserlerin o sırada kopyasını çıkarmanın mümkün olmadığını ve Selim Çınay'ın uzun yıllar önce vefat ettiği, dolayısıyla yazmanın akıbetinin ne olduğunu bilmediği" bilgisine ulaşılmıştır. Yüksek Lisans Tez Projesi kapsamındaki bu çalışmada kitabın müsveddelerinin takibine gidilmişse de sonuç alınamamıştır. Bu durumda çalışma benzeri eserlerle karşılaştırılmadan Münif Paşa'nın yazma hâlindeki K. 219 numaralı kitabı ile sınırlandırılmıştır.

1. 4. Kaynakların Tanıtımı

Çalışma konusu belirlendikten sonra kaynak taraması yapılmıştır. Tarama sonucunda konuyla ilgili çeşitli kitaplar, tezler, makaleler elde edilmiştir. Ancak çalışmayla ilgili ana kaynak İstanbul Belediye Kütüphanesi'nden elde edilen K219 numaralı yazma eserdir. Çalışmanın içeriği oluşturulurken Münif Paşa'nın biyografisi hakkında yapılmış çalışmalardan başta M. Kayahan Özgül'ün "*XIX. Asrın Benzersiz Bir Politeknîği Münif Paşa*" adlı kitabından ve Adem Akın'ın "*Münif Paşa ve Türk Bilim Tarihindeki Yeri*" başlıklı Doktora Tezinden, Ali Budak'ın "*Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa*" başlıklı Doktora Tezinden yararlanılmıştır. Eser belâgatdan retoriğe geçişin bir örneği olduğu için Kâzım Yetiş'in "*Belâgatdan Retoriğe*" isimli kitabı çalışmada yol gösterici kaynaklar arasındadır. Ayrıca tez çalışmasının

ilerleyen safhalarında aynı konuda Mustafa Kılıç'a ait "Münif Paşa'nın İlm-i Belâgat-La Rhétorique İsimli Eseri ve Mebâni'l-İnşâ ile Karşılaştırılması" adlı makale ve aynı isimde Yüksek Lisans Tezi (2017) tespit edilmiş, ancak söz konusu tez erişime kapalı olduğu için inceleme imkânı bulunamamıştır.

BÖLÜM II

TÜRK EDEBİYATINDA BELÂGAT VE RETORİK

2. 1. Belâgatın Tanımı ve Bölümleri

2. 1. 1. Belâgatın Tanımı

Belâgat sözlükte “fesahat yani her sözü yerinde söylemek” anlamına gelmektedir (Ahterî Mustafa, 2017: 146). Diğer bir tanım ise “belâgat güzel konuşma, sözün duruma uygunluğu, hitabet, açık ve uygun ifade” şeklindedir (Güneş, 2016: 93).

Belâgat “Arapça “بلغ” fiilinden türemiş bir masdar olup sözdeki açıklık ve güzellik, maksadı tam olarak ifade edebilmek” anlamlarına gelmektedir (Bulut, 2015:42). Başka bir görüşe göre ise; “b-l-ğ” kök harflerinden meydana gelen “bulûğ” masdarının meydana getirdiği “ulaşmak, olgunlaşmak, erginlik çağına varmak gibi anlamlar bâb ve masdar değişikliğinden dolayı uygun görülmektedir” (Akdemir, 1999: 9). Bu duruma örnek verecek olursak Kur’an-ı Kerim’de “ulaşmak, erişmek” anlamı Yusuf Suresi’nin 22. ayetinde “Olgunluk çağına erişince” şeklinde geçmektedir (Bulut, 2015: 42). Belâgat kelimeyi oluşturan kök harflerine göre, “*bir kimsenin maksadına ulaşması* , “*konvoyun şehre varması*” gibi anlamlarda da kullanılmaktadır (Kılıç, 1992: 380).

Belâgatın kavram karşılığı olarak ise farklı sözlüklerde “iyi, güzel, pürüzsüz söz söyleme, uzdukluluk, sözün düzgün, kusursuz yerinde ve adamına göre söylenmesini öğreten ilmin adı, meramın hüsn-i suretle ve düzgün ve musanna sözlerle ifadesi, fesâhat yani her sözü yerinde söylemek” gibi çeşitli tanımları yapılmıştır (Develloğlu, 2010: 92; Sami, 2015: 118).

Arap diltcilerin eserlerindeki belâgat tanımlarına da kısaca değinilecek olursa, bunlar her âlimin kendi anlayışına göre farklılık arz etmektedir. Tarihî sırayla kaynakların

aktardığı sıralamalar şöyledir; Bugüne kadar ulaşılabilen en erken belâgat tanımını Hz. Ali yapmıştır. Hz. Ali'ye göre belâgat: *“Karışık noktaları ve bilinmeyen gizlilikleri en açık şekilde açıklamaktır.”* Şâir el-Atâbî el-Abbâsî: *“Başkasından yardım almadan, dilinde tutukluk meydana gelmeden, sana ihtiyacını anlatabilmeye belâgat denilir”*demiştir. Şâir Sahar el-Abdî'ye göre ise belâgat, *“hata yapmadan ve yavaşlamadan hızlı konuşmaktır”*. Şâirin tanımına benzer bir şekilde belâgatı tanımlayan bir diğer kişi de Ebû Said'dir. O da belâgatı; *“rahatlıkla kelâmı kısaltmak ve hata yapmadan kelâmı uzatmak”* olarak tanımlamıştır. Modern dönem yazarlarından Ali el-Cârim ve Mustafa Emin belâgatı; *“muhatabın durumuna ve muktedâ- yı hâle uygun olmakla beraber, insan ruhunda büyük bir etki bırakan fasih, doğru ifadelerle, derin manayı açık bir şekilde ifade etmektir”* şeklinde tanımlamışlar ve aslında bir belîğ ile bir ressam arasında bir fark olmadığını belirtmişlerdir (Güceyüz, 2015: 7).

Belâgat terim olarak ise “meleke” ve “ilim” olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır. Batı dillerinde meleke anlamında belâgata karşılık “éloquence”, ilim anlamında da “rhétorique” kelimeleri kullanılmaktadır. Meleke olarak belâgat “sözün, fasih olmakla beraber yer ve zamana da uygun olmasıdır”. Diğer bir ifadeyle “bir fikrin sözlü veya yazılı olarak yerinde, yeterince ve zamanında ifade edilmesidir” (Kılıç, 1992: 380). Bu bağlamda belâgat hem konuşma ve yazma kurallarını inceleyen bir ilim, hem de bir sanattır.

İlim olarak ise “düzgün ve yerinde söz söyleme usul ve kaidelerini inceleyen belâgat, meânî, beyân ve bedî’ olmak üzere üç fenne ayrılır” (Kılıç, 1992: 381; Bulut, 2015: 43).

2. 1. 2. Belâgatın Bölümleri

2. 1. 2. 1. Meânî

Belâgat ilminin üç ana bölümünden biri olan meânî *“mânâ”* kelimesinin çoğuludur (Bulut, 2015: 288). Meânî ilmi, *“kelâmın/sözün yerinde kullanılmasını, konuşanın veya*

muhatabın durumuna uygun olarak ifade edilmesini sağlayan ve cümlelerin dil kuralları çerçevesinde uğradığı değişikliklerden bahseden bir ilimdir”(Saraç, 2007: 55).

Meânî ilmiyle öncelikli olarak Kur’ân-ı Kerim’in icâz yönleri olan “lafızların dizilişindeki incelik ve güzellik, nitelemelerdeki güzellikler, terkiplerdeki parlaklık, kolaylık ve sadelik, kelimelerdeki anlam genişliği, lafızların tatlılığı ve sağlamlığı” gibi yönlerini öğrenmek amaçlanmıştır (Bulut, 2015: 288). Meânî, kelimedenden cümleye kadar anlamı ve anlamlı birimleri inceleyen anlam bilimi ile benzer bakış açlarına sahiptir. Dilin anlamı üzerinde duran anlam bilimi ile dinleyene anlamlı ifadeler sunma amacının yollarını gösteren meânî ilmi dil ve anlam üzerinde düşünme noktasında birleşmektedir (Aksan, 2006: 17). Başka bir ifadeyle sözün, hâlin gereklerine uyup uymadığından bahseder ve kelime ve söz dizimi ile anlatım arasındaki ilişkiler üzerinde durur (Karataş, 2004: 65). İbarelerin tertibi ve cümlelerin uygun olarak kullanılışı ile ilgili bilimdir. Sözün duruma uygun bir şekilde nasıl ifade edileceğini gösterir (İsen, 2001: 397).

Meânî ilmi klâsik belâgat kitaplarında sekiz bölüm olarak incelenmektedir (Saraç, 2007: 55). Bu bölümler; “1) İsnad, 2) Müsnedün ileyh, 3) Müsned, 4) Haber-inşâ, 5) Fiilin müteallakları, 6) Kasr, 7) asıl-vasıl, 8) İcaz-itnab-musavat” dır (Bulut, 2015:288).

2. 1. 2. 2. Beyân

Beyân kelimesinin sözlük anlamı “*ortaya çıkmak görünmek, açıklamak, anlatmak, bildirmek maksadı ortaya koymak*” tır (Bilgegil, 1964: 125; Akalın, 1972: 32; Saraç, 2007: 97). Belâgat ilminin, hakikat, mecaz, kinaye, teşbih, istiare gibi bahislerini öğreten kısmıdır (Devellioğlu, 2010: 106).

Edebiyat terimi olarak “*beyân, mânayı ifadede lafzı açıklığa kavuşturmak için gereken melekeyi kazandıran, duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifade etme usul ve kaidelerini inceleyen ilim*” demektir (Hacımüftüoğlu, 1992: 22-23). Bir maksadın birbirinden farklı usullerle nasıl dile getirileceğini gösterir (İsen, 2001: 397). Bir maksadı değişik yollarla ifade etmenin usul ve kaidelerinden bahseder. Maksad, sözcüklerin gerçek an-

lamaları ile ifade edilebileceği gibi benzetmelerle veya gerçek anlamlarında kullanılmayan sözcüklerle de dile getirilebilir (Halman, 2007: 355). Ancak beyan ilmi *“bir kelimenin gerçek anlamda kullanılması demek olan hakikat ile ilgilenmez”* (Bulut, 2015:46). Fakat mecazı anlamak için hakikati anlamak gerektiğinden hakikat de beyanın konuları arasında yer almaktadır. Bir sözde eğer *“kelime gerçek anlamda kullanılırsa bu hakikattir, gerçek anlamı dışında kullanılmışsa mecâz, teşbih veya istiâre”* olur (Hacımuftüoğlu, 1993: 22-23).

2. 1. 2. 3. Bedî

Bedînin sözlük anlamı, *“örneksiz ve modelsiz bir şeyi icat etmeyi ifade eder”* dir (Akalin, 1972: 31). Belâgat terimi olarak ise bedîi, *“belâgatin meânî ve beyân kısımlarından sonra gelen, manaya delaleti açık ve durumun gereğine uygun olan, sözü ses ve anlam yönlerinden güzellestiren yöntem ve yeteneklerden bahseden bir ilim”* dir (Saraç, 2007: 153). Lafız ve anlam sanatlarını inceleyen, sözün dış güzelliğini konu edinen, sözün süslenmesini öğreten bir disiplindir. Sözü güzelleştirme bilimi de denebilir (Karataş, 2004: 65). Edebî sanatlarla örülü ifadenin lafız bakımından kusursuz, mana bakımından makul ve aynı zamanda bir ahenge sahip olmasının usul ve kaidelerini inceleyen bilim demektir (Hacımuftüoğlu, 1992: 320). Belâgat ilminin ifadeyi güzelleştirme usul ve kaidelerinden bahseden dalıdır. Edebî sanatların mahiyetlerini ve kullanışlarını izah eder (İsen, 2000: 397). Manaya delaleti açık ve durumun gereğine uygun sözü, ses ve mana yönlerinden güzelleştiren teknikleri ve özellikleri konu edindir. Bedî alanına giren söz sanatları anlam yakınlığı ve karşıtlığına dayalı olanlar (tenasüp, leff ü neşr ve tezat), sözcük ve metin yinelemesi (tekrir), birden fazla anlamı olan sözcükleri kullanma (iham-tevriye, tevcih), mübalağa gibi anlamla doğrudan ilişkili olanlar mana sanatları, ses tekrarına ve benzeşmesine dayalı olanlar da (cinas, iştikak, seci, irşat gibi) lafız sanatları olarak adlandırılmaktadır (Halman, 2007: 355).

2. 2. Belâgat İlminin ve Çalışmalarının Tarihçesi

Belâgat, İslâmiyet öncesi dönemde Arap edebiyatında ortaya çıkmıştır ve Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlünden sonra bağımsız bir ilim olma özelliği kazanmıştır. İlk belâgat çalışmaları Kur'ân'ın icâzını anlama çabalarıyla olmuştur. Arap müellifleri, belâgat sahasında hem Türk edebiyatı hem de dünya edebiyatını etkisinde bırakacak eserler yazmışlardır. Türk edebiyatında belâgat çalışmalarını İslâmiyetten önceki devirlere indirmek eldeki verilere göre olanaksızdır. Arapça'nın o dönemde ilim dili olması sebebiyle Türk âlimlerin bu yöndeki çalışmaları da Arapça olmuştur ve bu sebeple Türkler asırlarca belâgat konusundaki kitapları Arapça asıllarından okumuşlardır. Bundan dolayı Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçukluları döneminde belâgat alanında Türkçe yazılmış bir eserden söz edemeyiz. Medreselerde ders kitabı olarak Sekkâkî'nin Miftâhu'l-Ulûm'u, Kazvî'nin Telhisü'l-Miftâh'ı ve Teftâzânî'nin Mutavvel'i okutulmuştur (Yetiş, 1992: 384).

Arap edebiyatında ise belâgat çalışmaları önce edebî tenkit şeklinde başlamış, İslâmi dönemde ise hem Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı, hem de edebî tenkit sebebiyle bu faaliyet daha hızlı bir şekilde devam etmiştir. Bu dönemin edebî tenkit açısından en önemli özelliği, şiir ve hitâbette ifadelerin şeklî sanatlara boğulmaması ve her yönden duruma uygun ("muktezâ-yı hâl") ölçülerde tutulması için gösterilen titizliktir (Yalar, 1997: 38). Edebî tenkit ve Kur'ân-ı Kerîm'e hizmet maksadıyla yapılan çeşitli çalışmalardan belâgatle ilgili olanlar dört dönemde incelenmektedir (Kılıç, 1992: 381).

2. 2. 1. Birinci Dönem (Kur'ân-ı Kerim - 10. Yüzyıl)

Dilciler ve edebiyatçılar bu dönemde aynı zamanda tefsirle de uğraşmışlardır. Tefsirlerde belâgatin kapsamına giren bilgilere de rastlanmaktadır. Bu dönemdeki kelâmcılar ise, Kur'ân'ın icâzı üzerinde dururken daha tam olarak ayrılmamış olan belâgat ve fesâhat bahsine de girmişlerdir (Yılmaz, 2009: 16).

2. 2. 2. İkinci Dönem (10. Yüzyıl – 14. Yüzyıl)

Belâgatın müstakil bir ilim hâlinde teşekkül etmeye ve terimlerinin belirmeye başladığı bu dönemde yazılan eserlerde belâgat konuları ön plâna çıkmaktadır (Kılıç, 1992:381). Bu dönemin en dikkate değer eseri, Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078)'nin Delâ'ilü'l-icâz'ı ve Esrârü'l-belâga'sıdır (Yılmaz, 2009: 16). Bu asrın gerçek dâhisi dil ve gramer âlimi Zemahşerî (ö. 538/1143)'dir. El- Keşşâf adlı tefsirinde Cürcânî'nin görüşlerini de esas alarak Kur'an'ı belâgati bakımından açıklar. İbn Haldûn (ö. 808/1406)'a göre, Zemahşerî'ye gelinceye kadar, kelâmcılara ait tefsirlerin çoğunda belâgat yeterince işlenmemiştir (Yalar, 1997:39). Dönemin diğer önemli isim ve eserleri arasında Osmanlı-Türk edebiyatında belâgat tartışmalarında da yazarların gönderme yaptıkları Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1209)'nin Nihâyetü'l-icâz fî Dirâyeti'l-icâz min Esrârü'l-belâga ve Delâ'ilü'l-icâz adlı eseri, Sekkâkî (ö. 626/1229)'nin Miftâhu'l-Ulûm'u yer almaktadır. (Kılıç, 1992:381; Yılmaz, 2009: 16).

2. 2. 3. Üçüncü Dönem (14. Yüzyıl- 19. Yüzyıl)

Bu uzun dönemde diğer birçok ilim dalında olduğu gibi belâgat ilimlerinde de bir duraklama başlamış, belâgat adına yapılan çalışmalar, Sekkâkî'nin Miftâhu'l-Ulûm'unun üçüncü bölümünden faydalanarak Hatîb el-Kazvînî tarafından Telhîsü'l-Miftâh adıyla düzenlenen kitap üzerine yazılan şerh, haşiye ve talikatlar şeklinde olmuştur (Kılıç, 1992:381, Yılmaz, 2009: 16). Bu dönemin ismi şerh ve haşiye dönemi olarak da bilinmektedir. Müstakil eser vermek yerine birtakım tarîf, tasnif ve değerlendirmelerle yetinilmiş ve bu durum belâgate dair çalışmalarda da yansımıştır. Ayrıca kaleme alınan şerh ve haşiyelerde dikkati çeken bir başka özellik de eserin konusu ne olursa olsun müellifin kendi ihtisasıyla ilgili terim veya deyimlere büyük ölçüde yer vermesidir (Kılıç, 1992:381).

2. 2. 4. Dördüncü Dönem (19. Yüzyıl)

İslam dünyasının Batı ile tanışması ve temasa geçmesinden sonra yenilik arayışlarının başladığı dönemdir. Bu döneme belâgat ilminin farklı ve yeni bir boyut kazandığı bir dönem de diyebiliriz. Çünkü bu dönemde yetişen belâgatçiler, klasik tarz belâgat çalışmalarını devam ettirenler, onlara modern bir yön/yüz vermek isteyenler olmak üzere iki gruba ayrılmışlardır (Kılıç, 1992: 381). Bu dönemin diğer bir özelliği de alimler hem klasik kaynaklardan hem de şerh ve haşiye türü eserlerden faydalanarak konuyu kendi düşüncelerine göre ifade etme yoluyla yeni eserler kaleme almışlardır. Dolayısıyla bazı âlimler, klasik belâgat kitaplarının yöntemlerine sadık kalmayı savunurken, bazıları da Batılı eserleri örnek alarak belâgata modern bir bakış açısı kazandırmaya çalışmışlardır.

2. 3. Retoriğin Tanımı ve Tarihçesi

2. 3. 1. Retoriğin Tanımı

Retorika (söz söyleme sanatı) kelimesi, “*retor*” ve “*reter*” kelimelerinden türetilmiştir; bu kelimeler de retoriksel konuşma anlamına gelen “*phemi*” (demek), “*lego*” (söylemek), “*ero*” (bildirmek) fiillerine dayanmaktadır; oysa retorik (hitabet) tanımı, “söz söyleme sanatının gelişiminin tamamını kapsar” (Sandalcı, 2004: 63). Yunanca’da retorik terimi için “*rhetorikos*” konuşmacıya ilişkin olan, konuşmacıya uygun olan anlamındaki sıfattan türeyen “*rhetorike-tekhne*” yani konuşmacının sanatı terimini kullanılmıştır (Tepebaşı, 2016: 15).

Romalılar, Eski Yunan retorik tekniklerini benimseyince bu terimi “söz söyleme”, “söylev” sanatı anlamında “*rhetorica*” ile karşılamışlar. Kaynaklarda konuşma tekniklerini “*tekhnai*” terimiyle, söz ya da savı “*logos*” terimiyle, “*orthos*”u da “her konu üzerinde düzgün konuşmak” olarak karşılanırsa da daha çok “konuşuyorum”, “dava sunuyorum” anlamındaki “*oro*” fiilinden türeyen “*oratio*”yu “konuşma”, “söylem”, “nutuk”; şiir yerine mecazlı konuşma, konuşma yetisi anlamında kullanmışlardır (Dürüşken, 1995: 1-3). Romalılar M.Ö. 2. ve 1. yy. arasında retoriği siyasal anlamda

ikna dışında kişinin kendini ifade edebilmesi ve sanatsal bir etki yaratabilmesi anlamında da retorigi kullanmışlardır (Sönmez, 2008: 6).

Retorik ile ilgili diğer tanımlamalar ise şöyledir; Koraks buna “*ikna etme yaratusı*” adını vermiş, Aristoteles ise bunu, “*olması mümkün düşüncenin gücü*” olarak tanımlamış, yani bir sorun için inandırıcı olan savları bulma yeteneği, Quintilian “*iyi konuşma bilimi*”, Çicero ise “*ikna etme amacını taşıyan konuşma*” olarak tanımamışlardır (Sandalcı, 2004: 63).

2. 3. 2. Retoriğin Tarihçesi

Retoriğin doğmasına sebep olan iki yön vardır. Birincisi duygu ve düşüncelerini ifade etmek, olayları, olguları açıklamak anlamında olan hitâbet (retorik), konuşma dili kadar eskidir. “*Rahman, Kur’ân’ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyânı (düşünüp ifade etmeyi) öğretti.*”¹ (Elmalı, 1998: 158-160). Bu ayette de belirtildiği gibi birinci yönü insanda doğuştan var olan bir meleke olmasıyla ilgilidir. Ayetler de gösteriyor ki, Beyân, meramını açıklama yeteneği insanoğluna doğuştan verilen bir yetenektir. İlk insan ve peygamber Hz. Âdem kuşkusuz diğer peygamberler gibi vazifesini hakkıyla ifa edebilecek düzeyde beyân yeteneğine sahipti. “*Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah’ın emirlerini) iyice açıklasın...*” (İbrahim, 14/1) Bu ayet ise retoriğin ikinci yönünü yani insanın sosyal gerçeklikle olan bağı, ihtiyacını, toplumsal yönünü gösterir. Bu ihtiyaç, insanı, hitâbet sanatıyla ilgili bazı araştırmalara sevk etmiştir. Böylece hitâbet (retorik) ilmi doğmuştur.

Kaynaklarda verilen bilgilere göre ise “retorik” terimi ilk kez Platon’un Georgias (M.Ö.385) diyalogunda geçer (Tepebaşı, 2016: 15). Sokrates döneminde kullanılmaya başlandığını, ancak bu konudaki genel kabul terimin M.Ö. 5. yüzyılda yaygınlaşmaya başladığı yönünde olduğu söylenebilir. Greko-Romen devirde ise retorik çalışması genç insanın resmî eğitiminin düzenli bir kısmı olarak yer almıştır. Klâsik retorisyenler yani retoriğin öğretmenleri Grek edebiyatında retoriğin bir akademik disiplin olmasından önce

¹ (Rahmân, 55/1-4)

bulduğuna inanmışlardır. Karşıt şekilde, okullarda verilen retorik öğretimi, aslında görünüşte her şeyden önce halk konuşması eğitimiyle ilgilidir (Sönmez, 2008: 7).

Bilinen ilk retorik hocaları Corax (M.Ö. 480-460)'dır ve Demosthenes, Perikles gibi ünlü hatiplerin yetiştiği Antik Yunan'da yaşamıştır (Yetiş, 1996: 17; Elmalı, 1998: 158-160). Yunanlılar demokratik rekabette halkın desteğini sağlamak ve rakipleriyle mücadele etmek için retorik bir araç olarak kullanmışlar ve Çıceron ve Quintilian gibi krallardan himaye gören ünlü hatipler yetişmiştir (Sami, 2012: 2).

Antik çağda sofistler retorik meslek edinerek aldatılmış kurbanlara bilgelik dersleri vermişlerdir. Ancak sofistler, bu durumu zamanla kötüye kullanarak ahlakî ilkelere dayanmayarak, bütün mesailerini dinleyicileri, özellikle mahkemelerde jüri üyelerini, kandırma ve büyüleme üzerine kurmuşlardır. Bu sebeple Platon, sofistleri ağır bir şekilde eleştirmiş, Retorik de “*Dinleyicilerin manipüle edilmesi*” şeklinde tanımlamıştır (Meyer, 2009: 7). Sokrates ise retorik “*aldatma sanatı*” olarak nitelmiştir (Kundakçı, 2006: 21). Aristo ve onun fikirlerini benimseyenler onu takip ederek retorik kanıtlar üstüne kurma geleneğini başlatmıştır (Meyer, 2006: 12). Aristo, Rhetorica ve Poetica adında iki eser yazmış, Poetica'yı şiir sanatına ayırmış, Rhetorica'da ise retorik olumlu anlamlar yüklemiştir.

Batı edebiyatında retorik, “kompozisyon, anlatım şekilleri”, “dil psikolojisiyle ilişkisi” konuları etrafında yoğunlaşarak gelişimini devam ettirmiştir (Yetiş, 2006: 9). Aristo'nun kanıtlamacı retorik anlayışı zamanla kaybolmamakla birlikte daha çok egemen olan anlayış ise hakikati reddeden, her şeyin göreceli olduğuna inanmış ve bu nedenle de kanıt mesafeli hatta karşı bir retorik anlayışı ortaya çıkmıştır (Sami, 2012: 3).

2. 4. Belâgat ve Retorik İlişkisi

Doğu'da belâgat, Batı'da retorik adıyla yapılan çalışmaların temelinde güzel konuşma ve yazmanın esaslarını arama ve anlama çabaları vardır. Ancak Doğu'nun belâgatı ile Batı'nın retorikini birebir karşı karşıya koymak mümkün olmamıştır. Çünkü etkili söz söyleme üzerinde iki medeniyetin de düşünceleri farklı farklı olmuştur. Arap-İslam medeniyeti bu sisteme belâgat adını, Yunan medeniyeti ise oluşturduğu sisteme

“*rhétorique*” adını vermişlerdir (Baranoğlu, 1999: 9). Batıda retorik, önceleri sadece konuşma üslubuyla ilgilenmiş olsa da zamanla sözlü hitabetten yazılı metinlere kadar uzanan dil ve üslup özelliklerini konu eden bir disiplin hâline dönüşmüştür (Yetiş, 2006: XVIII).

Aristo şiir sanatı için “*Poetica*” ve hitabet (retorik) sanatı için “*Rhetorica*” adında iki farklı kitap telif etmiş olsa da zamanla bu ayırım ortadan kalkmıştır. Bu iki terimin her ikisi de retorik sanatını kapsayacak biçimde kullanılmıştır.

Retorik ve belâgat iki dünya görüşünün aynı amaçta buluştuğu, fakat farklı yollar ve sınıflandırmalarla ayrıldığı bir sanattır. Her iki âlem için de bu sanat, etkili söz söyleme/inandırma /ikna etme amacını güder. Ne var ki tarihçeleri itibariyle gittikleri yollar farklıdır. Batılı retorik anlayışının gelişimi demokrasinin gelişimiyle aynı tarihe sahiptir. Başlangıç, Sicilya’da yaşanan toprak meseleleri yüzünden hakkını savunmak zorunda kalanların halk jürileri önünde topraklarını savunmasıyla olmuştur ve bu savunma işi için özel eğitmenler tutulmuş, böylece retorik eğitimi başlamıştır (Meyer, 2009: 7).

Eski Yunan’dan sonra retorik siyasete göre biçim değiştirmiştir. İdeal vatandaş yaratmak için bir ders olarak algılanmış ve kullanım alanı kısıtlanmıştır. Rönesans, eski Yunan ve Roma’nın fikirleriyle devam etmiştir (Sönmez, 2008: 14).

Batı retoriği ile Arap dili belâgatı ve hitâbeti söz sanatlarına bedî veya sanatlî anlatıma, teşbih, istiare gibi beyân öğelerine önem vermek açısından benzeşir. Fesâhat gibi meâni unsurları ise Arapçaya özgüdür. Retorik, hitâbet ve belâgatte pek olmayan, kompozisyon oluşturma ve geliştirme konusu üzerinde çok durmuştur (Meyer, 2006: 38-39; Yetiş, 2006: XXIV). Batıda, genellikle siyasî mücadelede destek sağlamak, konumunu yükseltmek ve mahkeme salonlarında hak savunmak amacıyla kullanılan retorik, kişisel çıkarlar için kullanılarak olumsuz bazı uygulamalara âlet edildiği için azımsanmayacak ölçüde kuşkuyla karşılanmıştır (Yetiş, 2006: XXIV).

Bizdeki belâgat geleneği ise demokrasiyle olan alakasıyla değil fıkıhla olan ilgisiyle açıklanabilir. Fakat esas temel ayrım bu malzeme farklılığından çok, malzemenin temelindeki o malzemenin varlığına sebep olan anlayış veya hayat görüşüdür. Batı retoriğinin varlığının sebebi iletişim modelinde yer alan verici unsurunun problemidir. Bizim belâgat geleneğimizin temeli ise alıcı problemine dayanmaktadır. Fıkıh var olan metni alıcı açısından değerlendirip ele alır. Bu sebeple bizde belâgatın temelinde öncelikle semiyoloji ve faydacılık vardır. Bu yazılanı anlama ve anlatma uğraşı Doğu geleneğinde ilk olarak Kur’ân’ı anlamaya çalışmakla başlar. Cahiliye döneminde etkili söz şiirselliği. Şarkıya dökülebilen şiir iyi şiir demektir. Kur’ân’la birlikte sözellikten yazıya ve putperestlikten metafizik bir âleme geçildi. Şiirin yerini Kur’ân olarak onun bütün şiirlere olan üstünlüğü ortaya konulmaya çalışıldı (Sönmez, 2008: 10).

Batı retoriğinde Aristoteles’ten sonraki süreç “hitâbet” ağırlıklı olmuştur. Roma’da da hitabet son derece önemlidir. Orta Çağ’da bu “vaaz” ve “cedel”e dönüşür. Rönesans aydınlanma döneminden itibaren retorik, hitâbetin sultanından kurtulup edebî meseleler de önem kazanmaya başlar. Kur’ân’ın icâzî çalışmaları ile başlayan İslam belâgatinde ise başlangıçtan itibaren hitâbet ve şiir bir arada ele alınmıştır. Belâgat ve retorik arasındaki temel fark buradadır.

Belâgat ve retorik arasındaki ikinci fark ise hitabet şiir ayrımına dayalı olarak sınıflandırmada ortaya çıkmıştır. Aristoteles’ten beri retorik, “invention” (buluş), “disposition” (tanzim), “élocution” (üslûp), “action” (sunuş) kısımlarına ayrılırken klâsik belâgat bilimi, söz ve ifade şekillerinin ele alındığı “meânî”, hakikat ve mecâz ayrımlarının yer aldığı “beyân”, süslemeye dayalı sanatlara yer verilen “bedî” bölümlerine ayrılarak incelenir. Her iki terimin kendine özgü tarafları, ekleri ve uygulama alanları vardır. Bu bakımdan belâgat ve retoriğin tam olarak örtüşükleri söylenemez (Yetiş 1992: 24). Ancak belâgat ve retorik, edebî sanatlar bakımından müşterektirler. “Beyân” ve “bedî” bakımından benzerlikler olmakla birlikte “meânî” belâgatın kendine mahsus bölümüdür. Belâgat ve retorik anlayışlarının gelişme süreçleri ait oldukları medeniyetlere ait toplumların gelişme süreçleri ile yakından ilgilidir (Sönmez: 2008: 6).

2. 5. 19. Yüzyıl Belâgat Kitapları

Araştırmalarımız sonucunda 19. yüzyılda belâgat alanında yirmiden fazla eser yazıldığını ancak sadece dört kitabın yeni anlayışla kaleme alındığı ve bunlardan ikisinin belâgatı Türkçeleştirerek bütünlüklü belâgat anlayışına uygun olarak yazılmaya çalışıldığı, diğer ikisinin ise modern belâgat anlayışına uygun olarak yazıldığı anlaşılmaktadır.

Bu dört esere geçmeden önce Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki eğitim öğretim faaliyetlerine kısaca göz atmak gerekir. Sultan II. Mahmud'un saltanatı (1808-1839) nın son yıllarında başlayan yeni eğitim şekli arayışları, oğlu Sultan Abdulmecid devrinde (1839-1861) şekil kazanmış ve kardeşi Sultan Abdulaziz devrinde (25 Haziran 1861-30 Mayıs 1876) 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile belirgin bir olgunluğa erişmiştir. 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı'nın eğitim reformu sürecinde başlattığı ivmenin son safhası, 1 Eylül 1869 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi'dir (Somel: 2015: 5).

Böylelikle 18. yüzyıl sonlarında kendini gösteren ve eklektik, bölük pörçük gelişen Osmanlı eğitiminin modernleşmeye doğru giden sürecin bu nizamname ile ilk defa tutarlı ve genel bir mahiyet kazandığını söylemek mümkündür (Somel, 2015: 5). Ancak maarif reformunu gerçekleştirmek için ekonomik imkânsızlıkların yanı sıra araç-gereçsizliklerinin de giderilmesi gerekiyordu. Diğer bir ifadeyle inşa edilmesi zarurî okulların yanı sıra genel bilimlere ve fenlere dair hâlen mevcut olmayan ders kitaplarının yabancı dillerden Osmanlıcaya çevrilmesi ve arzulanan niteliklere sahip öğretmenlerin sağlanması icap etmekteydi. Nizamnamenin belirttiği bazı bilimlerde ve çok yeni bazı fen sahalarında Fransızca kitapların kullanılması uygun görülse de ancak milletin kendi dilinde eğitimle ilerleyebileceği öngörülmüştü. Bu sebeple modern eğitim için zarurî olan ders kitaplarının Fransızca gibi yabancı dillerden Türkçeye çevrilmesi söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra ana ders kitabının Kur'ân-ı Kerîm olduğu mahalle mekteplerinde henüz fazla bir değişiklik yoktu. Ancak gayretli hocalar öğrencilere,

“*Elifba Cüzü*” gibi klâsik İslâm çağlarından gelen bir alfabe kitabını, bazen de “*Birgivi Risâlesi*” veya “*Dürr-i Yekta (Eşsiz İnci)*” gibi ilm-i hâl kitaplarını okutuyorlardı. Bu kitaplar ise modern pedagojiye uygun eserler olmadığı gibi çocuklarda etkin bir Osmanlı Türkçesi okuryazarlığını temin etmekte de yetersizdiler. Buna karşın Sadık Rifat Paşa’nın sıbyan mektepleri ve rüştiyeler için 1847’de hazırladığı “*Ahlak Risâlesi*” ve Dr. Mehmed Rüşdü’nün 1853’te telif ettiği “*Nuhbetu’l-Etfâl (Çocuklara Seçmeler)*” adlı Osmanlıca okuma kitapları zamanına göre büyük maarif hamleleri niteliğini taşımaktadır. Nihayetinde, genel olarak ders kitaplarının Osmanlı eğitim düzeninde yaygınlık kazanması 1870’li yıllardan itibaren ve özellikle Abdülhamid devrinde gerçekleşmiştir. Bu kitapların fenne ilişkin olanları önemli ölçüde çevirilere bağlı kalırken ahlak, coğrafya, tarih ve dil (dilbilim, imlâ ve belâgat) gibi konuların ders kitapları ise ağırlıklı olarak yerli teliflere dayanmıştır (Ergin: 1977: 464- 466).

Tanzimat’tan sonra Batılı anlamda açılan bu yeni mekteplerin ders programlarına belâgatın da alınması, bu konuda yeni arayışlar doğmasına yol açmıştır. Medreseye alternatif olarak açılan bu okullardaki öğrenciler, belâgatı aslından okuyacak kadar Arapça bilmediklerinden Türkçe belâgat kitabı telifi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Başlangıçta ihtiyacı karşılamak üzere kaleme alınan eserler, Arapça belâgat kitapları örnek alınarak yazılmıştır. Bu sebeple bu yolda kaleme alınan ilk eserler Arapça, Farsça, Türkçe örneklerden oluşmuştur. Bu kitapların örnek aldığı Arapça kısımlarda yararlandığı başlıca kaynak ise *Telhîsü’l-Miftâh*’tır (Kılıç, 1992: 385).

Bu geçiş döneminde konumuz olan belâgat sahasındaki eserler arasında Ahmet Hamdi’nin 1876 tarihinde yazdığı “*Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî*” yi görmekteyiz. Bu eser kendi dönemine kadar Arapça yazılan belâgat kitaplarının yanında ilk kez Türkçe kaleme alınan bir kitap olma özelliği taşır. Daha sonra Ahmet Cevdet’in *Belâgat-i Osmâniyye’si* kaleme alınmıştır. Belâgatı hem bütünlüklü bir hâle getirip hem de Türkçeleştirmek amacıyla yazılan bu iki eserden sonra Fransızca retorik kaynaklı “*Mebâni’l İnşâ*” (1871) kaleme alınmıştır (Barlak, 2016: 15). Bu dönemin ilgili sahada son eseri ve çalışma konumuz olan Münif Paşa’nın kitabı “*İlm-i Belâgat (La Rhétorique)*” dır. Eserde, Münif

Paşa örnekleri, genelde Yunan, Latin ve Fransız edebiyatından almıştır ve belâgatten, “fenn-i ikna” olarak bahseder.

Bu kitapta klasik hitabetin üç türünden bahsedilmektedir. Fransız kaynaklı bu kitaplar bizde belâgat anlayışının değiştiğinin bir göstergesidir. Bunlardan sadece Ahmet Cevdet’in Belâgat-i Osmâniyye’si ve Ahmet Hamdi’nin “*Belâgat-i Lisân-ı Osmânî*”si belâgat kitabı olma iddiası taşır. Modernleşmeyle birlikte belâgat anlayışı yerini retoriğe bırakmış ve bu süreçte yazılan eserler de Fransızca retorik kaynaklı olmuştur. Bundan dolayı Mebâni’l-İnşâ ve İlm-i Belâgat da tam da bu süreçte yazıldıklarından farklı belâgat anlayışlarıyla karşımıza çıkar. Bu dört eseri de kendi içinde belâgati bütünleştirip Türkçeleştirmek amacıyla yazılanlar ve Fransız kaynaklı modern retorik anlayışla yazılanlar olarak ikiye ayırmak mümkündür (Sönmez, 2008: 12).

Nitekim Ahmet Hamdî’nin Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî’si (İstanbul H.1293/M.1876) bizde klâsik belâgatın tam kadrosunu yani fesâhat, meânî, beyân ve bedîi içine alan ilk kitaptır. Ahmed Hamdi, aslında daha önce Muhammed b. Kays’ın Mu’cem’i ile Behrâm-ı Serahsî’nin Gâyetü’l-arûzeyn’inden faydalanarak hazırladığı “*Teshîlü’l-arûz ve’l-kavâfi ve’l-bedâyi*”inde (İstanbul H.1289/M.1872) belâgatla ilgili bir ön çalışma yapmıştır. Bu eserde önce şiir üzerinde durur, şiirin tarihçesini verir; sonra aruz ve kafiyeyi ayrı ayrı ele alır ve nihayet edebî sanatları sıralar, nazım çeşitlerini ve şiirle ilgili bazı terimleri açıklar. (Kılıç, 1992: 385). Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî’nin muhtevasına baktığımızda klasik belâgat kitaplarında yapılan tasnifle karşılaşırız. Bu durum eserin geleneksel belâgat anlayışı çizgisinden gittiğini gösterir. Eserde belâgat ilminden önce fesehata yer verilmiştir. Fesâhat Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî de “Kelime’nin fesâhatı”, “Kelâm’ın fesâhatı” ve “Mütekellimin fesâhatı” olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Ahmed Hamdi fesâhatın tarîf ve tasnifinden sonra belâgat bahsine girer ve “kelâmın belâgatı” başlığı altında “*fesâhatıyla ber-â-ber olduğu hâlde kelâm-ı hâl ve makama mutabık kısmını bildirir fendir*” diyerek fesâhatın tarifini vermiştir. Eser bu giriş bölümünden, yani fesâhat kısmından sonra “Meânî, Beyân, Bedî” olmak üzere üç bölüme ayrılmış ve her mebbas kendi içinde “bâb” ya da “fasıl”lara bölünmüştür (Kılıç, 2007: 13).

Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî ile aynı grupta yer alan diğer eser ise Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmâniyye adlı eseridir. Ahmed Cevdet Paşa'nın (ö.1895) Osmanlı Türkçesinin belâgat kurallarına dair eseri Ahmed Cevdet Paşa, Fuad Paşa ile hazırladıkları Kavâid-i Osmâniyye'nin (İstanbul 1281) sonunda "fenn-i belâgat"a dair bir kitap yazacağını haber verirse de uzun zaman buna fırsat bulamaz. Daha sonra Maarif Nâzırı iken okulların ders programlarını tesbit için kurduğu komisyonda okutulacak ders kitaplarından bir kısmının ve bu arada Osmanlı Türkçesi'ne dair bir belâgat kitâbının yazılması işi ona havale edilince, 1881 yılında Mekteb-i Hukuk'un birinci sınıfında okuttuğu ders notlarını bu isim altında cüz cüz bastırarak bu görevi yerine getirir (İstanbul 1298). Klâsik mânâda bir belâgat kitâbı olan Belâgat-ı Osmâniyye "dibace", "mukaddime" ve "lahika" başlıklarını taşıyan giriş kısmından sonra üç ana bölüm ve bir hâtimeden meydana gelmektedir (Yetiş, 1992: 387-388).

Cevdet Paşa eserinin dibacesinde sarf ve nahiv kaideleri bakımından Arapça, Farsça ve Türkçe'nin genel bir değerlendirmesini yapar ve böyle bir kitabı niçin yazdığını açıklamaktadır. Ona göre sadece doğru yazmak kâfi değildir; aynı zamanda fasih ve belîg bir şekilde yazabilmek de gerekmektedir. Bunu sağlayabilecek olan ise belâgattir. Daha sonra edebî ilimlerden bahseder ve belâgat, meânî, beyân, bedî kelimeleri üzerinde durur. Bu kavramların adlandırılmasında Arap âlimleri arasındaki ihtilaflara da işaret eden Cevdet Paşa meânî, beyân ve bedî'î belâgat adı altında toplamayı tercih ettiğini belirtir. Mukaddimedede fesâhat ve belâgat terimleri üzerinde durur. Klâsik mânadaki fesâhatın konularını devrinin Türkçe anlayışı çerçevesinde açıklayarak "elfâz-ı rakîka", "kelâm-ı metîn", "kelâm-ı latîf" gibi konunun oldukça önemli diğer bazı terimleri üzerinde durmayı da ihmal etmez. Lâhikada ise "Kelâm" başlığı altında cümle konusu ile ilgili genel bilgiler verilmekte, kazıyyeler tanıtılmakta, buna bağlı olarak bedîhiyât, hadsiyât, mücerrebât, muhayyelât gibi mantık ilmine ait meseleler hakkında kısa açıklamalar yapılarak bunların belâgatla ilgisi gösterilmektedir. Bu açıklamalarında tıpkı Münif Paşa gibi onun hukukçu ve mantıkçı tarafı çok açık bir şekilde görülür. Burada devrinin dîvân edebiyatı hakkındaki tenkitlerine de ilgisiz kalmayan müellif daha sonra gelen kitabın ana

bölümlerinde sırasıyla meânî, beyân ve bedî konularını müstakil olarak ele alır. (Yetiş, 1992: 387-388).

İlk iki bölümde eski anlayıştan pek ayrılmayan Cevdet Paşa'nın örnekleri Türkçe'dir ve bunlar arasında yer yer kendisine ait parçalar da vardır. Eserini geleneğe uygun yazıp dili Türkçe kullanması dikkat çekicidir. Bu durumda Ahmet Cevdet Paşa'nın o dönemde Milli Eğitim Bakanı olmasından dolayı geleneksel usûlden kayarak modern tarzda eğitim kurumlarının yaygın hâle geldiği dönemde olması etkili olmuştur.

Üçüncü bölüm olan ilm-i bedî klâsik belâgatte olduğu gibi “muhassenât-ı ma'neviyye” ve “muhassenât-ı lafziyye” diye iki kısımda incelenir. Fakat anlam ve kapsamı bakımından bazı sanatları her ikisinin de içine koyamaz ve eskilerden farklı olarak onları ayrı bir başlık altında bu bölümün üçüncü kısmında ele alır. Dördüncü ve sonuncu kısımlarda ise tarih düşürmeden bahseder. Hâtimede kompozisyon kâidesi olarak bir yazının giriş, gelişme ve sonuç bölümleri üzerinde durur. Cevdet Paşa'nın, kendisi açıklamamakla beraber eserini hazırlarken Hatîb el-Kazvîni'nin Arapça “*Telhîşü'l-Miftâh*”ı ile Hâce-i Cihân diye tanınan Mahmud b. Muhammed el-Geylânî'nin Farsça “*Menâzirü'l-İnşâ*”ından faydalandığı anlaşılmaktadır (Yetiş, 1992: 387-388).

Belâgat-ı Osmâniyye daha çok manzum Türkçe örnekleriyle, Ahmed Hamdi'nin Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî'sinden (İstanbul 1293) sonra bizde basılmış ve klasik belâgatı tam kadrosu ile veren ilk ve önemli bir eserdir. Fakat Şinâsi'den beri yeni bir arayış içerisinde bulunan Türk edebiyatını bütünüyle ifade etmekten uzaktır. Bununla beraber eser devrinde geniş akisler uyandırmıştır. Gazetelerde günlerce devam eden tartışmalardan başka eserin tenkidi ve müdafaası yolunda çeşitli kitaplar da yazılmıştır. Daha ilk cüz'ün neşrinden kısa bir zaman sonra Abdurrahman Süreyyâ “*Ta'likât-ı Belâgat-ı Osmâniyye*” (İstanbul 1299) adlı eseriyle bu ilk cüz'deki ifade hataları üzerinde durmuş, buna Mekteb-i Hukuk talebelerinden birinin yazdığı “*Hâll-i Ta'likât*” (İstanbul 1299) ve el-Hacı İbrâhim Efendi'nin “*Temyîz-i Ta'likât'ı*” (İstanbul 1299) ile cevap verilerek itirazların yersiz olduğu ileri sürülmüştür. Abdurrahman Süreyyâ bu iki cevabı

“*Tahlîl-i Hâll*”inde (İstanbul 1299) tenkit etmiştir. Tahlîl-i Hâll’e cevap olarak Mehmed Fâik, Mahmud Esad ve Ali Sedad tarafından hazırlanan “*Redd-i Tahlîl*” adlı eser ise önce Vakıf gazetesinde tefrika edilmiş, daha sonra kitap hâlinde yayımlanmıştır (İstanbul 1299). Aynı zamanda taraflar Tercümân-ı Hakikat, Cerîde-i Havâdis ve Vakıf gazetelerinde de birbirlerine cevaplar vermişlerdir. Müellifi bilinmeyen “*Nazîre-i Ta’likât*”ta (İstanbul 1299) Abdurrahman Süreyyâ ile alay edilmiş, Mahmud Esad “*İtmâm-ı Temyîz*” (İstanbul 1299) ve Ali Sedad “*İkmâl-i Temyîz*” (İstanbul 1299) adlı risâlelerinde yine Abdurrahman Süreyyâ’ya cevap vermişlerdir (Yetiş, 1983: 51-64).

Esere yönelik yapılan bütün bu tenkitler ve tenkitlere verilen cevaplar bize o dönemdeki hukuk eğitiminde önemli bir yeri olduğunu ve hukuk tahsili gören öğrencilerin de yazılan, okutulan eserler hakkında söz sahibi olduğunu gösterir. Fakat kaynaklarda verilen bilgilerde Belâgat-ı Osmâniyye’nin tenkitlerine verilen cevaplarda Cevdet Paşa hiç görünmemektedir.

Bu ilk iki eserden sonra 1871’de Süleyman Paşa “*Mebâni’l-İnşâ*” adlı eserinin kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Tanzimatla birlikte şair ve yazarlar Batı edebiyatına yönelmişlerdir. Süleyman Paşa *Mebâni’l-İnşâ* (III, İstanbul 1288-1289) adlı eseriyle sanat alanındaki bu yönelişi nazariyeye de uygular. *Mebâni’l-İnşâ* ile dokuz asırlık bir gelenek kırılır ve Arapça, Farsça belâgat kitaplarının yanında Fransızca “*Rhétorique*” kitâbı ve daha sonra diğer kitaplar yazarlara örneklik etmeye başlar. Süleyman Paşa Arapça “*Meşelü’s-sâ’ir, îzâhu’l-me’ânî*”, Farsça “*Menâzir-ı İnşâ*” adlı eserin yanında Fransız müellifi Emile Lefranc’ın “*Traité théorique et pratique de littérature*” (Paris 1839) adlı kitabından da faydalanır. Terim karşılıkları tam oturmamış da olsa Batı retoriğinin birçok konusu Türk edebiyat nazariyesine kazandırılır. *Mebâni’l-İnşâ*’da nesir de ağırlık kazanır ve kendisinden önce yazılmış kitaplardan çok ileride Türkçe örneklere yer verilir. Eser “edebiyat nazariyesi sahasında batıya açılan ilk kitap” olarak ünlenmiştir (Yetiş 2006:162).

Mebâni’l-İnşâ’ yani “İnşâ’nın Temelleri” anlamına gelen eser tıpkı Münif Paşa’nın eserinin başlığı gibi içeriğine bakılmadan farklı bir konuda yazıldığını hissettirmektedir.

O dönemde Süleyman Paşa'nın "Mebâni'l-İnşâ"'sından sonra retorik anlayışıyla yazılan, Batı retoriğini daha geniş bir şekilde Türk edebiyatına taşıyan eser ise Münif Paşa'nın "*İlm-i Belâgat- La Rehétorique*" adlı eseridir. Eser Münif Paşa'nın Mekteb-i Hukukta ders verdiği dönemlerde kendisinin belâgat dersi notlarından oluşan daha doğrusu ders kitâbı olarak kullandığı bir kitaptır. Eserin adı sadece bir belâgat kitabı olmadığını aynı zamanda bir retorik kitabı olduğunu bize hissettir. Eserde Münif Paşa Doğu belâgatına dair kısa bilgiler verse de eser daha çok Aristoteles'ten beri sistemleşmiş olan Batı retoriğidir. Eserin adında ve iç başlıklarda Türkçesi ile Fransızca karşılığını beraber veren Münif Paşa, verdiği örneklerini eski Yunan ve Roma'dan almayı tercih ederek alışılmışın dışına çıkmıştır. Münif Paşa esere belâgat kavramı üzerinde durarak nasıl ortaya çıktığını anlatmakla başlamış ve böylece hareket noktasını ve bakış açısını ortaya koymuştur. Daha sonra ise bu ilmin neden bilinmesinin gerekli olduğu sorusuna cevap vererek belâgatın neden gerekli olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Fakat bunu açıklarken lâzım olan argümanların belâgatın yazılı bir metin oluşturmadaki öneminden ziyâde daha çok söz ile iknâ etmek ve konuşma yapmakla ilgili olması gerektiğini vurgulamıştır. Eser üç kısımdan oluşmuştur. Ancak daha önce çalışmanın konusu ve kapsamı bölümünde belirttiğimiz üzere eserin ele ulaşmayan son bölümünün de olduğunu belirtmiştir.

BÖLÜM III

MÜNİF PAŞA VE İLM-İ BELÂGAT -LA RHËTORIQUE ADLI ESERİ

3. 1. Münif Paşa'nın Hayatı (1830 -1910)

Mehmed Tahir Münif Paşa, “Ayıntab ulemasından Arab Tahir Efendi zade şura ve ulemadan Abdünnafi Efendi'nin oğludur ve 1828'de Ayıntab'da doğmuştur”. (Bursalı Mehmet Tahir, 1972: 240; İnal, 1969: 997).

İlk tahsiline Gaziantep'te Nuruosmaniye Medresesinde başlayan Münif Paşa babasının görevi dolayısıyla gittiği Kahire'de Kasr-ı Âli Medresesinde edebiyat, tarih, coğrafya dersleri alarak öğrenimini sürdürmüştür. Ayrıca babasından ve diğer bazı hocalarından Arapça, Mirza Senklâhdam adlı İranlı bir edipten Farsça okumuştur (İnal, 1969: 997; Doğan, 2006: 9). Bu durum Münif Paşa'nın hayatında yeni bir dönem açmıştır. Çünkü Mısır'da aldığı eğitim, O'nun Batı uygarlığını daha yakından tanıyarak medrese eğitimi çerçevesinin dışında Avrupalı düşüncelerle karşılaştığı ilk yer olmuştur.

Münif Paşa Mısır'da bir yandan Arapça ve Farsça bilgisini arttırırken diğer yandan o dönemde Mısır'daki Fransız etkisi onu da etkileyerek Fransızca eğitimi almaya başlamıştır (Budak, 2002: 39). Ailesiyle birlikte 1849 yılının sonlarına doğru Mısır'dan ayrılarak Kahire'den Şam'a gelmiştir ve bir yıl kadar Şam'da Emeviye Medresesine devam eden Münif Paşa buradaki eğitimini 1850 yılında tamamlayarak Şam Eyaleti Meclis-i Kebir Kalemünde memur olarak çalışmaya başlamıştır (İnal, 1969: 997). Bir yılı aşkın bu görevine devam etmiş 1852 yılının sonlarına doğru görevinden ayrılarak İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a geldiğinde Mısır'da aldığı Arapça ve Farsça eğitimi dolayısıyla Tercüme Odası'nda Arapça ve Farsça mütercimi olarak çalışmaya başlamıştır (Bursalı Mehmet Tahir, 1972: 240; İnal, 1969: 997; Karaçavuş, 2006: 258).

Daha sonraki devlet memuriyeti görevlerini ise Tanpınar, “1854’te *Gelibolu Asâkir-i Muavine Komisyonu Baş Katipliği*, 1855’te *Berlin sefareti ikinci katipliği*, 1861’de *Ticaret mahkemesi ikinci reisi*, 1863’de *mütercim-i evvel*, 1867’de *zaptiye müsteşarı*, 1868’de *Divan-ı Temyiz reisi*, 1869’da *Meclis-i Maarif reisliği*, 1890 senesinde *Meclis-i Fevkalâde-i sıhhiye reisliği*” şeklinde sıralamıştır (Tanpınar, 2016: 184).

Devlet kademelerindeki bu görevleri de tıpkı klasik medrese eğitiminden farklı aldığı eğitimler gibi ona Batı uygarlığını daha yakından tanıma fırsatı sağladı. Ayrıca Münif Paşa gördüğü eğitimler ve yaptığı görevler neticesinde bir Avrupa dilini, iki Doğu dilini yirmili yaşlarında öğrenerek Türkçeyle beraber dört dil öğrenme fırsatını yakalamıştır. Aldığı eğitimler “*eklektik düşünen ve geleneksel ansiklopedizmden beslenen klasik Osmanlı aydın tipinin oluşumunu sağlayan bütün şartlar, görüldüğü gibi Münif Paşa’nın eğitim sürecinde de bulunmaktaydı*” şeklinde neden ve sonuçlarıyla özetlenmiştir (Karaçavuş, 2006: 259).

Münif Paşa’nın didaktik kişiliği ve eğitim sürecinin kazandırdıkları onu döneminde yaşayan bazı aydınlardan farklı kılarken bazı aydınları da düşünceleriyle etkilemesine sebep olmuştur. Özellikle Fransızca öğrenmesiyle birlikte Fransız edebiyatına olan ilgisini arttırmıştır. Bu ilgisi Fransız edebiyatından yaptığı çeviriler ve Fransız edebiyatını örnek alarak farklı türlerde eserler kaleme almasında etki etmiştir. Münif Paşa aldığı eğitimlerle sadece kendini geliştirmekle yetinmeyip Osmanlı halkının da bu gelişmelerden haberdar olmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu amacını Batı edebiyatından yaptığı çeviriler ve yazdığı eserlerinden anlamak mümkün olacaktır. Tanpınar’ın da dediği gibi “*Yusuf Kâmil Paşa’nın “Telemaque” ve Münif Paşa’nın “Muhaverat-ı Hikemiyye” tercümesinin çıkmış olması bize, garp nevilerini memlekete getirmek için müşterek bir hareket başladığı fikrini vermektedir*” (Tanpınar, 2016: 189).

Sadece edebiyat ile ilgili eser yazmakla kalmayan Münif Paşa bilgi birikimini ve hayat tecrübelerini tarih, felsefe, coğrafya, jeoloji, dil, eğitim, ansiklopedik bilgi, hatırat, bilimsel disiplinin tanımı, basın gereği, ülke sorunları, ekonomi, çevre sorunları,

biyografi, mülakat vb. gibi çeşitli konularda eser yazarak da ortaya koymuştur. Münif Paşa'nın beşi matbu, yirmi yedi eseri vardır (Özgül, 2014: 48).

Dört defa evlenen Münif Paşa Fransız, Türk, Acem ve Çerkez asıllı olan eşlerinden beşi kız, dördü erkek olmak üzere dokuz çocuk sahibi olmuştur (Budak, 2002: 104).

1894'te başladığı ikinci Tahran elçiliği onun son resmî görevi olmuştur. Bunun ardından ölümüne kadar süren hayatını İstanbul'da tam bir yalnızlık içinde geçirerek 6 Şubat 1910'da vefat etmiştir. Münif Paşa, seksen yıla yakın hayatının son zamanlarında hastalıklarla boğuşmuş, uzun süre hasta yatağından kalkamamıştır ve ömrünü 6 Şubat 1910 (25 Muharrem 1328)'da Erenköy'deki köşkünde tamamladı. Erenköy'de Sahra-yı Cedit'teki mezarlığa gömülmüştür (İnal, 1969: 999).

Münif Paşa'nın vefatından sonra Ebüzziya Tevfik "Tasvîr-i Efkâr"'da yazdığı makalede onun hakkında şu sözleri söylemiştir;

"..... Düşündüğünün hilâfını söylemediğinden ve kimseyi aldatmadığından ve kanâ'at-i vicdâniye hâşıl ettiği huşûşâtın müdâfa'asından geri dunnadığından "frenk-meşreb"lik ile ithâm olunmakta idi. Mecbûl olduğu fezâil-i ahlâkiyyeden biri de dâ'imâ muhâverât ve muharrerâtında mahviyetkârâne idare-i lisân etmesidir. Hiçbir eserinde müddeiyâne bir tarzı tam beyân gösterilemez. Yazdığı şeylerde gayet sade ve vâzıh bir üslûp ile ashâb-ı mütaleanın nahvetini okşayacak sûrette ifhâm-ı merâm mu'tâdı idi. Üslûbu bazı tabirât-ı hâyîde-yi hâvî olmakla beraber gayet 'ulvî bir kalbin sanihatından ve binâ'en-'aleyh bir pederin evlada hitâbı kabîlinden nasihane ve safvetkarâne bir edada bulunduğu için seve seve okunur. Tarz-ı beyânî nümûne-i taklîd olamazsa da efkârındaki selamet ve cevdet ve hele fikri

terakkiye izhar ettiği haliset, her zamanda makbul olabilecek bir
 meziyyetedir. Başlanmış, itmam edilmemiş eserleri olduğu gibi mütenevvi
 mevâd üzerine yazdığı ve henüz neşredilmemiş makaleleri vardır.
 Mekteb-i Hukukta verdiği derslerden bazıları, ezcümle "Hikmetü'l-
 Hukuk" âşâr-ı muhallededendir. Bazı durub-ı emsalin şerh tarikile
 mevârid ve medâribini tayin ve bunları ufak defterlerde cem' etmiştir.
 Makâmât-ı Harîrî'den bazı makaleleri terceme eylemiştir. Her türlü
 tevehhümattan azade ve kibr ü azamete değil, ihlâş ve tevazua dildâde idi.
 şinâsi, tab'an ve mesleken, hatta hulkan ve mizâcen gayet hırçın ve kimse
 ile uzlaşmamakla beraber mükibb-i kin olduğu hâlde Münif Paşa, bu gibi
 ahlâk ile meftûr olanlara karşı dâ'imâ mütesamih ve afiuv bulunmak ister
 ve bulunurdu. Ömrünü hiç boş geçirmemiş, dâ'imâ maârif ve maaliye
 hasrı tettebbüât ve taħkiķât ile tevsî-i 'irfân eylemiştir. Lisânından fi-
 müddeti'l-ömür kizb sâdır olmamıştır. Ne mütekebbirin kibrine ne
 müteazzimin azametine vücud verirdi, Her kim olursa olsun serci ettiği
 mütalaatda isabet göremezse red ve cerhden çekinmezdi. Yusuf Kamil
 Paşa, fevkalade müteazzim bir adem olarak yanına girenler, sıkleti
 izafiye-i azametinden ezildiği hâlde Münif Paşa, kendisile laübaliyâne
 musâhebet ederdi. Müddet-i ömründe kimsenin eteğine vardığı
 görülmemiştir ve bir ferde eteğini öpdürmemişti. Hezil ve istihzadan
 hoşlanmaz ve kendisile bilmediği bir tıfl-ı mürahık istişarede bulunsa anı
 irşâd edecek delâil ile tarik-ı sevâbı iraeiy kendisine vazife addederdi.

Müşahabeti kimseyi sıklmazdı. Herkese ifâ-yı hürmet ettiği için küçük büyük herkesin mazharı hürmeti olmuştur. Hânesi şark ve garbten gelen fudalâ ve urefâ ile bir encümen-i daniş ve irfan hükmünde idi. Fas'dan Mağrib-i aksadan, Çin'den, Japonya'dan İran ve Turan ve Buhara'dan pek çok seyyah, hanikahı fazl ü kereminde lükata-çin-i niâm-ı maddiye ve ma'nevîyye olurdu. Bir nâdire-i rüzgâr idi. Beş altı seneden beri şu'uru za'f ve fütûr hâşıl etmişti " (İnal, 1969: 1002).

Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere Münif Paşa Osmanlı Devleti'nin "çok yönlü insan" modeline uygun bir şekilde yetişmiş ömrünü eğitime ve insanların kadın- erkek ayırım yapılmadan eğitilmesine harcamış bir kişi olması bakımından hem tarih hemde edebiyatımız açısından büyük önem sahip biridir.

3. 1. 1. Münif Paşa'nın Eğitim Görüşleri

Münif Paşa'nın önemli özelliklerinden biri de eğitimciliğidir. Paşa, insan yetiştirmenin ötesinde başka hedefleri olduğundan, yani aydınlanma hareketleri için de eğitimin gerekli olduğundan eğitime çok önem vermiş ve onu elzem saymıştır (Özgül, 2014: 194).

Hayatının yaklaşık dokuz yılını Maârif Nazırı olarak geçiren Münif Paşa hem bu görevleri sırasında hem de gazetecilik ve mektep hocalığı yaptığı yıllarda eğitime çok önem veren bir Osmanlı aydını olmuştur. Tanpınar'ın "O Cevdet Paşa gibi öğretmek için doğmuş olanlardandı ve ömrünün sonuna kadar öğretti" sözleri onun eğitime verdiği önemi özetler niteliktedir (Tanpınar, 2016: 185).

Mecmua-i Fünûn'da yayınlanan "Ehemmiyet-i Terbiye-yi Sıbyan" adlı makalesinde çocuk eğitiminin nasıl olması gerektiğini ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Pedagojik

özellikler taşıyan bu makalesiyle Münif Paşa'nın eğitime verdiği önem anlaşılmaktadır (Karaçavuş, 2006: 269). Münif Paşa makalesinde ilim tahsili alacak birinin bu tahsilden önce kendi eksiklerini bilmesinin ve kusurlarını araştırması gerektiğini vurgulamıştır.

Münif Paşa'nın olaylar karşısında sergilediği genel bir tutumu vardır. Eğitim görüşünü ortaya koyduğu makalesinde de bu tutumunu görmekteyiz. Makalesinde önce var olan mevcut durumu ortaya koymuş daha sonra bu durumla ilgili tespitler yaparak çözüm önerileri sunmuştur.

Münif Paşa Ehemmiyet-i Terbiye-yi Sıbyan adlı makalesinde dönemin eğitim sistemini ise şu sözleriyle eleştirmiştir:

“Şimdi çağımızda insanların çoğu bu hususun ehemmiyet derecesini ve çocuk eğitiminin bir ülkenin servet ve mutluluk ile güç ve kuvvetinin temel dayanağı olduğunu gereği gibi anlamayarak eğitim alanının genişletilmesine gerek görmemeleri üzüntü verici bir durumdur. Bugün yürürlükte olan eğitim yönteminin de çocukların zihin ve kavrayışına uygun olmadığı bilinmekte olup, sarf ve nahiv ve mantık ve meâni ismiyle öğrencinin "öğrendim" ve öğretmenin ise "öğrettim" diyerek memnun oldukları ve onur duydukları şeyler, çocuğun tam anlamını ve kullanım şeklini ve hatta ne amaçla olduğunu bilmeden, yalnız papağan gibi telâffüz ettiği birtakım kurallardan ve terimlerden ibarettir. Çocuklar, belirtilen ilimleri okumayıp, öğrenmekten maksat olan Arapçanın mahiyetinden habersiz olduğu hâlde, onun i' lâl, irâb ve emsâli dakîk (ince) kurallarını ve felsefesini nasıl kavrayabilir? Ve henüz en sade ibareyi anlayıp kurmaya gücü yok iken, fesâhat ve belâgat üzere merâmını anlatma usûlünü öğrenmekten ne istifade edebilir acaba? Çocuk eğitimi ile uğraşan öğretmenlerin hangisi öğrettiği Arapça'nın kurallarını ve mantığını sözlü veya yazılı olarak icraya muktedirdir? Böylesi eğitimin, çocukların zihnini karıştırıp yormaktan başka bir semeresi olmayıp, eğitim için gerekli olan sermaye elde edildikten sonra tekrar olunur ise, ancak o

zaman yararının görüldüğü, başımızdan geçen ve tecrübe ettiğimiz durumlardandır. Hatta adı geçen ilimler gereği gibi öğrenilse bile, bunlar gerekli olan kültürel ihtiyaçların karşılanmasına alet olacağından, asıl maksat olan yararlı fenleri tahsile çalıştırılmaları en önemli işlerdendir” (Doğan, 2001: 151).

Münif Paşa Tanzimat'la başlayan ıslahat hareketlerinin genel eğitime önem verilmesiyle başarılı olacağını düşünmüştür. Dolayısıyla eğitim alanında erkekler gibi kızların da eğitilmesi gerektiğini düşünerek kızların da eğitilmesi için çaba göstermiştir. Bunun için ilk adım olarak 3 Mart 1880 tarihinde Bâb-ı Âli Caddesinde tutulmuş konakta bir kız mektebi açılmıştır (Budak 2002: 578).

Münif Paşa eğitime çok önem vermesine rağmen dönemin siyasi otoritesi ve halkın sosyal yapısı sebebiyle O'nun eğitim alanıyla ilgili görüş ve plânlarının hepsini gerçekleştirme imkânı bulamadığı anlaşılmaktadır.

3. 2. Eserleri

Münif Paşa aldığı eğitimlerden ve eserlerinden, yazılarından da anlaşıldığı üzere çeşitli konularda bilgi sahibidir. Tarih, felsefe, coğrafya, jeoloji, dil, eğitim, ansiklopedik bilgi, hatırat, bilimsel disiplinin tanımı, basın gereği, ülke sorunları, ekonomi, çevre Paşa'nın eserlerindeki üslubunu Ali Fuad şu cümlelerle tanımlar: *“Asar-ı kalemiyesi öyle coşkun ve taşkın nehirlere değil, hafif hafif akan sığ ve berrak çaylara teşbih edilebilir (benzetilebilir); vazıhtır, (açıktır), sade ve selistir (akıcıdır), zevk ile okunur”* (Fuad, 1930: 7).

Münif Paşa'nın beşi matbu, yirmiyedi eseri vardır (Bursalı Mehmet Tahir, C. II - 1972: 240; Özgül, 2014: 48). Bu eserlerinden bazılarını sırasıyla kısaca inleyecek olursak;

3. 2. 1. Tercüme Eserleri

Münif Paşa'nın Muhâverât-ı Hikemiyye, Âdât-ı Ümem, Mağdur'un Hikayesi isimlerinde kitap düzeyinde toplam üç eseri vardır.

3. 2. 1. 1. Muhâverât-ı Hikemiyye (İstanbul 1276/1859)

Münif Paşa'nın basılmış ilk eseri olan Muhâverât-ı Hikemiyye “Hicri 1276 (1859) yılında yayımlanmıştır” (Tanpınar, 2016: 185).

İlk sayfasında, “*Fransa hükemâ-yı benâmdan Voltaire ve Fenelon ve Fontenelle'nin telifâtından Mütercimi Münif Efendi ez hülefâ-yı oda-yı Tercüme-i Babîâli/ Dersââdet' te Ceîdehane Matbasında tab' olunmuştur*”1276 cümleleriyle takdim edilmiş olan eser 14x21 cm boyutunda seksen sayfalık bir kitaptır (Budak, 2002: 301).

Eser Aydınlanma Çağı Fransız filozoflarından ve aydınlarından seçilmiş diyologların tercümesinden oluşmuştur (Akın, 1991: 48). Tanpınar eserin alışılmışın dışında yeni bir örnek olmasını “*bu eserle okuyucular, insan yaratılışı, şöret telakkisi, ferdi ihtiras, vatan sevgisi, kadın terbiyesi gibi konularla, bizde o döneme kadar hâkim olan görüş tarzından ayrı bir şekilde karşılaşmışlardır*” şeklinde dile getirmiştir (Tanpınar, 2016: 185).

3. 2. 1. 2. Âdât-ı Ümem

Âdât-ı Ümem, Münif Paşa'nın Rûznâme-i Cerîde-i Havadis'te “*Masâki'nin Envai ve Buna Müteallık Âdât Beyânındadır*”ve “*Âlemde Bulunan Milel-i Muhtelif'e'nin Elbise ve Tezyinatına Müteallık Usul ve Adetlerine Dâirdir*” başlıklı iki makalesinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Eser 18 varaktan oluşmuştur. Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde “toplumların yaşadıkları mekanlar”, ikinci bölümünde “yiyecek içecekleri”, üçüncü bölümünde “giyim-kuşam ve tezyinatları anlatılmıştır (Budak, 2002: 368).

3. 2. 1. 3. Mağdurîn Hikayesi

Bu eser Münif Paşa'nın Victor Hugo'nun “*Lés Misérables*” adlı eserinin Türkçeye “*Mağdurîn Hikayesi*” adıyla çevirisidir. Eser, Rûznâme-i Ceride-i Havadis'te “*Nev'iyye*” serisinde yayımlanmıştır. Münif Paşa bu tercüme esere Victor Hugo ile ilgili bilgi vererek başlamıştır. Münif Paşa eserin sonuna eklediği istitrâd bölümünde tercümesinde dikkat ettiği noktaları açıklamıştır. Ayrıca eserin sekiz ciltlik bir roman olması sebebiyle eseri

çevirirken bazı seçmeler ve ayıklamalar yapmak zorunda olduğunu aksi takdirde bu tercümenin bir ayda değil iki yılda anca bitebileceğini dile getirmiştir (Budak, 2002: 353-358).

3. 2. 2. Telif Eserleri

3. 2. 2. 1. Manzum Eserleri

Münif Paşa'nın manzum eserleri, sayılara çok fazla değildir. Ancak destan formunda yazılmış Dâstân-ı Âli Osman adlı eseri haricinde klâsik Divan edebiyatı nazım şekilleriyle yazılmış on beş manzumesi bulunmaktadır (Budak, 2002: 466).

3. 2. 2. 2. Mensur Eserleri

3. 2. 2. 2. 1. Felsefe ve Hukuka Dair Olanlar

Münif Paşa'nın Hikmet-i Hukûk, Telhîs-i Hikmet-i Hukûk, Medhâl-i İlm-i Hukûk olmak üzere felsefe ve hukuka dair üç eseri vardır.

3. 2. 2. 2. 1. 1. Hikmet-i Hukuk (İstanbul 1302)

Münif Paşa'nın Mekteb-i Hukuk'ta okuttuğu "Hukuk Felsefesi" dersinin kitabı olmasının yanında eser daha çok Paşa'nın hürriyet, hak, hukuk gibi konulardaki fikirlerinin toplu olarak yer aldığı eseri olarak da bilinmektedir ve hem yazma hem de matbu nüshası bulunan eserin yazma olan nüshası Türkiye'de hukuk felsefesi alanında ilk çalışmadır (Budak, 2002: 428). İki yüz elli altı sayfadan oluşmuş olan eser bir giriş ve iki kısım ve bir ekten oluşmuştur (Doğan, 2016: 10). Batılı kaynaklardan yararlanılarak hazırlanan eserde "Kant", "Montesquieu", "Luther", "Bentham" gibi yazar ve filozofların ismi geçmektedir (Budak, 2002: 432-434). Eser çalışma konusu olan "İlm-i Belâgat-La Réhetorique" ile aynı cilt içerisinde yer almaktadır.

3. 2. 2. 2. 1. 2. Telhîs-i Hikmet-i Hukuk (İstanbul 1301)

Münif Paşa'nın Hikmet-i Hukuk ders notlarının özetinden ibaret olan eser Mekteb-i Hukuk'tan öğrencisi Mahmud Esad'ın ders notlarından yararlanılarak hazırlanmıştır (Özgül, 2014: 50). Eserin başında Mahmud Esad'ın; *“Muallim müşârünaleyh hazretlerinin tahrîr-i âlileri mümkün mertebe tahrif edilmemek şartıyla “Telhis-i Hikmet-i Hukuk” nâmıyla ravza-i hukuka derc ve bu cihetle fâidesi ta'mim olunacaktır”* açıklaması yapılmıştır (Budak, 2002: 437).

3. 2. 2. 2. 1. 3. Medhâl-i İlm-i Hukûk (İstanbul 1299)

Medhâl-i İlm-i Hukûk, hukuk bilimine bir giriştir ve hukuk öğrenimine yeni başlamış öğrencilere yöneliktir (Budak, 2002: 437). Eserin Mısır Milli Kütüphanesi'nde (Nu. 4406,67v.) Mekteb-i Hukuk talebelerinden olan Mehmet Tevfik'in hattıyla yazılmış olan bir nüshası bulunmaktadır (Özgül, 2014: 50).

3. 2. 2. 2. 2. İktisata ve Tarihe Dair Olanlar

Münif Paşa'nın İktisata ve Tarihe dair İlm-i Servet, Dâstân-ı Âl-i Osmân, İngiltere Tarihi isimlerinde toplam üç eseri bulunmaktadır.

3. 2. 2. 2. 2. 1. İlm-i Servet (İstanbul 1302)

Bu eseri de Mahmud Esad Efendi yayıma hazırlamıştır. Serbest piyasa ve teşebbüs hürriyeti ilkesinin ekonomide hareket noktası yapıldığı kitapta ekonomik liberalizmin dayandığı model iktisadî hayatın tabii düzeni olarak değerlendirilmektedir. İlm-i Servet adlı iktisat eseri, Münif Paşa'nın Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne'de verdiği iktisat derslerinin Mahmud Esad tarafından ders notu şeklinde kaydedilmesiyle hazırlanmış ve 1886 senesinde Sanayi Mektebi Matbaası'nda basılmıştır. Münif Paşa'nın Mekteb-i Hukûk-ı Şâhâne'de verdiği iktisat dersinin notları ayrıca Ravza-i Hukuk'ta fasiküller hâlinde yayınlanmıştır. Eser 176 sayfa olup mukaddime, üç kısım ve hatime olmak üzere beş bölümden oluşur (Özgül, 2014: 50).

3. 2. 2. 2. 2. Dâstân-ı Âl-i Osmân (İstanbul 1299)

Osmanlı Devleti'nin 600. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle kaleme alınmış manzum bir eser olup Osman Gazi'den Sultan Abdülhamid'e kadar otuz dört padişah dönemindeki önemli hadiseleri içermektedir (Akın, 1991:49). Kırkçüç dörtlükten oluşan eser hece vezniyle yazılmıştır (Özgül, 2014: 49).

3. 2. 2. 2. 3. İngiltere Tarihi

Münif Paşa'nın müsvedde düzeyinde kalmış bir eseri olmakla beraber, O'nun çok yönlü kültürel kimliğini ve batıya ciddi yaklaşımının bir göstergesi olma özelliğine sahiptir (Budak, 2002: 446). Eserin tek nüshası Münif Paşa'nın el yazısıyla yazılmış olup "*İngiltere Tarihinden Birkaç Yaprak*" adıyla Millet Kütphanesinde Ali Emiri yazmaları arasında bulunmaktadır (Özgül, 2014: 52). Ali Emiri eser hakkında şu sözleri dile getirmiştir; "*Bu kitap Münif Paşa merhumun hatt-ı destidir. Kıymetli fakat nakıs bir lûgatçeyi ve bir de İngiltere Tarihini hâvîdir. Tarihin dahi ma'badı nâkıstır. Tercüme suretiyle Farisî ve Türkî bazı ebyâtı hâvîdir*" (Budak, 2002: 447). Özgül ise eserin baş tarafında bulunan nakıs lûgatçenin "*İştikak-ı Lûgat-i Osmânî*" olduğu fikrindedir ve Münif Paşa'nın eserin sonunda söylediği, "*Bu lûgat kitabı pekçoklarının dediklerini tekrar etmek için yapılmamış olduğu her ne kadar tezkâr olursa abes değildir*" cümlesini vermiştir (Özgül, 2014: 53).

3. 2. 2. 2. 3. Dil ve Edebiyat'a Dair Olanlar

3. 2. 2. 2. 3. 1. İstilahât-ı Türkiyye

Münif Paşa'nın dile dair önemli bir kitabıdır ancak basılmamıştır (Budak, 2002: 411). Eser hakkında araştırmacı Hikmet Turhan Dağlıoğlu "*Türk Dili ve Münif Paşa*" adlı makalesinde eserin halk tabirlerinden ibaret olan kırkbeş büyük sayfadan oluştuğu bilgisini vermiş ve bu tabirlerden iki yüz otuz beş tabir yayımlamıştır (Budak, 2002:411; Özgül, 2014: 51).

3. 2. 2. 2. 3. 2. Lisân-ı Hâl

Münif Paşa'nın Türk dili ve folkloruna yönelik ve müsvedde olarak kalan bu eserinde temanna, baş eğmek, baş açmak, omuz silmek, el kavuşturmak, el tutmak, el uvuşturmak, iki el ile vermek, arkadan el bağlamak, elleri diz üstünde koymak, ayağa kalkmak gibi davranışların mahiyetini ve manalarını açıklamaya çalışmıştır (Budak, 2002: 417).

3. 2. 2. 2. 3. 3. İran Hâtırâtı

Münif Paşa'nın birinci Tahran elçiliği görevi Maarif Nazırı olarak bitince yeni görevi için Tiflis üzerinden İstanbul'a gelirken günü güne tuttuğu notlardan oluşan tam bir günlük (ru1zname) örneğidir (Budak, 2002: 423). Eserin varlığını haber veren ve kendi özel kütüphanesinde eserin bulunduğunu söyleyen Köprülü'nün anlatımına göre eser kırk beş sayfadır ve 12 Safer-15 Rebiülevvel 1294 tarihleri arasında tutulmuştur (Özgül, 2014: 52).

3. 2. 2. 2. 3. 4. İlm-i Belâgat- La Rhétorique

3. 2. 2. 2. 3. 4. 1. Eserin Fizikî Özellikleri

Cilt: Kahverengi, deri cilt.

Kâğıt: âharlı kâğıt

Yazı: Başlıkları kırmızı, siyah mürekkepli harekesiz rika hat.

Varak:1^a– 34^a (sayfa numaraları da verilmiş olup 68 sayfadır).

Satır: 17

Ebad: Cilt boyutları 200x 140, 150x100 34x22- kâğıt boyutları.

Müstensih/mürettip: Eserin öğrencilerinin tuttuğu notlardan oluşan nüshası olduğu düşünülmektedir.

İstinsah/tertip tarihi: Belli değildir.

Notlar: Sonda 35-56 arası yaprakları boştur.

Başı: Belâgat, edebiyâtın daha mükemmelidir. Zamânımızda her şey terakki itdiği gibi fenn-i belâgat de haylî terakki itmiştir. (1^b)

Sonu: Bir makâle yâhud bir risalenin bi'l-cümle eczâ'sını eger(?) belli olacak şüretde yek diğerine rabt itmek için beynlerinde en ziyâde münâsebet ve müşâbehet olan eczâ'sını birbiriniñ yanî başına koymaya iqnâ^c olunmalıdır. (34^b)

Eser bir mecmua içinde bulunan üç yazma eserden biridir. Bu eserler sırasıyla; 1^b-34^b varakları arasında “*İlm-i Belâgat-La Rhétorique*”, 57b- 90b varakları arasında yer alan “*Hikmet-i Hukuk- La Philosophie du Droit*” ve 114b -144 b varakları arasında yer alan “*İlm-i Servet- Economie Politique*” dir. Çalışma konusu dışında kalan iki eserin ilk sayfaları ekler kısmında verilmiştir. Ayrıca mecmuda eser sonlarında varak numaraları verildiği hâlde içi boş bırakılmış sayfalar mevcuttur.

3. 2. 2. 2. 3. 4. 2. Eserin Tanıtımı, Bölümleri ve Üslûbu

Üzerinde çalışılan ve son bölümü eksik olan eser, Münif Paşa'nın Mekteb-i Hukuk'ta belâgat hocalığı esnasındaki ders notlarından ibaret olan küçük bir yazmadır. Dibâce bölümü bulunmayan eserin herhangi bir yerinde de yazılma tarihi bulunmadığı için yazılış sebebi ve yazılma tarihi hakkındaki bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak eserde verilen örnekler ve ele alınan konular kısmen de olsa bu husus hakkında fikir vermektedir.

Eserin girişinde Münif Paşa “*zamânımızda her şey terakki itdiği gibi fenn-i belâgat de haylî terakki itmiştir*” (İ.B. s.1) cümlesinde kullandığı “zaman” kelimesiyle aslında bize eserin yazıldığı dönem hakkında bilgi verir. Çünkü o dönemde zaman kelimesi ve terakki kavramı daha çok Avrupa'daki sanayi devrimine ve onun etkisiyle yapılan çalışmalarda kullanılmaktadır. Dolayısıyla belâgatte olan terakkinin de bize Avrupa

etkisiyle olduğunu bildirmiştir. Bu giriş cümlesiyle aslında bize eserin en başında klâsik belâgat anlayışından farklı bir bakış açısıyla konuyu ele alacağını söylemiştir. Eserin başlığını “İlm-i Belâgat” olarak yazan Münif Paşa’nın bu başlığın hemen altına kırmızı mürekkep ile “La Rhétorique” yazması eserde klâsik belâgatten daha farklı bir şeyler anlatacağını da sezdirmiştir.

Münif Paşa eserin girişinde öncelikle belâgatın öneminden bahseder. Belâgatın edebiyattan daha mükemmel olduğunu, o dönemde her alanda ilerlemelerin olduğu gibi belâgat ilminin de bu ilerlemelerden etkilendiğini söyler.

“Belâgat, edebîyâtıñ daha mükemmelidir. Zamânımızda her şey terakki itdiği gibi fenn-i belâgat de haylî terakki itmiştir.” (İ.B. s.1)

Bu hazırlık cümlelerinden sonra belâgatın vasıta olarak kullanıldığı durumları sıralayarak Fransızca ve Türkçe tanımını yapmış ve onu bir “fenn-i ikna” yani “iknâ sanatı” olarak nitelemiştir. Bu tanım, “fen” kelimesinin o dönemde sanat anlamında kullanılmaya devam ettiğinin de bir göstergesidir.

“Kelâmı akrân ve emşâlimizle ve mücerred ba’zî efkâr-ı ‘âdiyyeyi mübâdele itmek için isti’mâl ider isek lisân kavâ’idine ri’âyet itmek kifâyet ider. Lâkin ekşeriyâ vâki’ olduğu gibi dîger ba’zî zevât-ı kirâm ile birlikde bulunduğumuzda ve bâ-ıhuşûş anlarıñ efkârına bir te’şir hâşıl itmek ya’nî anları iknâ’ ve ilzâm eylemek istedigimizde [1] yâhûd bir maḥkeme ya bir cem’iyyet ḥuzûrunda bir müdde’âyı işbât yâhûd müdâfâ’a itmek lâzım geldikde ya bir muḳâvele-nâmeyi tahrîr yâhûd bir kitâbı te’lîf ve tertîb itmek istedigimizde yâhûd bir meclisde muşâhabet için ifâde-i merâm itmek ve mustemi’in meyl ü rağbetini celb eylemek istedigimizde yegâne lisân kavâ’idine muḳâbîk söz söylemek kâfi olmaz. O ḥâlde başka bir vâsıtaya mürâca’at itmek iktizâ ider. İşte o vâsıta dahı mevzû-i bahşimiz olan “İlm -i belâgat yâhûd fenn-i iknâ” dır.” (İ. B. s.2)

Belâğatin bir bilim olarak ortaya çıkışını özetledikten sonra hitâbet üzerinde durmuştur. Hitâbeti kullanan kişiye ve kullanılan yere göre üçe ayırmıştır. Mebusân meclislerinde kullanılırsa buna “nutk-ı cedeli” (délibératif) dendiğini, insanların husûsî haklarını kendi aralarında müdafaa etmek için kullanılırsa buna “hitâbet-i adliyye” dendiğini, bu iki durumun dışında kullanılırsa buna “hitâbet-i ispatiyye” (démonstratif) dendiğini söylemiştir.

Münif Paşa’ya göre ilm-i belâğatin üç aşaması vardır. Bunlar; tasavvur (invention), tertîb (disposition), beyân (élocution) dır. Bazen de bu üç unsura bir dördüncüsünün yani fiilin eklenebileceğini belirtmiştir.

“Bu hüsn-i beyâna muhtedir olmak için üç mu’amele lâzımdır. Birincisi tasavvur, “Invention”, ikincisi tertîb “Disposition”, üçüncüsü beyân “Élocution” dır. Tasavvur, bir bahşîñ tamâm müdde‘âsını istiğzâr ve ihâta itmekdir. Tertîb, onuñ muhtelif eczâsını uşûl üzere zihinde taqsîm ü tertîb itmekdir. Beyân, anları ifâde ve tezyîn idecek elfâzı bulmaktır. İşte bu vecihle ‘ilm-i belâğat üç kısma taqsîm olunur. Bu üç kısma ba‘zî kerre bir de dördüncü ilâve olunur ki, o da fi’l “ ” dinilir” (İ. B. s.5).

İlm-i Belâğatin genel tanımı ve nasıl ortaya çıktığı açıklandıktan sonra eser bölümlere ayrılarak konu anlatımına devam edilmiştir. Eser üç ana bölümden oluşur. Bunlar; Tasavvur, Tertîb, Beyândır. Bu bölümler kendi içinde şu şekilde alt başlıklara ayrılmıştır;

Birinci Kısım- TASAVVUR

1. Fiiliyât Beyânındadır

- Fiiliyâtın Ta’dâdı Beyânındadır
 1. misal: Telemek’ta Bir Mağaranın Tarifi
 2. misal: Tedmür Harabelerinin Tarifi
- Sevâbık ve Netâyic Hakkındadır

- Sebep ve Müsebbib Hakkındadır
- Eşbâh ve Nezâir Beyânındadır
- Ezdâd Beyânındadır

2. Tahrîk-i Hevesât Beyânındadır

3. İstidlâl Beyânındadır

- Kîyâs-ı Muhtasar Beyânındadır
- Misâl Hakkındadır
- Bürhân-ı Zü'l-Karneyn Beyânındadır
- Bürhân-ı Müselsel Hakkındadır

İkinci Kısım- TERTÎB

- Tertîb-i Hutebâ Hakkındadır
- Beyân Beyânındadır
- Hâtîme Beyânındadır
- Her Türlü Mebâhisde İsti'mâl Olunur Tertîb Kavâidi Beyânındadır

Üçüncü Kısım- BEYÂN

- Efkâr Yâhud Meâni
- Efkârın Beyninde Olan Münâsebat Hakkındadır

Ayrıca eserde “mişâl” veya “diğer bir mişâl” başlığıyla verilmiş dokuz nesir hâlinde ve tamamı beyit olan on nazım örneği vardır. Ancak konu anlatımlarında da başlık verilmeden nesir hâlinde örnekler de vardır. Müellif bu örneklerin bazılarını Aristo (MÖ 384-MÖ 322), Fenelon (1651-1715), Volney (1757-1820), Quantilianus (MS 35-MS 100), Çiçero (MÖ 3 Ocak 106- MÖ 7 Aralık 43) gibi Fransız, Yunan ve Latin

müelliflerden alıntılar yaparak almıştır. Türk edebiyatından ise Nâbî (1642- 1712) ve Namık Kemal (1840-1888) 'e ait örnekler vermiştir.

Eserin ismi her ne kadar “İlm-i Belâgat” olsa da konu tasnifi bakımından klasik belâgat tasnifine uymaz. Tamamen Aristo'dan beri sistemleşen Batı retoriğini yansıtır. Bu durum örneklere de yansımıştır. Örneklerin büyük bir kısmı Batı kaynaklıdır. Eserde nesir örnekleri nazım örneklerine göre daha çoktur. Hatta bazı nesir örnekleri konu anlatımından da uzundur. Bu durumun nedeni eserin Mekteb-i Hukuk'ta okutulan bir ders kitabı olmasıdır. Çünkü burada muhatap hukuk öğrencileridir. Bu yüzden konuya daha çok hitabet ve nesir açısından yaklaşmıştır. Nitekim kavramların dönemin Türkçesinde tam karşılığı olmadığı için müellif orijinal hâllerini yazmayı uygun görmüş. Dolayısıyla Fransızca belâgat terimlerini de vermiştir. Bu durumun belâgatın retorikle tam örtüşmüyor olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Eser her ne kadar bir retorik kitabı ise de retoriğin bir parçası olan mantık terimlerine de yer verilmiştir. Bu terimleri de yine Münif Paşa örnekler üzerinde açıklamıştır.

Eserin dili dönemine göre sade sayılır. Bu dönemde edebiyat eğitimi almış birinin anlayabileceği düzeydedir. Ancak çok olmasa da uzun cümleler, ikili, üçlü terkipler, kimi arkaik kullanımlar eserin anlaşılmasını yer yer güçleştirmiştir.

Eserin üslûbu teorik bilgiler veren bir kitaptan daha çok tahkiye üslûbuna yakındır. Bunun sebebi de eserin ders notlarından oluşan bir kitap olmasıdır. Eser ilgili alana dair bütün bilgileri de içermemektedir.

3. 2. 2. 2. 3. 4. 3. Eserde Geçen Retorik ve Belâgat Terimleri

1) **Convaincre**: Bir retorik terimi olan “*convaincre*” sözlükde “*ikna etmek*”, “*kandırmak*” anlamlarına gelir (Özgürel, 1961: 108; Ertürk, 2002: 177; Yurdakul, 2011: 385).

Münif Paşa'nın eserinde “convaincre” teriminin tanımı şu şekildedir:

I'art de convaincre (Fenn-i İknâ): [1] “*Kelâmı akrân u emsâlimizle ve mücerred ba'zî efkâr-ı âdiyyeyi mübâdele itmek için isti'mâl ider isek lisân kavâ'idine ri'âyet itmek*

kifāyet ider. Lākin ekşeriyā vāқи‘ olduğu gibi diğer ba‘zı zevāt-ı kirām ile birlikte bulunduğumuzda ve bā-ḥuşuş anlarıñ efkārına bir te’sīr ḥāşıl itmek ya‘nī anları iknā‘ ve ilzām eylemek istedigimizde [2] yāḥud bir maḥkeme ya bir cem‘iyyet ḥuzūrunda bir müdd‘āyı işbāt yāḥud müdāfa‘a itmek lāzım geldikde yā bir muḳāvele-nāmeyı taḥrīr yāḥud bir kitābı te‘līf ve tertīb itmek istedigimizde yāḥud bir meclisde muşāḥabet için ifāde-i merām itmek ve müstemi‘iñ meyl ü rağbetini celb eylemek istedigimizde yalnız lisān ḳavā‘idine muḳābıḳ söz söylemek kāfi olmaz. O ḥālde başka bir vāsıtaya mürāca‘at itmek iḳtizā ider. İşte o vāsıta daḥı mevzū‘-i baḥşimiz olan “ ‘ilm -i belāgat yāḥud fenn-i iknā‘” dır. Bu fenn-i iknā‘a Fransızlar (“l’art de convaincre”) dirler. İnsānlarıñ fen şekline vaz‘ ittikleri şeyleriñ hepsi evvel-emirde cibillī olarak zuhūra gelmiştir. İşte fenn-i ḥüsn-i beyān daḥı ‘ilm-i belāgatden evvel zuhūra gelmiştir ve fī-zamāninā ‘ilm-i belāgatden bī-behre olanlardan daḥı ba‘zen belāgat ‘ilmi ḳavā‘idine ri‘āyet olduğu görülür ise de mükemmel degildir”(İ.B. s. 1-2).

2) Deliberatif: Sözlükte “tezekkürî”, “oylaşık” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 134). Diğer bir tanımda “oy, karar hakkına sahip olan” olarak tanımlanmıştır (Ertürk, 2002: 222). Başka bir tanımda ise “bir kararda oy verme hakkına sahip olan” olarak tanımlanmıştır (Yurdakul, 2011: 483).

Münif Paşa'nın eserinde “deliberatif” teriminin tanımı şu şekildedir:

Deliberatif (nuḳ-ı cedelī): “Ḥükümete müte‘allıḳ mecālisme meşelā mebusān meclisi gibi memleketiñ menāfi‘-i ‘umūmiyyesi muzākere olunduğı vaḳt isti‘māl olunur ise ḥıḳābet idenleriñ nuḳlarına (nuḳ-ı cedelī) “Deliberatif” dirler”(İ. B. s. 4).

3) Demonstratif: Sözlükte sıfat olarak “isbata müteallık”, “isbatlı” “gösterişli”, “nümā yişkār” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 137). Diğer bir tanıma göre “gösteren, “ispatlayan”, “dışadönük” anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 2002: 227). Bir başka tanımda ise “gösteren, “uygulayarak öğreten/gösterişçi”, “duygularını çoşkulu bir biçimde gösteren”, “dilbilgisinde işaret zamiri” olarak tanımlanmıştır (Yurdakul, 2011: 492).

Münif Paşa'nın eserinde “demonstratif” teriminin tanımı şu şekildedir:

Demonstratif (hitâbet-i işbâtiyye): “*Sâlişen-bunlarıñ hâricinde ya’nî muzâkerât-ı siyâsiyye ve muhâkemât-ı ‘adliyyeye müte‘allik olmayan maqâlâta dahı işbâtiyye “Demonstratif” tesmîye olunur” (İ. B. s.4).*

Bu hüsn-i beyâna muhtedir olmak için üç mu‘amele lâzımdır. Birincisi taşavvur, “İnvention”, ikincisi tertib “Disposition”, üçüncüsü beyân “Elocution” dır” (İ. B. s. 5).

4) İnvention: Sözlükte “*ıcad*”, “*ıhtira*”, “*keşif*”, “*uydurma*”, “*ıcad olunan şey*” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 277; Ertürk, 2002: 450; Yurdakul, 2011: 921). Bir retorik terimi olarak “*retorikte, bir söylevin kompozisyonu için gerekli malzemeyi ve fikirleri nasıl bulacağımızı bize öğreten kurallar kısmına icat veya buluş (invention) denir*” şeklinde tanımlanan “invention” terimi aynı zamanda edebî kompozisyon yazımının üç temel hazırlık safhasından biridir. Yani “*ifade edilecek fikir ve düşünceleri araştırıp bulma safhasıdır*” şeklinde tanımlanmıştır (Filizok ve Ak, 2010: 50-51).

Münif Paşa’nın eserinde ise “invention” teriminin tanımı şu şekildedir:

İnvention (tasavvur): “*Taşavvur, bir bahşiñ tamâm müdde‘asını istiğzâr ve ihâta itmekdir*” (İ. B. s. 5).

“Taşavvur: Söz söylemek yâhud yazmağa başlamazdan evvel mevzû‘-i bahş idilecek māddeyi iyice taşavvur u tahkik itmek ve şâmil olabilecek her dürlü menâbi‘i bilmek iktizâ ider. İşte inşâ’ demek bundan ibârettir” (İ.B. s.6).

5) Disposition: Sözlükte “*tertib*”, “*tanzim*”, “*keyf*”, “*mizaç*”, “*meyil*”, “*istidat*”, “*fikir*”, “*niyet*”, “*ahkam*”, “*temayülat*”, “*tertibat*” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 152; Ertürk, 2002: 258; Yurdakul, 2011: 546). Düzenleme anlamına gelen “disposition” bir retorik terimi olarak sözlükte “*kompozisyonunda, buluş veya icat yoluyla elde edilen malzemeyi en uygun bir sıralamada yerli yerine dağıtmayı öğreten kurallar bölümüdür*” şeklinde tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle “*başta, ortaya ve sona nelerin konulacağını planlanmasıdır. Söylevde davasını en iyi şekilde savunmak için hatibin söylevine verdiği düzendir*” (Filizok ve Ak, 2010: 28).

Münif Paşa'nın eserinde ise "disposition" teriminin tanımı şu şekildedir:

Disposition (tertīb): *"Tertīb, onuñ muhtelif eczāsını uşul üzere zihinde taķsım ü tertīb itmekdir"* (İ. B. s. 5).

6) Élocution: Sözlükte "şive", "ifade tarzı", "üslup", "nutuk", "belagat ilmi", "anlatış tarzı" anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 167; Ertürk, 2002: 284). Diğer bir görüşe göre "söylev verirken sözcükleri seçip uygun yerlerde kullanma" şeklinde tanımlanmıştır (Yurdakul, 2011: 598). İfade, üslup anlamına gelen "élocution" kelimesi bir retorik terimi olarak ise "hitabet sanatında, her hatibin hissettiğini ve düşündüğünü ifade ediş tarzı anlamına gelir" şeklinde tanımlanmıştır (Filizok ve Ak, 2010: 53).

Münif Paşa'nın eserinde ise "élocution" teriminin tanımı şu şekildedir:

Élocution (beyān): *"Beyān, anları ifāde ve tezyīn idecek elfāzı bulmaktır"* (İ. B. s. 5).

7) Exposition: Sözlükte "sergi" "beyan", "meşher" anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 195). Başka bir tanımda ise "sergileme", "sergi, açıklama", "belirtme, maruz bırakma" anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 1961: 333). Diğer bir tanımda ise "edebi bir yapıtın, özellikle dramatik bir eserin konusunun açıklandığı bölüm" olarak tanımlanmıştır (Yurdakul, 2002: 690-691).

Münif Paşa'nın eserinde "exposition" teriminin tanımı şu şekildedir:

Exposition (bast-ı makal): *"Haķīb muķaddime vāsıtasıyla müstemi'īñ hüsni nazarını istiqlāb yāhud hiç degilse diķķati haķķında emniyyet hāsıl itdikden soñra bahş idecegi māddeyi şurū' ider. İşte buña beyān yāhud bast-ı maķāl dinilür. Bu bast-ı maķāl ba'zı kerre dolaşıklı olur ise ya'nı haķīb muhaķablarıñ kolaylıkla idrāk idemeyeceklerini añlar ise beyān idecegini şeyiñ başlıca aķsāmını ta'dād ider ve ittiḥāz olunacak tariķi ta'yin idilebilür"* (İ.B. s. 48).

8) Noeud: Sözlükte "düğüm", "boğum", "fiyonga", "budak", "ukde", "püf noktası", "kavşak" anlamlarında gelmektedir (Özgürel, 1961: 343; Ertürk, 2002: 542). Diğer bir tanıma göre ise "konunun temelini oluşturan entrikanın düğüm noktası" anlamına

gelmektedir (Yurdakul, 2011: 1125). Dügüm anlamına gelen “noeud” kelimesi retorik terimi olarak “*hikâyede kahramanın amacına ulaşmak amacıyla aşmak zorunda olduğu engellerin tümüne verilen isim*” olarak tanımlanmıştır (Filizok ve Ak, 2010: 27).

Münif Paşa'nın eserinde ise “noeud” teriminin tanımı şu şekildedir

Noeud(akd): “*ya‘nî hikâyelerin meşgûl olduğu desîselerin i‘tikâdi zemânî*” (İ. B. s.44)

9) **Exorde**: Sözlükte “*nutuk mukaddimesi*” anlamına gelmektedir (Özgürel, 1961: 193). Diğer bir tanıma göre “*konuya giriş*”, “*bir söyleve, konuya giriş*”, “*bir eserin girişi*” anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 2002: 331; Yurdakul, 2011: 687). Retorik terimi olarak ise “*bir söylevde başlangıç bölümüne verilen ad*” olarak tanımlanmıştır (Filizok ve Ak, 2010: 13).

Münif Paşa'nın eserinde ise “exorde” teriminin tanımı şu şekildedir:

Exorde (mukaddime): “*Exorde*” (mukaddime ya‘nî) neden bahş olunur ise olunsun dâ‘imâ bir nev‘i mukaddime ile söze başlanur ki buña medhal ve mukaddime dinilir”.

“*Mukaddimededen maksad mevzû‘-i bahş mâhiyetini beyân ile berâber ol bâbda müstemi‘iñ rağbet ve diğkhatini isticlâb itmektir. İşte haţib bu mukaddime vâsıtasıyla müstemi‘lere kendi ahlâk-ı meslek ve mişvârî hakkında bir hüsn-i efkâr virmek ve istikâmet-i hulûk [45] nazaran kendisine ‘alâqadarlık göstermelerine çalışur. Ba‘zî kerre de haţib bir hüsn-i kabûl görmemek havfiyla mukaddime de sözi tafşil ü taţvil itmege mecbûr olur*” (İ. B. s. 45-46).

; Ayrıca eserde “Début” yani başlangıç anlamına gelen kelime de mukaddime anlamında şu şekilde kullanılmıştır

“*Ba‘zî kerre “Debut” hadîd ve seri‘ olur. Romalı meşhûr haţib Çiçeron’nuñ mukaddimesi gibi ki a‘zâ’sını katl etmek için ‘ayân meclisine gelüp aralarında oţurmağâ cesâret iden (Katelina)’yı gördükde bu haţib heyecân-ı gâşb hâlinde yüksek şedâ ile “(Katelina!) sen ne vakte kadar bizim şabr u taħammüllerimizi sū‘-i isti‘mâl ideceksin daha ne vakte kadar seniñ evzâ-ı mecnûnâneñiñ pârçası olacağız” demişdir* (İ. B. s. 46).

10) Refutation: Sözlükte “*red*”, “*cerh*” (Özgürel, 1961:430), “*aksini ispatlama*”, “*çürütme*” anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 2002: 670). Retorik terimi olarak ise “*söylevde bilhassa hukukî söylevlerde iddiaların veya kanıtların çürütüldüğü bölüm*” olarak tanımlanmıştır (Fiizok ve Ak, 2010: 18).

Münif Paşa'nın eserinde ise “refutation” teriminin tanımı şu şekildedir:

Refutation (cerh ve ibtal): “*Tertīb-i hutebānīn üçüncü kısmı*” (İ. B. s. 49).

12) Confirmation: Sözlükte “*tasdik*”, “*teyid*”, “*delil*”, “*burhan*” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 101). Başka bir tanıma göre ise “*doğrulama*”, “*teyid*”, “*vafizi pekiştirme duası*” olarak verilmiştir (Ertürk, 2002: 166). Diğer bir tanıma göre “*doğrulama*”, “*onaylama*”, “bir şeyin doğruluğundan emin olma” anlamlarına gelmektedir (Yurdakul, 2011: 366).

Münif Paşa'nın eserinde ise “confirmation” teriminin tanımı şu şekildedir:

Confirmation (taḳviyet ve te'yid): “*Tertīb-i hutebānīn dördüncü kısmı*” (İ. B. s. 49).

13) Conclusion: Sözlükte “*netice*”, “*karar*”, “*vargı*”, “*akid*”, “*hitam*”, “*rey*”, “*hüküm*” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 100). Diğer bir tanıma göre ise “*son*”, “*sonuç*”, “*mahkemede tarafların iddiaları*”, “*savcılık raporu*” anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 2002: 163). Başka bir tanıma göre “*bitirme*”, “*sona erdirme*”, “*sonuçlandırma*”, “*akıl yürütülerek varılan sonuç, mantiki sonuç*” anlamlarına gelmektedir (Yurdakul2011: 361-362).

Münif Paşa'nın eserinde ise “conclusion” teriminin tanımı şu şekildedir:

Conclusion (ḥātīme): “*Tertīb-i hutebānīn beşinci kısmı ḥātīmedir. Bir maḳāleye üç şüretle ḥitām virülür. Ya'nī ḥātīmelerin envā'ı vardır. Evvelen baḥşin o kadar tevsi'e taḥammülü olmayub ḥaḫīb daḫı heyecān ḥālinde deḡilse o mü'eşşir-i muḳanni' söz söyleyenler hemān birḫaç kelime ile iḳtizā ider. Buna “Conclusion” ḥātīme dirler*” (İ. B. s.50).

14) **Récapitulation**: Sözlükte “*hulâsa*”, “*icmal*” anlamlarına gelmektedir (Özgürel, 1961: 424). Diğer bir tanıma göre “*özetleme*”, “*özet*” anlamlarına gelmektedir (Ertürk, 2002: 661).

Münif Paşa'nın eserinde ise “recapitulation” tanımı şu şekildedir:

Recapitulation (tekrâr-ı telhîs): “*Sāniyen= haṭīb şıdḳ-ı müdde‘āsını işbāt için birkaç delîl irād itdikden soñra anlarıñ muhtaşaran tekrâr idilmesine tekrâr-ı telhîs “Recapitulation” dinilir. Meşelâ ‘ulûm u fünûn taḥşîlini teşvîḳini mutazammın irād olunan bir ḥuṭbeye ber-vech-i âtî ḥitām virilir” (İ. B. s. 50).*

BÖLÜM IV

İLM -İ BELĀGAT- LA RHĒTORIQUE (ÇEVİRİ YAZI)

4. 1. Çeviri Yazı İşaretleri

ا, آ	ā, a, e, ı, i, u, ü
------	---------------------

ء	’
---	---

ب	b
---	---

ت	t
---	---

ث	s
---	---

ج	c
---	---

چ	ç
---	---

ح	h
---	---

خ	h
---	---

د	d
---	---

ذ	z
---	---

ر	r
---	---

ز	z
---	---

س	s
---	---

ش	ş
---	---

ص	ş
---	---

ض	z, d
---	------

ط	t
---	---

ظ	z
---	---

ع	’
---	---

غ	ğ
---	---

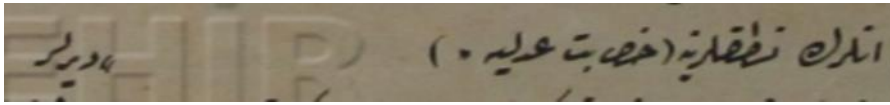
ف	f
---	---

ق	ķ
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v - (o,ö,u,ü,ū)
ه	h - (a,e)
ژ	j
ی	y - (i,i,ī)

Farsçadaki “vâv-ı ma'dûle” harfi, “v” işaretiyle gösterilmiştir.

4. 2. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yol

1. Metnin çeviri yazıya aktarımında çeviri yazı sistemi kullanılmıştır
2. Bölüm başlıkları ve alt başlıklar koyu renkle gösterilmiştir.
3. Metin çeviri yazıya aktarılırken orjinal metinde çok istikrarlı bir şekilde verilmemiş olan nokta, virgül, tırnak işareti, kapalı pantez gibi noktalama işaretleri müellifin imlası esas alınarak çeviri yazıya aynı şekilde aktarılmıştır. Ancak özel isimlerde büyük harf kullanılması ve özel isimlerden sonra gelen eklerde kullanılan kesme işaretleri (') tarafımızca konulmuştur.
4. Metinde iki nokta yerine bir matematik işareti olan eşittir(=) kullanılmıştır. Bu işaretde çeviri yazıya aslına sadık kalınarak aynı şekilde aktarılmıştır. Örneğin; “1= Hükümete mute‘allik mecālisde...” (İ.B. s. 4).
5. Metinde geçen “*Deliberatif*” gibi Fransızca terimleri yazar tırnak içerisinde italik olarak göstermiştir. Kimi yerlerde tırnak içi boş bırakılmıştır. Bunlar da orjinalinde olduğu gibi yazılmıştır Açıklamalarda ise (yani) şeklinde göstermiştir. Biz de aslına sadık kalarak bu şekil de aktardık. Örneğin;

(İ. B. s. 4)

6. Metinde Fransızca terimlerin Latin harfleriyle italik olarak gösterildiği kısımlar ve başka müelliflerden aktarılan tanım cümleleri çeviri yazıya da italik olarak aktarılmıştır.
7. Metinde hem varak numaraları hem de sayfa numaraları bulunmaktadır. Ancak çeviri yazılı metinde sayfa numaraları esas alınmıştır ve “[1]” şeklinde köşeli parantez ile gösterilmiştir.

8. Bütün gayretlerimize rağmen okunamayan kelimeler mevcuttur. Bunlar üç kelime ve bir Fransızca cümle olup çeviri yazılı metinde geçtiği yere resimleri yapıştırılmıştır. Okunuşundan emin olunamayan kelimeler ise yanına parantez içerisinde soru işareti (?) yazılarak gösterilmiştir.
9. Metnin birkaç yerinde metin tamiri ihtiyacı hâsıl olmuş ve tarafımızdan eklenen ses ya da sözcükler köşeli parantezle “[]” gösterilmiştir.
10. Metinde geçen Arapça, Farsça unsurlar Türkçeye çevrilmiş, çevirileri dipnotta gösterilmiştir. Aynı usulle birkaç yerde de açıklama cümlesi yazılmıştır.

4. 3. Çeviri Yazılı Metin

‘İLM-İ BELĀĠGAT

La Rhétorique

[1] Belāġat, edebiyatıñ daha mükemmelidir. Zamānımızda her şey terakķi itdiği gibi fenn-i belāġat da hayli terakķi itmiştir.

Fenn-i Belāġatiñ Ta’rîf ve Takśimi Beyānındadır

Kelāmı akrān u emşālimize ve mücerred ba’zı efkār-ı ‘ādiyyeyi mübādele etmek için isti’māl ider isek lisān kavā’idine ri’āyet etmek kifāyet ider. Lākin ekşeriyā vāķi’ olduğu gibi diġer ba’zı zevāt-ı kirām ile birlikte bulunduġumuzda ve bā-ħuşuş anlarıñ efkārına bir te’sîr hāşıl etmek ya’nî anları iķnā’ vü ilzām eylemek istedigimizde [2] yāħud bir mahkeme ya bir cem’iyyet ġuzūrunda bir müdde’āyı işbāt yāħud müdāfa’a etmek lâzım geldikde ya bir muķāvele-nāmeyi taħrîr yāħud bir kitābı te’lîf ü tertîb etmek istedigimizde yāħud bir meclisde muşāġabet için ifāde-i merām etmek ve müstemi’iñ meyl ü raġbetini celb eylemek istedigimizde yegāne lisān kavā’idine muţābîķ söz söylemek kāfî olmaz. O ġâlde başka bir vāsıtaya mürāca’at etmek iķtizā ider. İşte o vāsıta daġı mevzū’-i bahşimiz olan “‘ilm -i belāġat yāħud fenn-i iķnā’” dır.

Bu fenn-i iķnā’a Fransızlar (“*T’art de convaincre*”) dirler. İnsanlarıñ fen şekline vaz’ itdikleri şey’leriñ hepsi evvel-emirde cibillî olarak zuhūra gelmiştir. İşte fenn-i ġüsn-i beyān daġı ‘ilm-i belāġatden evvel zuhūra gelmiştir ve fî-zamāninā ‘ilm-i belāġatden bî-behre olanlardan daġı ba’zen belāġat ‘ilmi kavā’idine ri’āyet olduğu görülür ise de mükemmel degildir.

Lisānlar yek-diġerine merbût birkaç fikri ifāde idecek derecede teşekkül ü tevessüü itdikde bu ālet-i vüs’ati diġer eşġāşdan daha ziyāde ġüsn-i isti’māl itmege

muķtedir ya’nî mü’eşşir ü muķanni’ ve ġoş-āyende ta’bîrāt bulacak ādemler zuhūra gelmiştir ki bunlara (belîġ) dinilir. Bir ġis bā-ħuşuş müfriţ yāħud bir ġātır-ı ‘ācil derġāl kuvve-i ġayāliyyeyi taħrîk idüp bir ta’bîr-i belîġ vücūda getirir. Meşelā Şadr-ı İslāmda Şām’ın fetġi eşnāsında vuķū’ bulan muġārebede ‘asākir-i muvaġġidîn münhezim olarak

[3] kararına başladıklarında serdärleri olan zât hemen “aman arkadaşlar aman, kardeşler nereye gidiyorsunuz düşman o tarafta değildir” diyü arkalarından çağırmaya başladı. İşte bu bir ta‘bîr-i belîğdir ki burada kaçmaçlığı anlara ‘özü itmiyor ve bu bir ta‘bîr-i belîğ ‘asâkir-i İslâmiyyeniñ ‘ırq-ı hamîyyetlerini o kadar tahrik itdi ki hemen cümlesi ‘avdet idüp düşmanlarına gâlib oldılar.

Mişâl-i Diğer

Yunânistân-ı kâdimde bir meydân-ı muhârebede bir taraflıñ ‘askeri münhezim olup kaçmağa başladı, faqat re‘îs-i Yunân zât sebât idüp arkalarından bağırır ki, “arkadaşlar siz gidiyorsunuz, pekâlâ eger re‘îsiñiz nerede diye sorarlar ise meydân-ı muhârebede yalnız bıraktık diyiniz”.

Diğer Mişâl

Bir defa vakt-i sa‘âdetde ehl-i İslâmıñ bir tâ‘ife-i yağıyla muhârebeleri eşnasında serdärleri şehîd olur. Şu hâlde bi’t-tabî‘ ‘askere havf u dehşet müstevlî olur ve inhizâmen karârâ yüz tutar. O hâlde erbâb-ı cepheden bir zâbi‘ ‘askeri teşci‘ için “arkadaşlar serdârıñız şehîd oldu ise ne bâ‘iş var cenâb-ı Hâk u kayyüm hâzır u nâzır ve her hâlde mu‘în ü zâhirdir” şavt-ı bülend ile bağırır ve derhâl bunuñ te‘şiri görülür.

İşte bu cihetle insânda belâgat cibillîdir. Faqat fevka’l-‘âde ba‘zı ahvâlde zühür ider. Böyle sâiqa-i tabî‘ ile belîğ olan âdemlerden sonra ta‘allüm ve taşşîl [4] ile belîğ âdemler zühûra gelmişdir ki, bunlara ha‘tib veyâ bülegâ ta‘bîr olunur. Bu ha‘tiblerden sonra fenn-i hi‘âbet taşşîline vâsıta olan uşul ü kavâ‘idi cem‘ ü tedvîn idenler zühûra gelmişdir ki bunlar bülegâ ‘üvnânı ile tesmîye olunurlar ve bunların vücûda getirdikleri fenne de ‘ilm-i belâgat tesmîye olunur.

Fenn-i hi‘âbet ‘ale’l-‘umûm üç muhtelif maqâmda isti‘mâl olunur ve ma‘hâll-i isti‘mâle göre de ismi değişir.

1= Hükümete mute'allik mecâlisde meşelâ meb'ûşân meclisi gibi memleketiñ menâfi'-i 'umûmiyyesi muzâkere olundığı vaqt isti'mâl olunur ise hitâbet idenleriñ nuţuklarına (nuţk-ı cedeli) “*Deliberatif*” dirler.

Şāniyen- İnsānlar kendi menāfi'-i huşuşıyyelerini beynlerinde ihtilāf tekevvün iderek faşl-ı da'vālarına me'mūr olan diğēr ādemler hużūrunda haķlarını ihķāk itdirmek maķşadıyla mevcūd ise onlarıñ nuţuklarına (hitābet-i 'adliyye) dirler.

Şālişen-Bunlarıñ hāricinde ya'nī muzākerāt-ı siyāsiyye vü muhākemāt-ı 'adliyyeye mute'allik olmayan maķālāta dağı işbātiyye “*Demonstratif*” tesmiye olunur.

Hulāşa fenn-i belāgat yalnız mecālis ü mehākimde ifāde-i merām itmek fenni olmayup her nerede ve her ne münāsebetle olur ise olsun eşnā-yı ifādede isti'māli cā'iz şifāhen veya tahrīren huşn-i beyān fennidir.

Hükemā²-yı Yūnāniyye'den Aristo ta'rīfine göre huşn-i beyān yāhud 'ilm-i belāgat [5] mevzū^c-i baħş neye dā'ir olur ise olsun müstemi'İN İ'timādını celb idecek her dürlü. vesā'İti keşf itmekdir

Eski zamānlarda Yunāniler insānları bir altun tel ile çekip getirir bir pehlivān resm idüp bunu fenn-i belāgat 'alāmeti ittiḥāz itmişlerdir.

Fi'l-ḥaķīķa belāgat muķāvemet olunmayacak bir kuvvettir ki insānları gūyā sihirleyerek ķabz-ı teşhīrine alır. Ḥattā Qur'an-ı Kerīm'de “inne mine'l-beyāni lesiran”² diye zikr olunmuşdur. Bu huşn-i beyāna muķtedir olmak için üç mu'āmele lāzımdır.

Birincisi taşavvur, “*Invention*”, ikincisi tertīb “*Disposition*”, üçüncüsü beyān “*Elocution*” dır.

Taşavvur, bir baħşİN tamām müdde'āsını istiḥzār u ihāta itmekdir.

Tertīb, onuñ muhtelif eczā'sını uşul üzere zihinde taķsım ü tertīb itmekdir.

Beyān, anları ifāde vü tezyīn idecek elfāzı bulmaktır.

² Ayet olduğı söylense de “Öyle sözler vardır ki insanı büyüler” anlamına gelen Hadis-i Şerif dir.

İşte bu vecihle ‘ilm-i belāğat üç kısma takسیم olunur. Bu üç kısma ba‘zı kerre bir de dördüncü ilāve olunur ki, o da fi‘l “ ” dinilir.

Fi‘l mezkūr üç kısmıñ mükemmelidir. Bu fenn-i belāğatin bir şekl-i hāricisidir ki, buna kudemā belāğat-i cismāniyye dirler.

Belāğat-ı cismāniyye yāhud fi‘l elimiziñ, vücūdumuzuñ, başımızıñ gözümüzüñ işāretleri[6] lisānımız ile ittiḥāz itmesinden ‘ibarettir.

Şā‘ir Nābi’niñ; “Engüşt-i ḥaṭā’ uzātma öyle

Beş beytine bir nazīre söyle”

İşte bu beyti işāretle söylemek buña münāsib ve gāyet laṭif olur.

Taşavvur: Söz söylemek yāhud yazmağa başlamazdan evvel mevzū-i baḥş idilecek māddeyi iyice taşavvur u taḥkīk itmek ve şāmil olabilecek her dürlü menābi‘i bilmek iktizā ider. İşte inşā’ demek bundan ‘ibarettir.

Roman meşāhīr-i ḥuṭebāsından “Çiçero’dan” bir ḥaṭīb yāhud bir münşiyi bir avcıya teşbīh ider ve dir ki avcı evvel emirde av arayacağı mevki‘i kararlaştırmak lāzımdır. Ba‘dehū zihinde anı vüs‘at-i ḥudūdını ta‘yīn ider işte bir avcı böyle yapar ise artık anıñ elinden hiçbir şey’ kurtulamaz. Kezālik bir ḥaṭīb yāhud bir münşī daḥı baḥş ideceği mādde-yi müte‘allıqını evvel emirde ḥāzırladıḡdan soñra söyler ve öylece yapar ise tamāmı maṭlūb-ı vech ile yazabiliyor ve her fıkranıñ ve her māddeniñ taḥtında keşf ü müstetir olan şeyleri gūyā kendiliginden gelmiş gibi ibrāz-ı vücūd iderler ve hepsi tertīb üzere zihne tevārüd iderler.

‘İlm-i belāğat kavā‘idiniñ vāzı‘ı olan bu ḥaṭīb-i meşhūr münşī olmak için üç şey’ lāzımdır ta‘bīr-i diğerele üç şey’e mütevāḡkıfdir dir idi.

[7] “Evvelen”, mevhibe yāhud isti‘dād-ı mader-zād “Sāniyen”, diḡkat,

“Sālişen”, uşūldür. Mevhībe demek bir baḥşin vehle-i ka‘rına vāşıl olup anı şāmil olduğı ḥaḡā’iḡ u nikāt keşf ü iḡrāc itmek ḥāşşa-i fiṭriyyesidir.

İşte bu meziyyet nâdiren insânlarda bulunur ve bu imtiyâza nâ’il olanlar belâgat mektebine gitmeye hâcet yoktur.

Ta’lîm-i üdebâ-râ çi hâcet

O kıdsî âvâz ümmîd-i müeddeb³ “Mevlânâ Câmî’ ”

Mâ’a-mâ-fih en ziyâde mevhibe şâhibi olanlar bile sa’y-ı ikdâma haķâret nazarıyla aşlâ bakmamalıdırlar. Diķkat, haķib yâhud münşî ‘acz ü fütürdan muhâfaza ider, uşul daķı yolunu şaşırmaķdan viķâye ider.

Diķkat, bir bahşe ‘aķıllarımızıñ var kuvvetini virmek hassâsıdır. Gerek edebîyâta mute‘allık mevâdda ve gerek sâ’ir her dürlü makâsıdda muntelhâ-yı iķtidârı idâre itmek lâzımdır. Fakaķ anıñ mâ-fevķinde olan dereceye degil, zirâ öyle bir hâlde ‘acz ü fütûra düķâr olur. Hatta büleğâdan “Quantiliyun” naķlı ider ki:

“Bir maķâle ķaleme almaķ için şâkirdlerimden birine bir bahşı virmiş idim. Birkaç sâ’at düşündükten soñra gelir, vâhîde yazamayup kemâl-i ye’se fütürundan nâşî elleriyle başına urur idi. [8] Nihâyet bir şey’ yazamayacağını iķrâr ider. Ol vaķt aña da didim ki “oğlum şaķın her muķtedir olduđuñ derecenıñ mâ-fevķinde bir şey yazmağa murâd itmiş olmayasın” Bu söz şâkirde bâriķa-i irşâd olup hemân yazmağa başladı ve ol zaķmetten ürküp kaçan efķârı aħz ü zâbı eyledi ve kendüsin ‘aķım ü ‘asîr görinen bir bahşin feyz virmeğinden müte‘accib oldu. Nihâyet taķsîn defterine şâyân bir maķâle taķrîr eyledi. İşte bu da diķkatdır.

Uşul daķı bir bahşı tamamıyla ihâta idüp hiķbir mühim cüz’î hâricde ķalmamaķ için ne vecîhle hareket olunacağını bize ta’lîm ü te’yîd ider.

Telemaķ muharriri meşhûr “Fenelon” dir ki “belâgat üç şeyden ‘ibâretdir”

Birincisi efķârı taşavvur itmek. İkincisi tecessüm itdirmekdir. Üçüncüsü işbât eylemekdir. İşte bu üç şey’den hiķbirine hâdim olmayan elfâz ü ta’bîrât her ne ķadar

³ Beyitin kaynağı bulunamamıştır. Ancak çevirisi ise şu şekildedir : Edipleri eğitmeye ne gerek var
O mukaddes ses edebin umududur.

parlak ve umturalıklı olur ise olsun belāgatdan maqbūl ü muķır olamaz. Bu hep Őu‘bede-i ‘aqliyye kabilindendir. İŐte demek olur ki bir baħŐı nazar-ı mu‘āla‘aya almanın ve mūŐtemilātını tafŐıl ü tevsī‘ itmeniñ üç muħtelif ciheti vardır.

Evvelen fi‘liyyātı beyāndır ki buna kuvve-i ħayāliyye ħiṭāb olunur.

Sāniyen heveslerimizi taħrīk ider ki bu daħı ħalbe ħiṭāb ider.

[9] SālīŐen iŐbāt, mūdde‘āya maħŐūŐdur ki bu daħı insānıñ en Őerīf olan cüz’ine ya‘nī ‘aqlına ħiṭāb ider.

İŞte Şu taķŐıme nazar ‘ilm-i belāgat lede’l-enħā bu üç cüz’ini tafŐılden ‘ibāretidir.

Fi‘liyyāt Beyānındadır

Fi‘liyyāt beyānınıñ yāħud ifāde-i merāmıñ kısım-ı evveli mevzū‘-i baħŐ olan māddeniñ esās-ı ħaķīķisini aramaķdan ‘ibāretidir ya‘nī anı teŐkīl ü terkīb iden madde keyfiyet ve aña mute‘allik olan fi‘liyyātdır. Ĥaṭīb bu fi‘liyyātı mūcerred vesā’iṭ-i istidlāliye olmaķ üzere beyān ider. Ya‘nī fi‘liyyātın irādından maķŐad, aŐlisini iŐbāt-ı mūdde‘ādır. Mūverriħ ü feylosof fi‘liyyātıñ lede’l-enħā irād ider. Ya‘nī anları ħaķīķi vech üzere ve nefŐü’l-emmāre(ye) muvāfiķ olarak beyān-ı sa‘y ider.

Bu fi‘liyyātıñ beyānında her Őey’den evvel mebhūŐün-anh olacaķ māddeniñ ya‘nī isti‘māl idecegi kelimātıñ mūsemmaları neden ‘ibāret olacağını ta‘yīn itmek lāzımdır. Ta‘bīr-i dīgerle o fi‘le bu ta‘rīf olunmalıdır ve aña maħŐūŐ olan evŐāf u elfāzı mūfid ü muħtaŐar olarak teŐriħ olunmaķ iķtizā ider. MeŐelā ħuķūķuñ ta‘rīfinde ‘‘hey’et-i ictima‘iyye efrādınıñ ħareket-i ħāriciyyelerine ri‘āyet icbār olunabilecek [10] fevā‘idiñ hey’et-i mecmū‘sudur’’. İnsānıñ ta‘rīfinde ‘‘insān bir ħayvān-ı zī ‘aķldır ki mevcūdāt-ı ‘uzviyye beyninde birinci mertebeyi ħā’izdir’’ dimeli.

Fi‘liyyātıñ Ta‘dādı Beyānındadır

Mevzū‘-i baħŐ basīṭ ü sāde olur ise onuñ ħaķķında bir ‘ilm-i icmāli virmek iķün mūfid ü muħtaŐar bir ta‘rīf kifāyet idebilür (meŐelā bir insān yā ħayvān yāħud nebātātı ta‘rīf itdigimizde vāki‘ olduđu gibi) faķaṭ ba‘zı kerre mevzū‘-i baħŐ mūrekkeb olduđu

hâlde öyle ta'rif kifâyet itmez. Bunu bi'l-eṭrâf ta'rif itmek için mürekkebe eczâsın ta'dâd olunmak iktizâ ider. Ya'nî aña maḥşûş olan evsâfi yegân yegân ta'dâd u beyân olunmak iktizâ ider. Bunun birincisi ta'rif-i muhtaşar, diğetine ta'rif-i mufaşşal dirler. Bunlardan kat'-ı naẓar bir de ta'rif-i ḥakîmâne olur, ta'rif-i şâ'irâne olur. Kezâlik ta'rif ya mâddiyyâta yâhud ma'neviyyâta ta'alluk ider. İşte ta'rif-i mufaşşala bir mişâl:

Telemak'daki Bir Mağaranın Ta'rihi

“ Bu mağâra bir büyük kayanın bağrında oyulmuş ve sîm ü zerden direkler ve heykeller yerine derûnına envâ'-ı aşdâf ile müzeyyen olunmuş ve mefrûşâtını eṭrâfa [11] uzâtmış şarılmış aşma dallarından 'ibâret olup ḥarâret-i şemse muḳâbil hubûb-ı bād-ı şabâdan teceddüd iden ṭerâvet üzerine cevânibinde tebe'an eyleyen tatlı şadâlı pınarlar şuyınıñ eṭrâfi ḥıyâbân ü çemen-zârda cā-be-cā teşkil eylediği şâf u berrâk ḥavzlarıñ ḥavâlisinde kalem-i mînâ-kârî-i ḳudretle tezyîn-i çemenistân eyleyen envâ'-ı ezhârı bahârdan revâyiḥ-i ṭayyibe münteşir ṭâk-ber-ṭâk eşcâr-ı mültefitü'l-sâkıñ sâyesinde derûnına şu'â'-ı şems-i münîr ḥulûl idemeyüp neğamât-ı ecnâs-ı ṭuyûr ḥayret-baḥş-ı zevâyâ-yı şu'ûr ve bā-ḥuşûş bālâ-yı cebelden kef-efşân ü serî'ü'l-cereyân ve çayır içinde nihân olan enhârın seyr ü temâşası bâdî-i izdiyâd-ı sürûr olmasıyla berâber vâki' olduğu tepeden her ne cânibe naẓar olursa başka bir dürlü görünerek şöyle ki ba'zen rûy-ı derya âyne-âsâ şâf u hem-vâr ve ba'zen dağlar gibi dalgalar taşlara çarpar görünüp, ṭaraf-ı diğerden ser-be-seḥâb çınâr u kavaḳ u gülnâr ve emşâli eşcârdan müteşekkil ṭarhlar içindeki ırmaḳlar biri biri ardınca cereyân ü devrân iderek ba'zısı kemâl-i sür'atle dâ'ir ve ba'zısı yavaş yavaş dolaşa dolaşa şanki târîk u fâriğ olamadığı menba'-ı ḳadîmi semtine sâ'il ü sâ'ir olup cihet-i âḫerden görünmiyen cibâl ü tilâl naẓarın ârzü eylediği bir ḥâlâvetli ufḳ irâ'esiyle cibâl-i ḳarye şalkımları yaprakları aralarından nümâyân olur. Bâğlar ve sâ'ir

incir ü zeytün u fıstık gibi maḥşül-dār ağaçlar ile müzeyyen ü ma‘mūr olup erbāb-ı temāşāya bir bāğ-ı cesim-i şabā-muḳīm görünür idi”.

[12] İşte bālādaki mağaranın ta‘rifi Telemek‘dan terciḥ itmişler. Faḳat aşlı gibi leṭāfetli degildir. Mezḳūr mişāl bir mevḳi‘i ta‘rif içündür. Ba‘zı kerre bir ḥāl-i vāḳı‘a ta‘rif olunur.

Fi‘liyyāt demek ḥaḳḳında mevcūd olan bir şey‘i ta‘rif itmek yāḥud bir vaḳ‘ayı beyān itmekdir. Hatta eger ḥikāye olacak şey‘ eger fi‘l yāḥud bir vaḳ‘a ise aña mute‘allik olan aḥvāl-i kemāhī naḳl olmaḳ iḳtizā ider. Şöyle ki mebhūşü‘n-anh olan fi‘l kimden şudür itmiş yāḥud ne üzerine vāḳi‘ olmuş ne sebeble mebnī itmiş ne şüretle vāḳi‘ olmuş ne vaḳt ve nerede vāḳi‘ olmuş beyān olunur ki bunlara bir māddenin aḥvāli dinilir.

Bu münāsebetle şurası da iḥṭār olunur ki bir maḥkeme ḥuzūrunda irād olunan bir maḳālede iki nev‘i aḥvāl vardır. Bir nev‘i aḥvāl-i muḥaffefe diğeri aḥvāl-i müşeddede dinilir ve müdde‘i ṭarafdārı yāḥud müdde‘i-i ‘umūmı aḥvāl-i müşeddede müdde‘i-‘aleyh ṭarafdārı aḥvāl-i muḥaffafeyi beyān ider. Ya‘nī muttehime isnād olacak fi‘lin ağırlığını yāḥud ḥaffifliğini artırır bir de aḥvāl-i müşeddede yā muḥaffafe yerine esbāb-ı müşeddede yāḥud muḥaffafe diriz ve ḳānūnen bu ıṣṭilāḥ meşhūr olmuştur. Faḳat pek doğrı terciḥ olmamış.

Mişāl-i Diğeri

Bir de Tedmür ve Ba‘lbeḳ ḥarābeleri olacağı ma‘lumdır. İşte bunlardan Tedmür ḥarābesini Mösyö “Volney” görmüş ve “Ruin(s)” nāmlı kitābında bu ḥarābeyi şu vech ile ta‘rif itmiştir.

[13] **Tedmür Ḥarābesi’niñ Ta‘rifi**

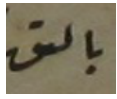
Āfitāb-ı cihān-tāb henüz ğurūb idüp daha āşarı bir ıṣābe-i gül-ğün şeklinde uzak Suriye dağları ufḳunda görünüyordu ve bedr-i tābān cānib-i şarḳda Fırāt sāhil-i maşāṭıbında bir zemīn-i nīl-ğün üzerinde ‘arz-ı didār-ı pür-envār ider idi.

Gök yüzi şâf u berrâk ve havâ sâkin u laîf idi. Gündizin revnağ-ı âyini dehşet-i zalâmı ta'dîl ve giceniñ tarâvet-i nev-zuhûri harâret-i zemîni teskîn iderdi.

Hayme-nişinân-ı 'Arab bâdiye-peymân-ı ra'î olan develerini cem' itmişlerdi. Artık dîde-i nezaret-gâh-ı hamrâ melsâ-yı sincâbî-renk üzerinde hiç bir hareket göremeyüp ol rîgistân-ı bî-pâyânı bir sükûn-ı ser-â-ser isti'âb itmiş idi. Yalnız gâh-be-gâh gice kuşlarıña eşvât-ı müdhişeleri sımâ'-ı hırâse olurdu. Gölgeleri gitdikçe azalup çok geçmeden karanlık başdı. Artık gözlerim beyâz direkler dîvârlardan başka bir şey'i fark itmez idi. Bu ıssız yer bir de bu sessiz aḡşâm ve temâşâ-gâh-ı pür-iḡtişâm baña bâ'îş-i hayret-i istiğrâk olurdu. Hâk ile yeksân olmuş bir sevâdı a'zam müşâhedesi ve ezmine-i sâbıka mülâhazası ve şimdiki hâliñ aña muḡâyesesi nice efkâr-ı 'amîka-i dâ'î oldu. Şu hâlde bir direk kürsisi üzerine oturdum ve dirseği dizime başımı elime tayayarak gâh çöl tarafına gâh harâbelere iḡale-i nazar iderek [14] derin derin hayâllere dalarım dir idim ki burası vaḡtiyle ma'âmûr bir şehir idi. Bir kavî devletiñ pây-i taḡtı idi. Şimdi böyle ferd-i âferîdeden hâlî olan yerlerde bir zamân niçe biñ ahâli vardı. Şu tenhâ yollarda izdihâm üzere âmed-ü şod iderlerdi. Maḡâlle-i hamûşândan nişân viren bu maḡâllelerde şadâ-yı şarf ve şinâyi' ve na're-i nâle-i şevḡ ü şâd 'ayyûka çıkardı.

Bu yakın yakın duran mermerler 'âlî sarâylar teşkîl iderlerdi. Bu ser-nigûn olan sütunlar me'âbid ü heyâkîle zînet-i iḡtişâm virir idi. Bu yıkılmış olan eyvânları mecma'-i nâs olan meydânlarıñ baḡiyyesidir. Bu yerde(?)kimisi vezâ'if-i muḡtereme-i dîniyyeleriniñ îfâsı için kimisi esbâb ma'îşetleriniñ tedârîki için bir çok ḡalk aḡın aḡın giderler idi.

Ötede âsiyâb-ı temettu'-ı kâmrâniden olan şanâyi' her iḡlimiñ maḡşûlâtını cem' idüp firfırı kırmızı boya Çin ipliğiyle Keşmîr şalları, Kürdistân (boş bırakılmış metinde)

güher-pâş 'Arabistân incü ve 'ıtriyyâtiyla mübâdele iderlerdi. Şimdiki hâlde bu belde-i cesîmeden bâḡî kalan bu vîrâne-i vahşet-hîz ve bu salḡanat-ı kavî-yi şevketiñ baḡiyyesi bir ḡayâl-i melâl-engîzdir.

Bu kemerleriñ altında hāy-hūlarla olan tekapūlar emvāta münkalib olmuş mezāristāna olan sūkūn u sūkūt-ı izdiḥām-gāh-ı enām olan meydānlarıñ gürültileri maḳāme-i ḳā'im [15] olmuş ticaret-gāh-ı 'ālem olan bu şehir-i şehiriñ şervet ve sāmānı bir faḳr-ı dehşet-fermāya taḥavvūl itmiş kibār ve aḡniyā sarāyları ḥayvānāt-ı vaḥşīye yataḡı olmuş çār-pā sürileri 'ibādeḥāne () tıtmuş ve ḥaşerāt mekrūha miḥrāb ve minberleri zabt itmiş ve ilh. Bu vech ile devām ider ki bu mişāller bir mevki'i ta'rīf ider.

Sevābık u Netāyic Beyānındadır

Fi'liyyātiñ cüz'lerinden ve envā'ından biri de sevābık u netāyicdir. Ya'nī bir fi'liñ evveli ne imiş ve andan ne netīceler çıkmış, beyān olmak iḳtizā ider ise ta'bīr-i diġerle bir fi'liñ mute'allıḳatı olan aḥvālden başka olarak fi'l bi'l-eṭrāf anlaşılmaq için ba'zı kerre andan evvel ve şoñra olan fi'liyyāt ve vukū'āt zıkr ü beyān olmak iḳtizā ider. Bunlara da sevābık u netāyic dinilür.

Mişāl

Fransa meşhūr şā'irlerinden "Rasin" kezālik onlardan "Ḳorneil'in" mahāret-i şifriyesini beyān itmek için anıñ zūhūrundan evvel Fransız tiyatrolarınıñ ne ḥālde olduğunu naḳl ü ḥikāye idüp dir ki;

"Ḳorneil işlāḥa başladığı vaḳt Fransız tiyatroları ḡāyet intizāmsız [16] bir ḥālde idi. Anda ḥiç ḥüsn-i ṭabi'at eşeri yok idi. Tiyatronuñ ḥüsn-i ḥaḳıḳati ne olduğunu kimse bilmez idi. Mü'ellifler seyirciler ḳadar cāhil idiler. Mevzū'atıñ ekişerisi nā-maḳūl ve belki hezeyān-ı maḥmūm idi. Ḥüsn-i aḥlāḳ kavā'idine külliyyen muġāyir bir meslek ve maḥşūşdan 'ārī idi. İsti'māl olunan elfāza daḡı gösterilen ef'alden müstahabe olup bālice(?) nikāt-ı muḥsinātı 'avāma maḥşūş mübtezel cināslardan 'ibāret idi. Ḥulāşa her dürlü ḳavā'id ve fūnūn ḥatta ḳavā'ide 'arz olup külliyyen hetk ü iḥlāl olunurdu.

İşte Fransa tiyatrosunuñ şifir ve inşāca tūfūliyeti eşnāsında o zāt-ı 'ālī-ḳadr biraz vaḳt-i tiyātroya münāsib olan ṭariḳ-i müstaḳīmi taḥarrī itdikden ve ehliniñ sū-i mizācıyla pençeleşdikden şoñra (bir mevḥibe-i sübhāniyye olarak) ḥā'iz olduğu meziyyet-i fevḳa'l-

‘ādesi ve üdebā-yı müteḳaddimīn āşārınıñ müṭāla‘ası semeresi olarak şūret-i zībāyı ‘aql u edebi şahne-i temāşāya vaz‘ eyledi. Ama ne şūretle vaz‘ eyledi? . Muhtemelāt ve acā’ib-i şūreti müstaḥşinede beyān ve bi’l-cümle rakībānı gerüde bıraḳarak ğāyet maḳbūl ve ma‘ḳūl bir ḳalıba ifrāğ idüp lisānımızda (Fransız lisānında) lafzī ve ma‘nevī rāygān olan her dürlü nikāt-ı muḥsinātıyla beraber vaz‘ eyledi.

[17] Bu sevābıḳ beyānında ḥadd-i i‘tidāline tecāvüz olunmamalıdır. Buña diḳḳat olunmayacak olur ise sözüñ ḥadd ü pāyānı olmaz. Ma‘lūmdur ki bizim mü’ellifler her nereden baḥş idecek olsalar hemān söze insānıñ nuḳ ile mümtāz olunacağından baḥş iderler. Şu ḥālide ne yapmalı maṭlūb olan ḥadd-i i‘tidālīñ derecesi nedir?

Bir vaḳ‘anıñ mā sebaḳını yāḥud netīcesi beyānında o vaḳ‘anıñ añlaşılması için ḥaḳīḳāta lāzım olan aḥvālīñ beyānı kifāyet ider. Başḳa bir şey beyān itmek lāzım degildir. İşte sevābıḳ netāyic yāḥud levāḥıḳ budur.

Sebeb ü Müsebbib Ḥaḳkıdır

Fi‘liyyātıñ envā‘ından bir de sebeb ile müsebbib vardır. Gerek mevzū‘-i baḥş olan fi‘liyyātı yāḥud vaḳ‘ayı vücūda getüren sebeb üzerine ve gerek bi’z-zāt vaḳ‘anıñ sebeb oldığı müsebbib üzerine ba‘zı tafşilāt virmek uşūl-i belāgat iḳtizāsındandır. Meşelā meşhūr “Montesqu” Büyük İskender dinilen İskender-i Rūmī fütūḥātınıñ ne maḳūlāyāya istinād olunması iḳtizā ideceğini ve ba‘de-hu bu fütūḥātıñ başlıca sebeb āşārını ber vech-i ātī beyān ider.

“İskender Makedonyā’yı hem-civārı bulunan ṭevā’if-i vaḥşīye tasalluṭundan te’mīn itmeksizin [18] kendüsiniñ memleketiniñ düşmenları olan Yunānīleri yıldırmaḳsızın ḥareket itdi. Bu yıldırmadan kendü teşebbüsiniñ icrāsından başḳa bir şūretle istifāde idemedi. Evvel emirde sāḥil-i baḥrde vāḳi‘ memālik üzerine hücum itdi ve donanmasından ayrılmamaḳ için ‘asākir-i berriyyesini sāḥil üzerinden sevḳ itdi ve refāḳatde bulununan cem‘iyyet-i külliyyeyi taḥt-ı itā‘atde ṭutabilmek için fevḳa’l-ğāye mahāret ile zabṭ ü rabṭ ḳavā‘idine ri‘āyet eyledi ve hīç bir vaḳtde erzaḳ ve zaḥīresiz ḳalmadı.

Vākı‘a muzafferiyet münāsebetiyle her dürlü levāzıma dest-res olurdu. Faķat kendüsine (?) dađı muzafferiyet-i istiĥşāl için tedbırde hıĥ ķuşūr itmedi. “Granik” nehrinden murūr itmek münāsebetiyle orada bulunan Yunān muĥācirlerini ķabza-i teşĥırine aldı “İpsos” muĥārebese münāsebetiyle “Tyre” Őhrini zabt eyledi. Ondan Őoıra “Erbil” muĥārebeseyle kendisini dünyāya mālİK itdi. Bu muĥārebeden Őoıra İrān Őāhı Dārā’nuñ firārına ķaşden meydān virdi ve ol vaķt kendi fütūĥātını te’min ü tanzīm ile isti’māl eyledi. Bu “Erbil” muĥārebesinden Őoıra Dārā’yı o yaķından ta’ķip itdi ki aña kendi memālİKinde ilticā idecek bir maĥāl bıraķmadı. Dārā’nın kendi Őehirlerine, eyāletlerine girmesiyle çıkması bir oldu. İskenderiñ ĥareketi o ķadar seri‘ idi ki gūyā rū-yı zemīn müsābaķatına yāĥud muzafferiyetine bir mūkāfāt olmaķ üzere [19] taĥŐŐ idilmiŐ idi. Bu İskender Őu esbāb-ı meŐrūĥaya mebnī bu vechile mażhar-ı fütūĥāt oldu. Őimdi baķalım anları naŐıl muĥāfaza itdi.

Kendi ‘askerinden Yunānīlere ĥālib ve İrānlara maĥlūb mu‘āmelesi itmek isteyenlere muĥālefet itdi. Bu iki milletin āferīn ve ittiĥādını ilzām eyledi. Fātīĥ olan Őā’ife ile meftūĥ olan Őā’ife beynindeki farkıñ izālesini sa’y eyledi. Bu futūĥāta mażhar olmaķ maķŐadıyla isti’māl itmiŐ olduĥı efkār-ı bāılayı külliyyen terk eyledi ve kendüsini sevķ iden efkār-ı bāıladan ferāĥat eyledi ve İrānları Yunān ‘ādetini ittiĥād ile mūkedder itmemek için kendüsi de İrān ‘ādetlerini ķabūl itdi. İŐte bu ĥikmete mebnī idi. Yine kendüsi Dārā’nın kendü eline düşen ĥaremine ve vālidesine fevķā’l-ĥāye ĥürmet-i ri‘āyet gösterdi. Ve öyle bir fātīĥ idi ki ķabza-i teşĥırine aldıĥı Őā’ifeler vefātında aĥladılar.

Bu bir ĥarīb ĥāŐıb idi ki tāc u taĥtlarını ĥāŐb itdigi bir ĥāneden anıñ vefātında mātem itdiler ĥözyaŐı döktiler. Şu ĥāller bir terceme-i ĥāliñ ĥıffet-i mütēmāyizesidir ki bir diĥer fātīĥiñ bunuñla taķāŐŐ idebileceğini ĥiĥbir müverriĥ beyān idememiŐdir.

Böyle bir ŐehinŐāh-ı ‘ādil gelmemiŐdir ‘āleme

Hep tevārīĥ-i selef ĥāıtır – niŐānımdır benim

Ya‘nī bu kelām-ı mü’eyyeddir.

[20] **Eşbâh ü Nezâ'ir Beyânındadır**

Fi'liyyâtüñ müte'allıktan ve envâ'ından birisi de eşbâh ü nezâ'irdir. Eşbâh yâhud nezâ'ir fi'liyyât yâhud vuķū'âtüñ diğeri ba'zı lâhikaları vardır ki doğrudan doğruya mevzū'a ta'alluķ olmaz. Ma'a-mā-fih ma'nā-ı murādı daha ziyāde tenvīr ü ikmāl ider. Bunlar dağı kıyāslar "mişāller", "iştihād", "istitrād" gibi şeylerdir.

İşte bunlar mevzū'-i bahş olan māddeye müşābih yâhud mümāşil yâhud bunları mü'eyyed yâhud muvazzaħ yâhud bunları muħtır olmak üzere kütüb-i münzelden ve mü'ellefāt-ı hikemiyeden ve rivāyāt-i maķayyeden naķl ü irād olunur. İşte bunlara eşbâh dinilir.

Mişāl: Bir zāt maķkeme ĥuzūrunda cināyete mute'allıķ bir da'vāniñ müdāfi'si sırasında umūr-ı 'ādliyyeye mute'allıķ mu'āmelātüñ icrā'sında gereği gibi ve tamāmıyla ri'āyetiñ lüzümü ve ehemmiyetini işbāt itmek isteyüp "Plutarħ" Meşāhir Ricāl Muħākemesi 'unvānlı kitābında "Fusiyun" nāmlı bir zātüñ muħākemesini iħtār ider. Şöyle ki bu "Fusiyun" ile erbāb-ı istikāmet ü ĥamiyyetden olan ba'zı dostları cināyetle ithām olunarak ĥatle ĥükm olunmuşdı. Ba'dehū bunlarıñ berā'et-i zımmetleri tebeyyün iderek o vaķt gūyā bir nev' mükāfāt ve anlara bir nev' saltanat olmak üzere ve bu ĥaķāyı işlāħ ve anları taṭyīb ve ibķā-yı nāmları ve i'lā'-yı şānları için heykelleri i'fāl olunmuşdı.

[21] Müdāfa'a iden zāt "Ey Atinalılar siz bizi bi-ħaķķın mı yoksa bi-ğayri-ħaķ mı maķküm ve ĥatit etmek istiyorsunuz" dir. Meclisde hepsi birden "bi-ħaķķın öldürecegiz" diyü cevāp virirler.

(Fusion) Eger bi-ħaķķın ise uşul-i vech ile mu'āmelesiz ve bize söylemeksizin olamaz dir. Bunun üzerine erbāb-ı meclisden bir ĥaķ-şinās zāt kıyām ile mu'tād olan uşule ri'āyet itmeksizin bir şey'- yapmalıyız dimege cesāret ider. Faķaṭ ne bu şāhib-i mürüvvetiñ ve ne de (Fusion)'uñ sözine iħāle-i sem' ü i'tibār olunmayup 'adālet yalnız ĥavilde olduğı ĥālde dünyāda eñ ziyāde nā-ħaķ olan bir ĥükme ĥarar virdiler. İşte diķķat idiñ benim ĥaķķımda da böyle bir şey' olur diye bu mişāli söylemişdir ki bu bir iştibāhdır.

Ezdād Beyānındadır

Fi'liyyātīñ ya vuķū'ātīñ lāhikalarından biri dağı mebhūs'ün-‘anh olan māddeye az çok muğāyir olan fi'liyyātdır. İşte böylece ekseriyā bir şey'i zıddıyla ta'rif iderek anıñ ne olduğu gösterilür İzāh olunur yāđud hıç degil ise (degilse) muđātablarıñ zihni ta'rif-i işbātiyyeye hāzırlanur. Meselā bir mü'ellif mađdūmunıñ ađlāķını taşvır itmek isteyüp bu maķşadını isti'māl için o zāt a mute'allik fezā'ili kale almayarak anıñ yeri olmayacağı kabā'ihi beyān ider. Şöyle ki;

[22] “Huťūtātı nefsāniye ne uşul ve ađlāķını ihlāl itdi ve ne de bu ķavā'id-i memdūhaniñ icrāsına māni' oldı. Hā'iz oldıķları merātib-i 'āliyye o münāsebetle 'uhdelerine terettüb idecek vazıfeleri ifā itmek niyyet-i hālişesiyle degil mücerredātlara nā'il olmak için istibān(?)ve şeref ü şān ve 'unvānları bunlar için lāzım olan ehliyet ve iķtidārı hā'iz olmayarak istihşāl ve bilā-istihķāk muđāfaza itmek mücerred ārzū-ı kibir ve ğurūrlarını tesķin eylemek dā'iyesinde bulunan nüfūs-ı mühmeleye nażar-ı haķāretle baķardı”.

Tağrik-i Hevesān Beyānındadır

Bir bađşde ta'rif ü taşvır ü hikāye olunacak şey'leri bulduđdan ve bildikden soñra haťib yāđud münşī hevesleri tađrik ve ārzūları tenbīh idebilecek şey'leri tađarri itmelidir.

Heves “Passion” ğayr-i irādī olan heyecānlardır ki rūhumuz üzerine te'sir ider.

Aña arz olunan şey'leriñ ba'zıları kendüsine laťif yāđud fā'ideli görünür. Ol hāldede anlara rūh meyl ü rağbet ider. Arķalarına düşer onuñ istihşāline çalışır ve bunuñ üzerine kendüsine ārzū ümīd ve muđabbet zuhūra gelir. Yāđud bi'l-'akis kendisine bā-ma'ķul ve muzırr görünüp andan nefret ve tebā'id ider ve bundan nāşī ğavf u ğuşūmet hāşıl olur.

İşte bi'l-cümle hevesler bu muhtelif 'anāşırlardan terekķüb ider ve anlardan hāşıl olur.

[23] Heyecānlar üzerimize mümteni‘ü’l-muḳāveme nüfūz icrā iderek ba‘zı kerre bizi ḫilāf-ı merḫametimiz olarak istedigini semte sevḳ ider.

Rişte ender kerdenem efkān-i dost

Mî bord(?) hercāi ḫatır hevāi ust

Beyitinde olduğu gibi mādemki böyle heyecānlar [1n] üzerimize nüfūzı vardır. İşte demek olur ki şifāhen yāḫud taḫrīren ifāde-i merām idenleriñ insānlar üzerine ḡāyet mü’essir bir vāsıta-i fa‘āliyyeleri vardır. Faḳaḫ bu vāsıta ne ḳadar mü’essir-i nāfi‘ ve nāfiz ise anıñ ḫüsn-i isti‘māl ḫarīḳini bilmek ol derece iḳtizā ider. Meşelā bir ālet-i cāriḫa yāḫud bir ḳuvve-i nāriye ne ḳadar ḳatı‘ ve ne ḳadar muḫriḳ ve muḳāvim ise o ḳadar ihtiyāḫ ve i‘tidāl üzere ḳullanılabilmesi i‘cāb ider. Hevesler ki maḳbūl olan şey’leri muḫabbet yāḫud raḡbet veya maḳbūl u mezmūm u müz‘ic olan şey’lere ḫuşūmetden başḳa bir şey’ degildir. Bizi ‘ale’d-devām maḳbūleleri aramaḡa veya maḳbūl olanlardan ḳaçmaḡa sevḳ ü ihāle ider. Faḳaḫ bu maḳşadı istiḫşāle ekşeriyā bir māni‘e muşādif olur.

Bu māni‘ada ḫaḳḳāniyet fikri ve vazīfe-i ḳānūniyyedir. Hevesler her vaḳt bu nidā’yı muḳaddese yāḫud bu mürşid-i kāmile tevcīh-i sem‘-i ḳabūl itmezler ya ne yaparlar? Benī nev‘imiz menāfi‘atıñ menāfi‘-i ḫuşūşiyemize fedā olmasına teşvīḳ ü tergīb iderler. O ḫālde hevesler muḫtī ve mücrīm ‘ad olunurlar. Ve ḫatībler yāḫud münşiler heveslerden isti‘āne istedikleri için anlar daḫı cānī ‘add [24] olunur. İşte bu vecihle menāfi‘-i şahşiyeye(?) vazīfe ile mu‘ārız oldıḳça insān ḫā’iz oldıḡı fā’il-i muḫtārılıḳ ile berāber kendisini mütemādiyen taḫyīḳ iden bu iki āmir-i mücbir arasında ḳalaraq birisine göre ḫareket iderek kendi menfa‘atını fedā eyler. Vazīfeye iḫā‘atde mecbūriyyet ḫiss ider. ḫüsn-i isti‘māl görmemiş ise ‘aksini yapar. Ba‘zı kerre daḫı iki muḫārib ve muḫarriḳ birleşüp müttefīḳāne ḫareket iderek ḳalbimize meşrū‘ ārzūlar fütüvvet-mendāne hevesler vücūda getirirler ki nefsi levvāmeniñ levmine maḫḫār olmayarak zimām-ı ihtiyārımızı anlara teslīm ideriz. Bu nev‘i hevesler (ya‘nī hem menāfi‘-i şahşiyeye ve hem menāfi‘-i ‘umūmiyye) meşelā bir vālideniñ evlādı ḫaḳḳında olan şefḳati evlādınıñ vālideyni ḫaḳḳında olan muḫabbet-i ihtirām-kāraneleri ḳardaşlarıñ yek dīḡerine olan meyl ü

muhabbetleri münasebât-ı hâlişiyeye mebnî olan dostluk rābıta-i muḳaddesesi veyā niyyet ve ğaraż-ı nefsāniyyeden münbaʿiş bir sūʿ-i muʿāmele göründükde derūnumızda hāşıl olan infiʿāl-i memdūh bu ḳabıldendir. Bir muşibete düçār olanlarıñ bize ikāʿ eyledikleri teʿşir ve merhāmet bir muʿāmele-i ḫamiyyet-mendāne yāḫud bir hareket-i fedākārāne istimāʿında derūnumuzda ḫuşūle gelen şevḳ-i incizāb işte bu beyan olunan hevesler ḳabilindendir.

İşte böyle olur ise yaʿnî bu vechile hevesler ile vazîfe fikri ittiḫād iderler ise küllîyyet-i vücūdımıza ittiḫād-ı tām ḫuşūle gelmiş olur. Şimdi bu beyān olunan aḫvālde bizi bir semte sevḳ ü ihlāle iden ʿaḳl-ı selīm midir yoksa heves midir? . [25]

Bu sâʾiḳ-i heves gibi şedidüʿt-teʿşir olan ʿaḳl-ı selīmdir ve baʿdehū ʿaḳl-ı selīm gibi şāḫib-i ihlāş ve metānet olan hevesdir demek olur ki aḫvāl-i meşrūḫada eñ muḳaddes vazîfelerimiz ve eñ maḳbūl ḫuzūzātımız bunlarda tamāmiyyet-i insān ittiḫād itmiş.

İşte ne baḫtiyārdır ve ne şāyān iḫtirāmdır o ḫaṭib o münşî ki ʿaḳl-ı selīm üzerine mebnî olan ḫarekāt-ı ḳalbiyyeyi ḳabza-i teşhire alur ve aḡrāz-ı fāsideden yāḫud nefsāniyyeden mütevellid hevesleriñ cerḫ ü işāline ḫādım olan maḳālāta ḳavāʿid-i aḫlāḳ şulḫleriyle takviyyet virir ve kendisine muḳāvemem idenlere yıldırım gibi şadme-resān olup muḫāliflerini hʿāh-nā-hʿāh ḫākim-i nafızüʿl-ḳavl ḫaḳīḳaten gerden-dāde-i teslīm ü rızā olmaḡa icbār ider. Ve kemāl-i sūkūt u sūkūn ile eṭrāfa ṭoplanmış olan yāḫud ḳalem-i ihlāş raḳamıyla taşṭir itmedigi şāḫifeleri ʿaṭf-ü inkār-ı diḳḳat iden biñlerce adamlar baʿde mā kendüsiyle laḫmiñ laḫmi gibi yek-dil ve yek-cürʿet olurlar. İşte ʿilm-i belāḡat ṭalibleri bu menbaʿ-ı şāf pür fuyūzātından iʿtirāfa ülfet itmelidirler. Dil-i şafvet-i müʿelleleriñe henüz meşāʿib-i eḳdār-ı dünyevîye ile meftūr ve mükedder olmamış ve bād-ı semūm-ı aʿrāz-ı nefsāniyyeden şolmamıştır. Biʿl-baṭıʿa her dürlü iḫsāsāt-ı hâlişāneye güşādedir. Vālidelerine naşıl muḫabbet itdiklerini ve bir gün kendileri daḫı evlādlarını naşıl sevecekleri ve ledeʿl-ḫāce pādişahları ve vaṭanları uğruna ne vecihle fedākārāne ḫareket ideceklerini eñ evvelki münşeʿātlarında şerḫ ü beyān itmelidirler. Tā ki henüz mükemmel olmayan āşār-ı ḳalemiyyeleri muṭālaʿa olundıḳda [26] mektebde başlayup memātlarında münhezim olacaḳ müddet-i saḫīḫayı şimdiden iḫsās itmiş oldukları görülsün ve baʿzı

kerre dağı efkār-ı civānmerdāneleri o kitāblarda görmedikleri elfāz u ta‘birātı ma‘lūm-ı kühensāllerine eşk-rīz rik̄kat olan bu yazdıkları şey’lerde işbāt-ı müdde‘ā için irād itdikleri delīlleriñ metānetine ve tarz-ı ifādesini mükemmeliyetine geregi gibi ehemmiyet virmekle berāber teslīm-kerde-i ‘aql-ı selīm olan ta‘birāt-ı rik̄kat-engīz eñ muḫanni‘ bir lisān ü isticlāb-ı kulūba eñ ziyade medār olacak ḫüsn-i beyān olunacağını hīç bir vaḫt ferāmūş itmemelidirler.

Miṣāl

Vaḫtiyle Romā’da zulmeden birisi Romā ahālisinden bir bī-günāhı bi-ğayri ḫaḫḫın ‘alā melāli’n-nās ḫarb-ı ṣedīd ile ḫarb itdirmiş. İşte bunu ‘adī adamıñ birisi naḫl idecek olsa dir ki “falān gün falān bī-günāhı falān yerde göturdiler şöyle bağladılar ve şöylece dövdüler” faḫaḫ bir māhir münṣī bunu belīg ve teheyyüc-i hevesāt yolunda ta‘rif itse ṣuret-i ḫāli öyle taṣvīr ider ki o vaḫ‘ayı gözümüzüñ önüne getirür ve derūnumuzda bir infī‘āl ve ḫayz ve ḫāzab ḫāşıl olur. O vaḫ‘a ḫüyā gözümüz önünde oluyor gibi gelir ve kulaklarımız o bī-günāhıñ ḫazīn ḫazīn āh ve inlemelerini işidiyoruz gibi gelir.

İşte Rūm meṣāhir-i ḫuḫebāsından (Çiçeron) bu vaḫ‘ayı ber-vech-i ātī ta‘rif ü taṣvīr idiyor. Ve an-aşlı Lātin lisān nezāketinde yazılmış olup bu vaḫ‘a Mu‘allim Efendimiz Münif Paşa ḫazretlerinden terceme olunmuştır. Şöyle ki,

[27] “ Sermest-i ḫayz u ḫāzab olarak kemāl-i ḫiddetinden āteş pūskürerek meydān-ı siyāsete geldi ve Ma‘āza’llāh-ı Te‘ālā yüzünden ‘alāim-i ḫahr u ḫasvet aḫardı ve gözleri her ḫarafa cināyet ṣerārları ṣaçardı. ḫulāşa nāşiye-i ḫālinde zulmet-i ‘adāvet tecessüm itmişti. Herkes ‘acebā ḫanḫı ḫarafa taḫriḫ-i ḫadem-i ṣūm idecek ve tīşe-i ḫadr ve kīn ile kimiñ ḫānūmānını ḫarāb eyleyecek diyü kemāl-i sūkūḫ u sūkūn ile muntazır idi. Hemān o zālīm sāye gibi mülāzım rikāb-ı fezāḫat nisābı olan cellād-ı bī-emān işāret idüp der ‘aḫāb uftān u ḫīzān ve mānend-i berg-i bīd-i lertzān oldığı ḫāalde meydān-ı siyāsete bir bī-günāhı getürdiler ki kemāl-i ḫavf u dehşetinden ne beñzinde bir damla ḫan ve ne de cisminde bir ramaḫ cān ḫalmamışdı. Bir gürk-i tīz-dendān pençesine düşen bir berre-i nātuvānıñ ḫabā-ı zibā-yı ḫayātını ne derecede şiddet ü sür‘atle nez‘ ider ise o bī-çāreniñ

libâslarını öyle çāk çāk iderek şoyup çıkardılar ve ellerini ayaklarını harekete mecâli kalmayacak şüretde bağladılar ve her dürlü işkence ve ezâ âlet ü edâvatını hâzırladılar. İşte Româlıyı Messina meydânı ortasında böyle darb-ı şedîd ile darb itdiler. Bu zavâllı bu vecihle ‘azâb u elîme düçâr olacağı ve degnek ya kâmcı şadâları cesedi üzerinde şakırdadığı esnâda “Ben bir Româlıyım” şadâsından başka bir şey’ çıkarmaz ve dehânını şikâyete açamaz idi. Bir Româlı hakkında böyle sū’-i mu‘âmele kâbul olmayacağı hakkında o kadar isti‘mâl virmez dimege hemen bu şıfatını bu ‘unvânı [28]bu ihzâr itmesiyle berâber o tayağalar girü çekilir ve hep işkenceler zâ’il olur zann ider idi.

İşte (Çiçeron)’nuñ bu sözleri müstemî’e o kadar te’sîr ider ve dehşet virir ki bu işte yalan hikâyeye degil re’ye’l-‘ayn müşâhede olunan bir vaq‘a-ı dil-süzdür zann idebilir. Geçen sene edebiyâtta görülen bir mişâl ki birisiniñ iki çocuğı vefât itmesi üzerine pederleri söylediği sözler teheyyüc-i hevesâneye güzel bir mişâl olabilir.

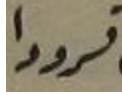
-Diğer Bir Mişâl-

Şâ‘ir-i meşhûr Nâbî maskağ-ı re’s olan Urfa’ya ‘avdetinden hâsıl olan te’sîrât-ı kalbiyyesini şu vecihle taşvîr itmişdir:

“Bu kadar sürse hasretler ol sevâd-ı dil-âvâzıñ der âvâzesine kadem-zen-i duhûl olmak “müyesser oldıkda bu hâl bu bihâr-ı sürür-ı muğa’ar dimağa şu‘ud ve kesb-i ruṭubetle rāh-ı çeşmden mürür idüp eger dide-i ârzüya iksîr-i i‘zâmdan muḳayyed görünen gubâr tuṭiyâ kılınmasına ḫorûs-ı şeylâb(?) sirişk kışsa-i tufân-ı Nūḫ’ı şahâif-i eyyâmdan şüste idecek mertebelere nümâyân olurdu. Bu hâlet-i girye-ḫîz-i sürür-engiz ile şahrâ-yı ‘ademden dârü’l beriyye-i imkâna kadem-nihâde olacağım ḫâneniñ çeşm-i derîçe-gubâr-ı rāh ile duhûl müyesser olur.

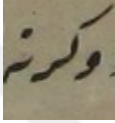
Nesîm-i şevk ile derîceler sîne-çāk revzenleri şevk-nāk revnağları bi’l-güşâ-yı(?) revnağları bi’l-güşâ [29] pervâz-ı şafâ-tâğları âğuş efzâ-yı merḫabâ evrâğ-ı eşcârı bir zamân hoş âmed guyân sebze-i sâhası tuṭi-yi şükr-i Ḥudâ-yı şükr-i Yezdân olup

“Revâğ-ı manzar-ı çeşm men aşiyâne-i tüst”

“Kerem-nümā-yı tā ki ḥāk-i ḥāne-i tūst”

(Ya'nî benim gözümün açacak yeri seniñ yuvañdır. Kerem it ve aşığı in ki o seniñ eviñdir) zemzemesi çār divār-ı meserret-endūdından isti'mā olundu. Huşuşan semere-i hizdivāc-ı ebeveyn ya'nî aḥīn ve aḥavetīn ki

“Merā ümmīd-i vişāl-i tū zinde mīdāret”

“Ve her demem ez hicr-i tūst bīm-i helāk”⁴

terenümiyle bu kadar müddet bizi dideleri revzene-i rāh-i asret ü sāmī'aları mevķūf-ı peyām-ı beşāret olup.

“Aceb görür mi ki ol rüy-ı bir daḥı yoksa”

“Kālū (?) gider o ğarību'd-diyār gelmez mi”

(Bunu kardeşleri ile okurlarmış) Nālesi dem-sāz-ı āh u enīn-i dil-i ḥazīn itmekle peygüle-nişīn oldukları hālde bu sözün āteş-i firāk ile derīçe-i ḥaremnden şüret-nümāya vuşul oldukda bir müddet hücum-ı ḥayretle numūne-i şüret-i dīvār olup “ İn ki mī bīnem ne bidāyet yā ne ḥvāb ” mazmūnını mantūķ-ı lisān-ı ḥāl iderek [30] yemīn ü şimālde āġūş-ı ḥasretleriñ ḥamā'il-i gerden-i cism-i nizār itdiklerinde (ya'nî bir taraftan biri diġer taraftan diġeri kucaķlarında şarıldıķlarında) neş'e-i ma'cūn-ı müferriḥ-i vişāl bir zamān daḥı cümleyi deng-i dellāl idüp kāfile-i şu'ūr destmāye-i ḥiddetle birinci def'a āmed u şoddan şoñra iştīmām-ı rā'iḥa-yı üns-i qādīmiyle ribāṭ penç kūşe-i ḥavāsda (ya'nî ḥavās-ı ḥamsede) istiķrār bulıcaķ taraftan kālā-yı dirāz mācerā-yı iştiyāk pey-şiken-i pāyı tellāk kılınmaġa āġāz olundu. Ve ḥamden şümme ḥamden güyā ol ḥīn-i meserret-āyīn muraķķa'ı eyyām-ı ḥayātında bir meclis-i muşavver ya nüşā-i küttāb-ı (?) zindeġānīde bir maḥall-i maķber olmuşdır ki ol hengām-ı dil-ārāmında peymāne-i ḥāṭır-ı lebriz iden saḥā-yı neşāta

⁴ Çeviri: Sana kavuşmanın ümidi beni canlı tuttu
Yok olma korkusu senin ayrılıġından

tahrîr-i keyfiyyeti hâşşa-i mestâne hırâma ve ol rûz-ı keder-sûzda telâţum iden emvâc-ı inbisâţîñ takrîr-i kemiyyeti taşvîr-kerde-i ressâm-ı evhâmdır.

Muvâşalat-ı cismâniyyeden nişân iden zevk-i rûhâniyle gâh makâle-i sergüzeşt-i eyyâm-ı firâk ve gâh müzâkere-i müşkilâtı nüşâ-i iştiyâk iderek gencine-i ‘ömürden bir gün düzdide kalınca (?) Hâdikâtü’s-Süedâ’ da bir çok mişâller bulunabilür.

Bâlâda “hâme-i mestâne hırâm” ta‘bîrini zıkr itdigi esnâda bi’l-münâsibe istiţrâden “şu beyiti söylemişdir.

“Ne içdi muhayyereden bilmezem ki delî olup”

“Üzerine eyledi ser-geştelik şi‘âr-ı kalem”

[31] - Diğer Bir Mişâl-

Hîn-ı mübâreze de iki biñ nâmerdi müteferriğ idüp Hâzret-i İmâm hîdmetinde müteveccih olup eyitdi. (ya‘nî didi)

“Yâ ebnâu’l-vaţan el-vaţan “Hâzret-i İmâm Hüseyn dide-i nem-nâkdan seyl-i hûn-âb-ı revân idüp eyitdi.

“Ey ciger güşem(köşem) haber it ki seniñ için şerbet-i kevşer müheyyâ olupdur” şehzâde ol beşâretle yine meydâna mürâca‘at kıldıkda leşker-i a‘dâ hücum idüp yemîn u yesârın âlup ve nihâl-i cism-i laţîfi gülbin-i gönca gibi peygâm olup ve siper mişâl a‘zâ-yı şerîfine muhâlifler zağmlar bıçaqlar şalup ‘âkıbetü’l-emr ibn-i Temir tu‘mesiyle ve bir rivayetde Şafâ ibn Merve-i ‘Abdî zağmıyla merkebden düşüp na‘ra urdu ki “yâ ebnâ edriknî” Hâzret-i İmâm Hüseyn ol mazlûmîñ inkişârında iken ol na‘rayı istimâ‘ idüp bî-ihtiyâr meydâna girdi ve ol serv-i revânı hâk-i mezelletden getürüp hayme-gâhına getürdi ve ruhsârını ruhsârına sürüp eyitdi.

“Ey ferzend-i dil-bend ey ârâm-ı dil-i derdmend bir tekellüm it” Şehzâde göz açup vâlid-i büzürk-vârını ve vâlide-i dil-çarânı ve birâder-i gam-küsârını eţrafında görüp eyitdi.

“Yā ebnā’ görmege ebvāb-ı āsmānı meftūh olup şerbet-i selsebilden cāmlar müretteb [32] olupdur. Bu tekellüm eşnāsında rūh-ı pür-fütūhı ravza-i rıd̄vāna intikāl itdi.

“Māh-ı cemālin ol gül-i baĝ-ı risāletin”

“Setr-i şehāb-ı merg nihān itdi ey dirīĝ”

Ya’nī risālet baĝının ay gibi olan cemālini ölüm bulutı gizledi.

“Şāh-ı gül-i hadīka-i ikbāli rūzgār”

“Pā-māl-i inķilāb hazān itdi ey dirīĝ”

El hāşıl buña mümāşil pek çok mişāller bulunabilür.

[33] İstidlāl Hakkındadır

‘İlm-i belāĝatin üçüncü kısmı istidlāldir ki müstemi’in ne hūsn-i nazarını isticlāb ve ne de heveslerini teheyüç dā’iyyesinde dir. Bunuñ maķşadı mücerred işbāt-ı müdde’ā ve iķnā’-ı müstemi’dir.

Bu o kadar mühimdir ki (Aristo) ‘İlm-i belāĝate dā’ir kitābda fenn-i münāzarayı ‘İlm-i iķnā’ın ya’nī belāĝatin esāsı i’tibār itmişdir. Bu feylosofuñ re’sine göre belīĝ olmaķ işbāt-ı müdde’ā t̄ariķini bilmekdir. Ta’bīr-i diĝerle belāĝat mücerred işbāt-ı müdde’ādan ‘ibāret dir.

Eger münāzara ya’nī istidlāl t̄ariķiyle olan şey Aristo’nuñ didiĝi gibi belāĝatin küllī ve hey’et-i mecmū’ası degilse de eñ mühim eczā’sından biri olduĝu inkār olunmaz.

‘İlm-i belāĝat t̄alibleri terkīb-i kelāmdan evvel vāķi’ olmaķ tedārikāt-ı i’dādiyelerinde mevzū’-i baĝşlerine mute’alliķ her dürlü istidlālātı kemāl-i diķkat ve ehemmiyetle ta’miķ itmelidirler.

İşte bu istidlāl yolunda isti’māl olunmaķ kavā’idiñ birisi de kıyās-ı mantıķidir. Bu kıyās-ı mantıķi istidlālāt-ı ‘aķliyyede mebdē’-i harekettir ya’nī esāsdır. Bu kıyās bi’l-cümle ‘uķūl-ı selīme aşhābı indinde müttefaķu’n-‘aleyh olan haķā’iķ-i müsellemeden birisi ele alunur yāhud tecrübe üzerine mebnī olan bir k̄ā’ide-i müsellemeyi yāhud gerek

kalbiñ ve gerek insānlardan bir cemm-i ğafir şehadetleriyle şābit olan bir hāl-i huşūşī kıyāsda esās ittiḥāz olunabilir. İstidlālīñ aslı yaʿnī esās olan daʿvā ĩrād olunduğdan şoñra bir ikinci қазиyye ĩrād [34] olunur ki bu dağı bir ḥaḳīḳat-i müselleḡ yāđud ḳābil-i inkār olunacağ bir vaḳʿa olmalıdır. Ve bu ikinci қазиyyeniñ muāʿvenetiyle bir üçüncü қазиyye ittibāʿ olunur. Meşelā istidlāl taʿrifiyle “insān ḫālib-i ʿilm olmalıdır” ḥaḳīḳati işbāt olunmağ istenilür ise aña evvel emirde dimeli ki “insān kendi ḥaḳında fāʿideli olan şeyʿi aramalıdır”. İşte bu daʿvāyı ĩrād itdikden şoñra “ ʿilmde insāna ne fāʿidelidir” қазиyyesi ĩrād olunmalıdır. Bu ikinci қазиyye yaʿnī mücerred “insān kendi ḥaḳında fāʿideli olan şeyʿi aramalıdır” fāʿide-i ḳalbiyyesinde bināʿ-en-ʿaleyh insān ḫālib-i ʿilm olmalıdır қазиyyesine intikāl itmege vāşıta olur.

İşte bu üç қазиyyeden mübtedā-i ḥareket olan birincisine “kübrā” dinilür. Vāşıta olana da “suğrā” üçüncisine dağı “netīce” tesmīye olunur ve bunlarıñ mecmūʿına kıyās ıtlāḳ olunur. İşte bu bir kıyās-ı muḫtaşardır baʿzı kerre kıyās-ı muḫavvel olur.

İstidlāl dāʿimā kıyās ḫarīḳiyle icrā olunur yaʿnī müsellemlerden ğayri müselleḡ olan şeyʿlere gidilür. Faḳaḫ kıyās az çok mestür olur. = Ḥükemāʿ ki maḳşadları yalnız işbāt-ı müddeʿadır. Kıyāsı hemān dāʿimā açıkdan açıġa istiġmāl iderler. = Ḥaḫībler ki tazannun ḫarīḳiyle ḥenüz görünmek ve maḳşadlarına vāşıl olmağ için istiʿmāl itdikleri vesāʿiḫi açıkdan açıġa göstermemek isterler. (Ḥükemāniñ sālīk olacaġı ḫarīḳa emşāl isteyüp) kıyās ekşeriyā ḥüsn-i beyānlar altında söz itmege ḫalışurlar. Meşelā “Masilliyon” nuñ beḳā-yı rūḫ ḥaḳında bir maḳālesi mişāl olarak zıkr olunabilür.

[35] (Masilliyon)ʼnuñ beḳā-yı rūḫ ḥaḳında bir maḳālesi mişāl olarak biʿl-terceme zıkr olunur. Ḥāllerine yāđud ḳaderlerine rāzī olan mevcūdātıñ cümlesi bulunduğları ḫālden ḫoşnüd görünüyorlar. Meşelā yıldızlar cevvi-i semāda müsteriḫ olup diġer bir ʿāleme tenvīr itmek için bulunduğları mevḳiʿleri terk itmek ārzüsunda bulunmazlar. Ḥarekātı bir ḳāʿideye tābiʿ olan kürr-e-i arz dağı yıldızlarıñ yerini zabt itmek için yukarıya doġrı sıçramağ istemez. Ve ḫūş ve muntazam şehirlerde ve iḫtişāmlı sarāylarda ikāmet ider. İnsāniñ mā-ḫaleḳaʿllāha ġıbtā itmeyerek ḳırlarda ve ormanlarda serseri dolaşırlar. Ḳuşlar yeryüzünde kendilerinden daha baḫtiyār maḫlukāt olup olmayacaġını

hiç düşünmeyerek havâda hûş vaqt geçirirler. Hülâşa cümlesi hâllerinden hoşnûd olub yerli yerinde turlurlar. Yalnız insân muztarib ve nâ-hoşdur. Yalnız insân kendi ârzularının zebûnı havf u ıztırâblarının maḫhûrıdır. Ümîdleri kendisine bâ'îş-i ekdâr u âlâm olur. Telezzüzâtı ve huḫûzâtı içinde meftûr u mûkedder olur. Yalnız insân bu 'âlem-i fenâda rabıta-i ḫalb idebilecek bir şey' bulamaz. Bunuñ sebebi nedir? Bunuñ sebebi bu 'âlem-i dünyâda ğarîb olmasıdır. 'Âlem-i uḫbâ için ḫalk olunup bu 'âlemden daha vâsi' bir 'âleme vâsıl olması ârzûsundan nâşidir. Kürre-i zemîn anıñ vaḫanı degildir. Mâsivâullah ya'nî Ḥâlîḫ-ı Te'âlâ'nıñ başkası anıñ nazarına lâ-şey' meşâbesindedir.

[36] İşte bu tafşîlât ifâde-i sâdeye tezyîl olunduğda ya'nî ihtîşâr idemedikde ta'bir-i diğerele allanmış pullanmış olarak zıkr olunduğda üç ḫazîyyeden 'ibâret olur. Bunlar da şuğrâ, kübrâ ve netîcedir. Şöyle ki kâffe-i mevcûdât hâlerine göre bir sa'âdet-i ḫâl için ḫalk olunmuşdur. Yalnız insân bu 'âlem-i fenâda bunu bulamıyor. Dimek olur ki bunu başka yerde aramalıdır. İşte ḫıyâs bu şekilde terkîb olunur ise bir istidlâl-i ḫakîmâne olur. Faḫaḫ (Masilliyon) bunu bir istidlâl-i ḫaḫîbane şekline ḫoymuşdur ki bunda üç ḫazîyye daḫı tafşîl ü tevsî' olunmuşdur. Bu nev'î istidlâle "bürhân-ı muḫtavvel" dinilir.

ḫıyâs-ı Muḫtaşar Beyânındadır

Eger şâ'irler yâḫud ḫaḫîbler ḫıyâsı tafşîl u taḫvîl itmeyüp bi'l-'akis anı ihtîşâr iderler. Ya'nî birinci yâḫud ikinci cüz'ini ḫazf iderler ise aña ḫıyâs-ı muḫtaşar tesmîye olunur.

Meşelâ (Rasin'iñ) bir fâci'âsında anıñ eşḫâşından olan (İfizenya?) başına gelecek felâketi teferrûs itdigini beyân-ı mu'ârazasında (Agamemnon)'da dir ki "anıñ başına getireceğiniz felaketleri ra'nâ bilirüm (Agamemnon) onuñ cevâbını niçin soruyorsuñ mâdemki biliyorsuñ dir. İşte bu bir ḫıyâs-ı nâḫışdır. Bunu bir ḫıyâs-ı tām yapmak lâzım gelse öyle yapmak iḫtizâ ider. Bunu da bi'z-zât (Agamemnon) yapup dir ki [37] bir şey' bilindiği ḫâlde şorulmaz mâdemki sen de mevzû'-i baḫş olan māddeyi biliyorsuñ binâ'en- 'aleyh şormamalıydın. İşte bu ḫıyâsda "kübrâ", "şuğrâ" ve "netîce" daḫı mevcûddır. Bunu muḫtaşar itmeniñ sebebi (Agamemnon) ziyâde meşelâ lâşe bir ḫâlde bulunup tām bir

kıyās tertibine vakt ve hāl müsā'id olmamasındandır. Anıñ için bu kıyās-ı muhtaşar şekline ihtiyāra mecbūr olur.

Bu kıyās, nākış ve muhtaşarıñ bir cüz'î zammıdır. Ta'bir-i diğerle bir bir cüz'î diğer cüz'leriniñ tahtında muhtefî ve maşûrdur ve bu kıyās-ı muhtaşar (Aristo) kıyās-ı hañibāne yāhud kıyās-ı huṭebā tesmīye ider.

İstidlāllerden birisi de cüz'inden gelen istidlāldir ki;

Bir netice-i kalbe istinbāt olmak üzere birkaç ahvāl-i huşūşî cem' olunur ise bu istidlāl cüz'inden külle istidlāl tesmīye olunur. Meşhūr Tārīḫ-i Ṭabi'i mü'ellifi (Buffon) ölümden korkmak iktizā itdigini işbāt için bu kıyās-ı muhtaşar (Aristo) kıyās-ı hañibāne yāhud kıyās-ı huṭebā tesmīye ider. Mağālesinde dir ki “ ‘ilel-i hādde envā'ından nādiren vāki' olur birkaç ‘illet vardır ki anlara muzırrı ba'zı harekātın nāşı huşūle gelir. Ba'zı te'sirāt yāhud infī'ālātı hastanıñ pek mute'azzı yāhud muṭtarib olunacağını gösterir. Bunlardan mā-'adā diğer ‘illetleriñ cümlesinde insān pek rāhatla teslīm-i rūḫ ider hatta ekseri insānlar öleceğini bile hiç bilmeyerek ölür. Yalnız pek azı soñ nefesine kadar idrākı muḥāfaza ider.

[38] Bunıñla berāber bu miqdār-ı cüz'inden belli ki hiç birisi bu bulunmaz ki kesb-i 'āfiyet ümīdiyle mütesellî olmasun. İşte hikmet-i ilāhiyye insānıñ hayrı(?) maşşadıyla bu ihsāsı ya'nı ümmīd-i ihsās-ı 'aqla gālib gelmiştir ve şu hāle nazaran (Buffon) netice-i ātiyyeyi istintāc ider. Dimek olur ki ölüm bizim taḥayyül itdigimiz gibi korkunç ve dehşetli bir şey' degildir. Biz anı uzakdan gāyet menfūr ve müdhış bir şey' biliriz. Faḫat ḫaḫīkatde öyle degildir. Bu gūyā bir ḫayāldir ki bir derece uzakdan bizi korkıdır faḫat aña yaklaşdığımızda gā'ib olur.

Miṣāl ḫaḫındadır

İstidlāl envā'ından birisi de miṣāldir. Cümle 'inde müsellem ve mu'teber olan bir ṭā'ifeniñ yāhud bir zātıñ ba'zı ef'āl yāhud aqvāli esās-ı müdde'a ittihāz olunur ise işte buña “miṣāl” dirler. Fransız ḫükemāsından meşhūr (J.Jaḫ Roussou) ma'lūmātı olan düello ahvāliniñ fiṭrat-ı insāniyyede merküz olmayan bir 'ādeti vaḫşiyāne olmayacağını işbāt mu'arazada bu istidlālî isti'māl ider ya'nı milel-i sābıka tārīḫlerinden müsteriḫ bir ṭaḫım

mişâller irâd idüp dir ki “Kaysar-i Rûm ile kânûn yâhud bunca (?) beyninde yokdur tahzîr vâki‘ olmuş iken bunuñ hiçbirisi düello da‘vet-nâmesi gönderdi mi? Bakiñız birisi Yunânistânîñ eñ [39] eñ meşhûr serdârları cezâları ba‘zı düşmenleri tarafından şopa ile tehdîd olunmuş iken nâmûsuna hâlâl geldi mi? İşte J. Jaç Roussou bu mişâlleri beyân itdikden şoñra dir ki dünyânîñ eñ fazîletli, şecâ‘atli, ‘alî cenâb, ma‘lûmâtli tâ‘ifeleri beyninde düello ‘âdet degilse bu muhâfaza nâmûsa mute‘allik bir tedbir-i mâ‘kûl degildir. Belki anı ihdaş idenlere yakışur bir hareket-i vahşiyânedir.

Bürhân-ı Zülkarneyn Beyânındadır

Bir nev‘ istidlâl dahı vardır ki aña da bürhân-ı Zülkarneyn dirler ki başka başka iki delîldir ki bir maqşad için ya‘nî bir müde‘âyı işbât için irâd olunur. Bu gûyâ iki ağızlı bir balıdır ki iki taraftan darb ider. Meşelâ ecânibiñ murûruna mâni‘ olmak için bir kollık neferini bir kapuya koymuşlar mu‘ahharan maħall-i memnu‘ada bir ecnebî görölmesine mebnî neferi dîvân-ı harbde taht-ı muhâkemeye almışlar ve bu bürhân-ı Zülkarneyn ile anı maħkûm itmişler. Şöyle ki “bu ecnebîyi yâ sen müsâ‘ade ile bırakdñ yâhud gaflet-i hvâb gibi dikqatsizlikle girmesine sebep virdiñ. Buniñ ikisi de kabâhatdir. Binâ‘en-‘aleyh her hâlde sen maħkumsıñ dimişler.

-Diğer Bir Mişâl-

Aşilzâdegândan dinülür bir cânîniñ şedîd mücâzâtı için maħkemeye ihzârı [40] ve muhâkemesi icrâsı edâsında huzzârdan biri buniñ sâ‘ir eħâd-ı nâsa kıyâs idilmeyerek biraz müsâ‘adeli tutulması için şefâ‘at itmek ister ve bu müdde‘anıñ hilâfında bulunan bir zât dahı buña muqâbil bürhân-ı Zülkarneyni isti‘mâl iderek dir ki “Bu aşâletini söyledigiñiz zâtîñ aşilzâde oldığı mes‘elemiz degildir. Eħâd-ı nâsdan ise teslim-kerdeñiz oldığı üzere cezâya müsteħakdır. İddi‘âñız vechiyle aşilzâde ise yine cezâya müsteħakdır. Çünkü buña isnâd olunan kabâhat ikrâr olunmaya yakışmaz ise aşil-zâdegâna hiç yakışmaz. Bunuñ için bunu irtikâb itmelidir bu vech ile ‘alâ külli’l-ğadr yine cezâya müsteħakdır dir. İşte bu şüretle şahş-ı şakîniñ muhâlifî bu “Zülkarneyn’i” isti‘mâl ider

ve dīgeri cevābdan ‘āciz alır ve aılzāde olması mūnāsebeti ile mūcāzātdan mu‘āf olmaz ilh.

Būrhān-ı Mūsel̄sel Hakkındadır

İstidlālīñ envā‘ından bir de “Būrhān-ı Mūsel̄sel” vardır. Ba‘zı kerre birkaç delil zencīr gibi bir ūretle yek-dīgerine rab olunur ki birincisiniñ hūkmi ikincisine ve ikincisiniñ hūkmi üçüncüsine esās olup nihāyet istidlālīñ ibtidāsında murād olunan netīceye vāıl oluruz. Meāhīr-i hūkemā-yı Yunāniyyeden “Sokrat” ekeriyyā bunu isti‘māl iderdi. [41] Meelā bir yolcu gider iken yol üstünde bir doñmuş ırmaa tesādūf ider. Bunuñ üzerinden geüp gememek ābil olup olmadıını añlamak için bir tilki alır. Tilki ulaını buzuñ üzerine or oñra buzuñ altından uyuñ hareketini iidir. O vat deral urur ilerü gitmez. İte bu tilkiniñ istidlālī istidlāl-i mūsel̄seldir. Gūyā kendüsince bu istidlālī tertīb ider. öyle ki;

Her seslenen ey’ mūtearrıktır, her hareket iden ey’ doñmamıdır ve her doñmamı ey’ mā‘īdir ve her mā‘ī ey’ bir aırlı altında ayar. Mādāmki ulaımıñ yanı baında su sesi iidiyorum demek olur ki doñmamıdır. u hālde beni aldıraca adar alın degildir netīcesini ıkarır.

İte istidlālīñ balıca ekillerini beyān itdikten oñra urasını daı itār itmek lāzımdır ki istidlālilerden her angısı olur ise olsun maūl olması ya‘nī maada muvāfi olması iki arta mūtevāfidır. Birincisi esās ittiāz olunan mebdē-ı hareket ma‘ūl-ı bedīhī ve mūsellem olmak. İkincisi lā muāle andan netīce-i malūbe ıkarmadır. İte bu iki artdan hangisi daha alī yāhud daha mūhimdir dinilse bunuñ ta‘yīni mūkildir. ünkü bunlarıñ ikisi de lāzımdır. Zīrā birincisinde bir uūr vāi‘ olsa ya‘nī fasīd olsa bir adam netīce ıkarmadan ‘arz olur ve ne adar māhir olsa yine haıatden tebā‘id itmi olur.

[42]Kezālīk esās ne adar ma‘kūl ve avī olsa anda olan netīceyi geregi gibi ıkarmayı bilmez iseñ maada dest-res olamayız. Bu iki tadirde daı beyhūde elfāz ve

efkâr şarf itmiş olur. Bu kabilden olan insân mantıķı olamaz. Belki safsaşacılığıyla ithâm olunur.

İşte Şimdiye kadar Şu bildigimiz Şey'ler hep taŐavvura dā'ir idi. Şimdi ise tertıbden baĥş itmek lāzımdır.

[43]

Tertıb Beyānındadır

Efkâr ve taŐavvurat hāzırlandıķda anlar ne nizām ve ne tertıb üzere beyān olunmaķ lāzım ise aña karar virilmek iķtizā ider. Bu nizām ve tertıb her Şey iķün lābüdd olan 'anāsırdan birisidir.

Hilkāt-ı Őabı'at her Őeyde bu nizāmın miŐālını ve nümunesini gösterir. Őanāyi' ki anıñ eñ mühim řavānından birisi Őabı'ata taķlıdidir. Bu daĥı Őabı'at gibi mücerred nizām ve tertıble ķā'im olunabilür. MeŐelā bir hāne inŐā olunacaķı vaķt yalnız onuñ iķün lāzım olan enķāzıñ tedārikiyle iķtifā itmeyüp iķtizāyı göre ķapusu, nerdübānı, maĥbaĥı el-ĥāsil her ne lāzım ise kāffe-i müŐtemilātı yerli yerinde tertıb ve tanzım olunmalıdır. İķinde ne maķūle adam oĥurur ise aña göre yapıldıķı gibi bir kimse yazacaķı adamlarıñ ĥāline göre ifāde-i merām itmeli. İşte belāgat daĥı 'aynıyla öyledir.

Kezālik bir oda tefriŐ olunacaķı vaķt her güne müŐtemilātı icābına göre tertıb olunup yerli yerine ķonulmalıdır. İşte edebiyāt daĥı 'ayniyle öyledir. Bir ķaŐıde yāĥud bir maķālede muvāfiķ-ı uŐul ve ĥikmet bir nizām ve tertıb görölmez ise hem müstemi'leriñ ĥoŐuna gitmez ve hem de anlara te'sir itmez. Binā'en 'aleyh maķŐad fevt olur. Kezālik zamān-ı sa'ādetde vuķū' bulmuŐ bir muĥārebeyi naķl idecek olsun tertıb üzere söylemek lāzımdır. Őöyle ki;

[44] Evvelen= Őarafeyniñ ordusunuñ mürekkebe olduķı ķuvve-i 'askeriyye ne miķdār idi ve sergerdeleri kim idi ve esleme ve miĥmānları yāĥud tıtduķları mevāķi' naŐıl idi. Muĥārebeye ne vaķt Őurū' olundu. NaŐıl tefābil-i (?) saĥve vāķi' oldu ve ne dürlü ĥarekāt-ı 'askeriyye ve uŐul-i ĥarb ittiĥāz olundu. ĥulāŐa müddet-i muĥārebe ne ķadar imtidād itdi. Őoñra ķaņģısı ĥālib ve ķaņģısı maĥlūb oldu ve esbābı ne idi ve ĥālib olan Őaraf ne yaptı. 'Acebā bu ĥālebe ile ķanā'at itdi mi. Yoksa taķıb itdi mi ve maĥlūb ĥaķķında ĥaddārāne

mu'amele itdi mi. Yoksa levāzım-ı insāniyyeye ri'āyet itdi mi beyān olunur. İşte bunlar bu vecihle tertīb ü beyān olunur. Amma eger daha tafşil murād olunur ise o hālde evvel emirde niçün muhārebe itdileri ya'nī muhārebeyi mūcib olan aḥvāl ne idi ve nihāyet bu maḡlūbiyet ve ḡāliblyetiñ ṭarafeyn ḥaḡḡında mūntec olduḡı netāyic-i siyāsiyye daḡı 'ilāve olunur.

Kezālik tiyatro oyunlarında bir fāci'a yāḡud bir ḡomedyā te'lif olunmaḡ istenildiḡi hālde daḡı bu ḡabilden ba'zı nizām ve tertıbe ri'āyet olunmaḡ iḡtiẓa ider ve bu maḡūle 'ale'l-'umūm dōrt cüz'den mūrekkeb olur. Şöyle ki;

Evvelen= "*Exposition*" ya'nī başt-ı maḡāl yāḡud medḡal-i kelām olur.

Şāniyen = "*Noeud*" 'akd ya'nī ḡikāyeleriñ müşt Emil olduḡı desīseleriñ in'tiḡādı zemānen.

Şālişen= "*Peripetie*" ḡātime ya'nī müste'mileriñ 'alāḡadarları ta'bır-i diḡerle merāḡ ve raḡbetleriniñ tezāyüd itdiḡi desīseleriñ ḡadd-i ḡāyete vardıḡı zamāna mute'alliḡ.

[45] Rābi'an "*Denoument*" netıce ki o vaḡ'anıñ māhiyyetini ḡösterir. Bu netıce oyununñ bir cüz'-i aşliyyesidir. Bu ḡışşadan alınacaḡ ḡişşeyi izāḡ ider. Meşelā bir vālideniñ evlādına olan muḡabbeti yāḡud riyākārıñ 'āḡıbet-i ḡālını ḡöstermekden 'ibāretidir.

Bu tertīb her nev'ı inşāda vardır ve edebiyātın her nev'inde vucūdı lāzım olan bu şu'arā'dan ziyāde ḡuṭebāya teveccūh olunur. Çünki maḡāleniñ vuzūḡ nufūz ve te'sir-i efkārıñ tertıbinden ḡāsıl olur.

Tertīb-i ḡuṭebā ḡaḡındadır

ḡaṭīb mevzū'-i baḡşı eyüce taşavvur ve tefekkür itdikden şoñra anıñ eczā'-yı muḡtelifesini diḡḡatle ve yolıyla taḡsım itmelidir. Bir maḡāleniñ eczā'sı başluca beş cüz'ine taḡsım olunur. İşte bu beş cüz'ini yegān yegān ta'yın ü beyān idelim.

Evvelen= "*Exorde*" (muḡaddime ya'nī) her neden baḡş olunur ise olunsun dā'imā bir nev'ı muḡaddime ile söze başlanılır ki buna medḡal ve muḡaddime dinilir.

Muqaddimeden maqsad mevzū‘-i bahşin māhiyetini beyān ile berāber ol bābda müste‘miñ raġbet ve diġkatini isticlāb itmekdir. İşte haṭīb bu muqaddime vāsıtasıyla müstemi‘lere kendi ahlāk meslek ve mişvārı haqqında bir ḥüsn-i efkār virmege ve istikāmet-i ḥulūşiyetine [46] nazaran kendisine ‘alāqadarlık göstermelerine çalışur. Ba‘zı kerre de haṭīb bir ḥüsn-i kabūl görmemek havfıyla muqaddime de sözi tafşil ü taṭvıl itmege mecbūr olur. Ba‘zı kerrede öyle taṭvıl-i kelāma ḥācet görmeyerek meṭānet ü şafvet ile kelāma āġāz ve ibtidār eyler. Meşhūr (Bossuet) İngiltere kraliçesiniñ cenāze alayı huṭbesindeki muqaddimesinde bu tarzı isti‘māl itmiş ve dimiş ki;

“Bu ‘ālem-i fenāda ‘izzet ü ‘azamet ve ḡudret” bevāṭı’l-mülk

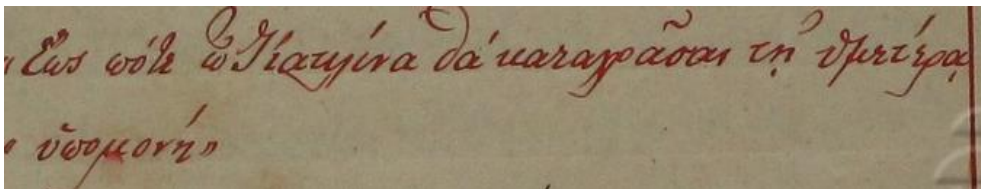
“Hiṭāb-ı müsteṭābına sezāvār olan Cenāb-ı Mālikü’l-Mülk ḥazretlerine maḥşūşdır. Öyle bir fermān-fermā-yı bī-tevaġġıfıdır ki istiqlāl-i dād u dehşetde müdāḥale vezīr-i müsteşārdan münezzehdir. Öyle bir malik-i bahşā-yı bī-tekellüfdir ki müselleme-i dest-i şehriyārān olan ma‘mūre-i cihān emvāc-ı baḥr-i ḡudretiniñ endāḥte-i sāhil itdiği bir ”.

Ba‘zı kerre “*Debut*” ḥadīd ve seri‘ olur. Romalı meşhūr haṭīb Çiçeron’nuñ muqaddimesi gibi ki a‘zā’sını katl itmek için ‘ayān meclisine gelüp aralarında oturmaġa cesāret iden (Kātelina) yı gördükde bu haṭīb heyecān-ı ġaşb ḥālinde yüksek şedā ile

(Kātelina!) sen ne vakte ḡadar bizim şabr u taḥammüllerimizi sū‘-i isti‘māl ideceksiñ daha ne vakte kadar seniñ evzā‘-ı mecnūnāneñiñ pārcası olacaġız” dimişdir.

[47] Haṭīb-i meşhūr Çiçeron’uñ Kātelina’ya ḥiṭāb-ı mezkūr sözi Latin lisānından ‘aynıyla ber-vech-i ātī beyān olunur.

“*Is quantum o !. Catilina abuseris patientae nostrae?*”

Haṭīb-i mezkūr sūret-i ḥālī izāḥ itmeksizin ve bir ittifāḫ tafşilātını beyān itmezden evvel a'zā'-yı sūret-i ḥāle maṭla' oldılar ve Ḳatalina mebhūt ve ḫayrān kaldı. Yine ba'zı kerre muḳaddime istiḫrāc üzere olur. Ya'nī müstemî'in ḫüsn-i ḳabül görüp göremeyeceğini nāşiye-i ḫāllerinden teferrüs itmek için isti'māl olunur ve ḫaṭīb aña göre ta'dil-i lisān ider. İşte beyān olunan mişāllerden añaşıldı ki muḳaddime mevzū'-i bahş idilecek māddeye ve söz söyleyecek mevki' ve ḫiṭāb olacak eşḫāş daḫı ba'zı ḫaṭībīn zātına göre tertib olunur ve andan şoñra ḫaṭīb müstemî'in ḫüsn-i nazārını yāḫud ḫiç degilse diḳḳati ḫaḳḳında emniyyet ḫāşıl itdikden şoñra bahş idecegi māddeyi beyān ider. Tertib beş kısma taḳşim olunur demiş idik. İkincisi de beyān olup şimdi bunuñ ḫaḳḳında bahş ideceğiz.

[48] **Beyān Beyānındadır**

Haṭīb muḳaddime vāsıtasıyla müstemî'in ḫüsn-i nazārını isticlāb yāḫud ḫiç degilse diḳḳati ḫaḳḳında emniyyet ḫāşıl itdikden şoñra bahş idecegi māddeye şurū' ider. İşte buña beyān yāḫud baştı-ı maḳāl dinilür. Bu baştı-ı maḳāl ba'zı kerre dolaşıklı olur ise ya'nī ḫaṭīb muḫaṭablarıñ ḳolaylıḳla idrāk idemeyeceklerini añlar ise beyān idecegi şeyiñ başlıca aḳşamını ta'dād ider ve ittiḫāz olunacak ṭariḳ ta'yin idilür. İşte taḳşim beyānıñ mütemmimidir, mükemmelidir. Mişāl (Masilliyon) bir kibārıñ taḳvāsında melḫūz olan ba'zı muḫaṭarāta dā'ir maḳālesinde bahşi üç māddeye taḳşim ile demişdir ki

Eñ büyük fazā'ilden ma'dūd olan taḳvā bile ba'zı aḫvālde mezlaḳa-i iḳdām olabilir. Meşelā me'mūrīn-i devletiñ taḳvāsında ḳorḳulacak üç muḫāṭara vardır ki bunlar her dürlü fazā'il-i ḳabā'iḫa tezyil idebilir. Birincisi kendi zātlarına maḫşūş taḳvādır ki anları mükellef olanları meşāliḫ-i āmme vazīfesiyle isti'mālden men' ider.

İkincisi mūcib-i vesvese olan bir taḳvādır ki anları teşebbüs ü ḫareketlerinde tereddüde ve tezebzübe düşürür. Üçüncüsü ḫafifi'l-i'timād olmaḳlıḳ taḳvāsıdır ki aḳvāl yāḫud efkār-ı bāṭıla te'sirātını telāḳkiye müste'id olur. Çünkü bunlar bir kerre ḳabül olunduḳdan [49] şoñra tekevvül(?) itmek müşkil olur. İşte bunda Masilliyon taḳşim ḳā'idesine ri'āyet itmişdir. Faḳaṭ taḳşimde ḫadd-i i'tidāl tecāvuz olunmamalıdır. Çünkü şu

hāl maḳāleniñ nüfūz ve ehemmiyetini selb ider ve faşlı lāzım olan şey’leri faşl ider. Dağınlıklık ve ibhāmı def’ maḳşadıyla ittiḫāz olunan bir tedbīr ‘aksi ḳāziyyeye netīce olur.

Beyāniñ yanı başında ḫitāb ya’nī mevzū’-i bahşse müte‘allıḳ vukūat yāḫud aḫvāliñ taḳrīri daḫı ‘ilāve olunur. Bunlar beyān ve müte‘allıḳatıdır.

Tertīb-i ḫutebāniñ üçünci kısmı cerḫ ü ibtāl “*Refutation*” dördünci kısmı taḳviyyet ve te’yid “*Confirmation*” beşinci kısmı da ḫātımedir ki Fransızlar buña “*Conclusion*” tesmīye iderler.

Cerḫ ü İbtāl

Cerḫ ü ibtāl mevzū’-i bahş ve aña müte‘allıḳ vukū’at ve aḫvāliñ ḫikāyesi beyān olunduḳdan soñra te’yid ya’nī delā’iliñ tafsīli gelür ki işte maḳāleniñ cevheri ve māye’l-ḳıvāmıdır.

‘Ulemā-yı belāḡatden (Quantiliyun) dir ki ‘aḳıllı cezalı(?) ḳavī ve cesūr ‘askerini birinci şaffa şoḳar ve bunlarıñ mā-dūnunda olanları anlarıñ verāsına ve en münteḫib ḡalebeyi te’mīne muḳtedir ‘askerlerini de eñ gerüye alıḳor. İşte bir ḫaḫīb daḫı ḫitābeḫinde añı taḳlīd itmelidir. Şöyle ki şıdḳ-ı müdde‘āsını te’mīne medār olabilecek ḳavī delillerini ibtidāra irād itmelidir. Ve delillerin şunduḳlarını maḳāleniñ vasaḫına sıḳışdırmalı soñra da maḫlūb olan iḳnā’ı [50] ḫāşıl idecek berāḫīn-i ḳaḫı’ayı ḫamle-i āḫire olmaḳ üzere eñ soñraya alıḳoymalıdır.

Ḫātıme Beyānındadır

Tertīb-i ḫutebāniñ beşinci kısmı ḫātımedir. Bir maḳāleye üç şüretle ḫitām virülür. Ya’nī ḫātımeleriñ envā’ı vardır. Evvelen bahşıñ o ḳadar tevsī’e taḫammüli olmayup ḫaḫīb daḫı heyecān ḫālinde degilse o mü’eşşir-i muḳanni’ söz söyleyenler hemān birḳaç kelime ile iḳtizā ider. Buña “*Conclusion*” ḫātıme dirler. Meşelā bir mürşid-i kāmiliñ yāḫud bir fażīliñ vezā’if-i insāniyyeye dā’ir oḳlına ḫitāben irād itdigi bir ḫuḫbeyi ber-vech-i ātī ittiḫām idüp dimişdir ki; ḫātıme

“ İşte oğlum dā'imā yakaza ve intibāh üzere bulun mezālîk-ı ikdām olan mevākî'-i haţır-nākden havf u ihtirāz ile nefis-i emmāre ve h'vāhişleriñe karşı ve müdāhinlere karşı silāh-ı 'iffet ve istikāmetle muķāvemet it. İşte böyle hūlāşa itmişdir”

Şāniyen= haţib şıdk-ı müdde'āsını işbāt için birkaç delil irād itdikden soñra anlarıñ muhtaşaran tekrār idilmesine tekrār-ı telhîş “*Recapitulation*” dinilür. Meşelā 'ulūm u fūnūn taşşilini teşvîkini mutażammın irād olunan bir huţbeye ber-vech-i ātî hitām virilür.

“Hūlāşa insān taşşil-i kemālāt itdigi hālde kendisüne 'abeş olarak virilmiş olan kuvvā-yı cismāniyye ve ruḥāniyyesini tevşî'le maţlūb-ı ilāhiyye yerine getürmüş olur ve meziyyet-i [51] insāniyyesi tesbītinde terakķi ider ve bunu nev'î beyninde dahā ziyāde 'izzet ü ihtirāma mażhar olur” .“Ve esbāb-ı ma'îşet taşşiline daḫı medār olur. İşte dünyāda bunlardan daha ā'lā daha eşref daha fā'ideli ne olabilür.”

Péroraizon

Şālişen= baḫş-i bi'l-mühim olur. Haţibiñ kendisi daḫı heyecān hālinde ise müstemî'leriñ hevesātına mürāca'atla anlarıñ ḳalblerinde bir te'sîr-i belîğ huşuşunda sa'y iderek söze hitām virir. Ve buña da “Péroraizon” dirler. Meşhūr Fransız “Bossuet” bir cenāze huţbesin[iñ] nihāyetinde bu hāttimeyi isti'māl itmişdir ve demiş ki:

“Ey ahāli-yi memleket geliñiz ve ğayret nazarıyla baķıñız. İķbāl ü ihtişām ve 'izzet ü ihtirām bir ḳahramāniñ i'lā-yı şāni için ba'de'l-vefāt ne yapabilmişdir. İşte görecegiñiz şandūka-yı mezār üzerine bir taķım 'unvānlardan kitābelerden 'ibāretdir ki bunlar daḫı dār-ı fenādan göz yumanlara göre 'abeş 'alāmetlerdir. Daha ne göreceksiñiz bir mezārın etrāfında eşk-rîz-i te'essüf görüriz(?) bir taķım eşḫāsı mürür zamānla maḫv u mütederris olacaķ seri'ü'l-zevāl 'alāim-i ḫüzn mātem bu te'essüfler bu şerefler bu ihtirāmlar bu tevķirler kimiñ için ise yalnız o müsteşnā olmaķ üzere her şey' burada mevcūd u mükemmeldir.

Hayāt-ı insāniyyeniñ bu baķiyye-i nā-çizine ağlayıñız. Böyle ḳahramanlarıñ ğuyā ibķā-yı nāmları i'lā-yı şānları için tehiyye itdigiñiz vesā'it-i dāhiyye vü keder diye añlayıñız. Şeref ve şān [52] meydānlarında o ḳadar te'sîr-i inhimāk ile Yunān olanlar!

Bi'l-ḥuşûş siz yaklaşınız. Sizler ki ehl-i ḥarb ve ḥarbîsiñiz size sezāvār olmağa bu zâtdan dahâ ziyâde ehl-i erbâb var mıdır? Bu şırada bi'l-münâsib mu'allim efendimiz Devletlü Münîf Paşa ḥazretleri dir ki ben Mışırda iken bir kitâbe ya'ni mezar üsti yazısına tesâdüf itdim ki hoşuma gittiginden birkaç beytini söyleyeyim. İşte şudur;

“Dâver-i Mışır Muhammed ‘Alî’nin diyü maḳâm”

“Ḳadd-i ta'zîmle gel ḥâkine eyle ḥürmet”

“‘Âleme sığmaz iken debdebe ve iclâl”

“Laḥd-i merḳatda uyur şimdi baḳup al ‘ibret”⁵

“Ḥıṭṭa-i Mışırda âsârına ḥad yok ammâ”

“İşte ez cümle bu ‘Alî eşeridir hüccet” İLH

[53] Her Dürlü Mebâḥişde İsti'mâl Olunur Tertîb Ḳavâ'id-i

Tertîb-i bahşde şimdiye kadar beyân itdigimiz uşul, tertîb-i ḥutebâyaya maḥşûşdur. Faḳaṭ her dürlü münşe'âtda müsta'mel ba'zı ḳavâ'id-i külliyye vardır ki anlara 'ilâveten beyân itmez isek maḳşadımızı tamâmıyla îfâ itmemiş oluruz.

Bir bahş her ne kadar basîṭ olur ise olsun 'alel-'umüm birkaç cüz'ine ḳâbil-i taḳşîmdir. Bu cüz'leriñ birinci şaffi şaded-i aşliyyeden inḥirâf itmek ya'ni istiṭrâd tariḳiyle çok şeyler söylememek ve kendüsine yabancı hîç bir ma'nâyı şâmil olmamak ve cümlesi o maḳşada müte'alliḳ ve aña mâ'îl ve ḥâdim olmaḳdır. Bir de cüz'leri yek diğeriye rabṭ iden mevzû'nuñ vaḥdetiyle berâber bu cüz'ler yek diğeriñden mütemâyiz ve ayrı olup birbirine muḥteliṭ mütedâḥil olmalıdır. Mevzû'-i bahşiñ cüz'leri bir niẓâm üzere yek diğeriñi te'aḳḳub itmeliñdir ki muḥâtabıñ aña rağbeti gittikçe tezâyüd itsün. İşte bu

⁵ Anlama göre merkad olması gereken kelime metinde merkat şeklinde yazılmıştır.

muṭāla‘āta hikmete bu sebebe mebnī tertīb maḳbūl olmak ve müstemī‘iñ raġbetini celb etmek için üç şart lāzımdır. Şöyle ki;

Evvelen= mevzū‘-ı baġşīñ vahdeti (ya‘nī öyle ħarışik şey söylememeli)

Şāniyen= cüz’leriñ mütēmāyiz olması. Şālişen = tederīcī olmasıdır.

Ķanġi nev‘ münşe‘āt olursa ise olsun bu ḳā‘ideye ya‘nī bu üç şarta ri‘āyet idilmek lāzımdır. Eñ az ehemmiyetli olan āşārda bile cüz’leriñ terkībinde bir şıfat vardır ki [54] mevzū‘uñ küllüne revnāḳ-ı leṭāfet ve te‘şīr virir. Hatta eñ ‘ādī meşelā bir türkī, bir şarkī bir māni gibi eñ dūn ‘ad olunan āşārīñ maḳūliyyeti bile māhirane bir tertībden nāşi olur.

Bir mektūb yazılmak istenildikde aniñ daġı kendisine maġşūş tertībe i‘tinā olmalıdır. Maşlahata mütē‘allık bir mektūb ġāyet vāzīḳ müretteb ve mūnaḳḳaḳ olmalıdır. Bu vuzūḳ-ı nekāḫata(?) vāşıl olmak için her ma‘nānīñ kendisine maġşūş yerini mülāḫaza itmelidir. Meşelā meşhūdāt ve maḫsūsata dā‘ir olan bir mektūbda muḫarrir bir baġşi bitirmeden evvel diġer bir baġşe girişir ise ve andan soñra baġteten bu ikinci baġşi bıraḳarak yine birinciye ric‘at ider ise ve bu vecihle her şey’ yarım söylenilerek baġşler daġı yek diġerine ħarışdırılmış olur. Bir za‘īf ‘aḳlīñ hevā-ı hevesinden ve serseri ḫayālātından başḳa bir ḳā‘ideye ittibā‘ olmaz ise o mektūbu oḳuyanlara bi’t-ṭabi‘ bir ṭaḳım mucīb kelāl ve nefret olur.

Eger dinilür ise ki bir mektūb ṭabi‘i ve gelişi güzel tarzda yazılmamış ise andan ne ḫāsıl olur. Öyle bir mektūb ‘ādetā bir hikmet kitābı ḳābilindedir. Buña şöyle cevāp virilür ki ḫayır hiç öyle degil ṭab‘īlik ve gelişi güzellik başḳa, intizāmsızlık ve ħarışiklik başḳadır. Bunlar yek diġerinden tefrīḳ olunmalıdır. Vāḳı‘a bir mektūbda bir baġş terk olunur ve mevzū‘-i baġş nā-tamām bıraḳılır ve baḳiyyesi ba‘zı muṭāla‘aya mebnī muḫāṭabīñ ferāsetine bıraḳılır. Ve silsile-i efkār geregi gibi yek diġerine rabṭ olunmayarak baġteten bir baġşden diġer baġşe intikāl olunabilür. Faḳaṭ bu ḫāle murād ne ise ancak anı söylemek anı bilmek lāzımdır.[55]

Ḫulāşa ele ḳalem almazdan evvel maḳşad ḳararlaştırılmamış olsa bile hiç degil ise efkār zūhūr itdikçe anlar tertīb olunmalıdır. Ve bir fıḳrayı yazar iken andan soñra ne

gelecegi bilinmelidir. Hatta muşāḥabetde daḥı bir nev' tertīb ü nizām lâzımdır. Burada muşāḥabetden murādımız her gün bî-ḳaydāne isti'māl itdigimiz ve 'aḳlın müdāḫalesi olmayarak mücerred i'tiyād tarīḳıyla dudaklarımızın telaffuz itdiği vāhı sözler olmayup meşālih-i 'āmmeye şānāyi'-i nefıseye edebiyāt ve ḥikemiyāta dā'ir ciddi ve mühim olan muşāḥabātıdır.

Ḥaḳıqaten bir sözü söylemezden evvel yāḥud söyledikçe efkār tertīb olunmaz ise muḥātabların raġbetini celb yāḥud anları iḳnā' idecek şüretde naşıl beyān-ı rey olunabilir.

Vāḳı'a insān muşāḥabātını evvelce ḥāzırlamak ve ṭab' olunacak ya'nı nazar-ı 'amma konulacak eşer gibi tertīb ü tanzīme i'tinā' itmek lâzım degildir.

Faḳat demek isteriz ki bir meclisde bile öyle servin(?) sözler ile olmayan sözlerle insānlar üzerine bir güne te'sir ḥāsıl itmek ile olmayup bir maḳşad ḥāsıl olmaḳ için tertīb her ḥâlde bir şart-ı zarūrıdır.

Umūr-ı māddiyyede ya'nı her ticāretde, alışvirişde intizāmsızlık ve isrāf eñ küllî serveti itlāf ider ve ḥikmet-i taşarruf eñ küçük sermāyeniñ tezāyüd ü tevsii'ine medār olur. İşte efkārımız daḥı böyledir.

Müddet-i 'ömrümüzde devām idecek 'ādetleriñ ittiḥāzına maḥşüş olan yaşımızda ve servetimizi ḥüsn-i isti'māle maḥşüş aḥvāl ve ḥarekātā alışdığımız gibi efkārımızı daḥı tertīb ve tanzīmine maḥşüş 'ādetler ile ülfet itdirmeliyiz.

[56] **Ḳısm-ı Şāliḡ Beyān Ḥaḳḳındadır**

Mevzū'-i bahş geregi gibi taşavvur olunup eczā'sı daḥı münāsibi vechiyle tertīb olunduḡdan şoñra tarz-ı ifāde ile isti'māl olunmalıdır ki buña beyān dinilür. Hatta Volter dir ki ifāde olunan ma'nā-yı müstemi'in zihnine şekil ifādeden daha az çarpar ya'nı tarz-ı ifāde aşıl ma'nādan ziyāde te'sir ider. Çünkü herkesiñ añlayacağı mevādda insānların murād itdikleri ma'nā birdir. Bunların beynlerinde olan fark ta'bīr ve tarz-ı ifādeniñ ihtilāfından 'ibāretdir.

Ṭarz-ı ifāde o kadar mühimdir ki en ‘ādī ma‘nālara ġarābet virir. Eñ hafif ma‘nālara kuvvet ü te‘şīr virir ve eñ sāde ma‘nālara revnaḫ u ‘azamet virir. Hatta sū’-i te‘şīri olacaḫ ma‘nāları ḫüsn-i te‘şīrine ḫalb ider. (Meşelā ‘ulemādan birisi “Şokratıñ inşāfı ‘ilminden ziyādedir” diye söylediği söz ve kezālik bir kerre Diyojen Eflatun’uñ ziyaretine gittiginde çāmurlu ve çıplak ayaklar ile ḫālıyla müzeyyen olan odasına girdiği sırada “ben Eflātun’uñ tefāḫürüñi pāy-māl itdim” diye ḫuzzāra ḫiṭāb itdiginde Eflātun da “her bir insānıñ kendisine maḫşūş bir tefāḫüri var. Hatta seniñ tefāḫürüñi o yırtık elbiseniñ deliginden fark idiyorum” diye cevāb virmesi ḫüsn-i beyāna ġāyet güzel bir mişāldir.

Kezā birisi dīġerine “sen yalancısıñ” dimeyüp “efendim sen ḫaḫīḫati ketm idiyorsuñ” [57] dimiş olsa ḫüsn-i ta‘bīrle ifāde-i merām itmiş olur. Kezā bir kerre birisi bir rü’yā görmüş ta‘bīri ḫaḫḫında bir mu‘abbire gitmiş. Mu‘abbir dimiş ki “seniñ ne kadar aḫraba ve ta‘alluḫātıñ var ise kāffesiniñ ölüsünü göreceksiñ. Dīġer bir mu‘abbire gitmiş o da “sen kāffe-i aḫrabā ve bütün ta‘alluḫātıñızdan ziyāde mu‘ammer olacaḫsıñ” dimiş. İşte bu ikinci mu‘abbiriñ sözi ḫüsn-i beyāna güzel bir mişāldir.

Dīġer Bir Mişāl.

Bir ḫvāceniñ tenbel bir şākirdi var imiş. Dersi taḫrīr itmek üzere bir gün ḫvācesiniñ ḫuzūruna gitdiginde “ḫvāce efendi bugün dersimi ezber idemedim” didiginde ḫvācesi de “taḫşīşe ḫācet yok” diyü cevāb virmiş. ḫaḫīḫaten ġāyet nāzikāne ve ḫüsn-i beyāna muvāfiḫ bir şüretledir ki ġüyā her gün dersini ezber idemiyorsuñ diyü yüzüne kuşūrını urmuşdur.

Kezā birisi “bu zāt kendisini hevā ü hevesine teslīm ider dimiş. Dīġeri de “ḫayır o zātıñ şıfat-ı ġāliyyesi degildir” dimiş di ki kibārāne ifāde-i merām itmiş olur.

Kezā birisi bir şey’iñ noḫşānıñdan baḫş iderken “işte bu noḫşāndır” diyüp “bu ‘ālemde kemāl olmaz” dise bu da ḫüsn-i beyāndan olur.

Kezālik “İstanbül şehri her dürlü müşā‘idāt-ı tabī‘iyyeye maḫzar olmuşdı. Ya‘nī her dürlü muḫassenātı cāmi‘dir diyecek yir de “ġüyā ḫālīḫ-ı Te‘ālā bir rüz-ı firüzda ḫazā’in-i luṭf-ı ināyeti açmış ve İstanbul’uñ her tarafına nuḫūd-ı ḫüsn-i behāsını saçmışdır” dimiş

olur ise işte şâ‘irâne ifâde-i merâm itmiş olur. Hâkezâ “bu me’muriyyet filâna münâsibdir” diyecek [58] yir de bu me’muriyyet filân için biçilmiş bir kaftandır” dinilse hüsni beyândır).

İnşâ’ didigimiz şey’ yalnız elfâzı değil belki fasîh maķâleyi teşkîl iden me‘ânînin intiĥâbından ‘ibâretdir. Meşelâ filân münşîniñ inşâ’sı laţîfdir yâĥud rengîndir didigimizde ne murâd ideriz. Efķârı pek doğru pek vâziĥ ve mu‘ayyen mükemmel ve sözleri biri birine geregi gibi merbûţ olarak tertîb olunmuş ma‘nâsını murâd ideriz. İĥtimâl ki o zât pek çok zaĥmetle bulmuş olacağı ta‘bîrâtını gŷyâ hemân kendüliginden gelir ya‘nî tekellüfsüz zuhûr ider. Kalem önünde ‘arz-ı ĥidmet itmiş demek isteriz. Fıķrânîñ ta‘dâdı birbirine ĥarışmış ma‘nânîñ vuzûĥı ĥaţ‘an ihlâl itmemiş ve ĥalbe hüsni te‘şîri olmaz ise bile müstemî‘iñ ĥulağına hoş gelir. Meşâĥîr-i üdebâ vardır ki âşârınıñ her neresini açacak olsaĥ bu müdde‘âyı işbât ider bir çok emşâl ve nümüne bulabilüriz.

Ez-cümle Fransız mü‘ellifin-i meşĥûresinden “J.Jâķ Rousou”nuñ Emil nâmında bir çocuğun terbiyyesi ĥaĥķında yazmış olduğı eşerde çocuklarıñ ‘ilâvelerine mute‘allık olan şü parĥası mebĥaşımıza bir mişâl-i şariĥdir. İşte mü‘ellif müşârün bi’l-benâna şöyle başlar.

“Çocuklarıñ birinci aĥlâmaları yalvârmadır. Eger diĥķat olunmaz ise şöñra cebr ü teĥakküm olur. Bunlar kendilerine i‘âne itdirmeden başlarlar. Soñra ĥidmet itdirmede ĥarâr kılarlar. Bu vechile çocuklarıñ şıfat-ı ĥâllerine anlara maĥkumiyet iĥsâsı andan gelir .Şoñraları ĥâkimiyet ve istibdâd fikri andan tevellüd ider. Lakin bu fikirleri anlarıñ iĥtiyâcâtından [59] ziyâde bizim tekâpûlarımızı tahrîk itdiginden aĥlâķ âşârı burada görünmege başlar ki anıñ sebeb-i evveli ta‘bî‘at degildir. Bu sebebe mebnîdir ki çocuk daha bu yaşta iken anıñ ĥareketinden ve aĥlamasından murâd-ı ĥaĥķîkisi ne olduğını fark itmek lâzımdır.

Ne vaĥt çocuk bir şey’ demiyerek elini uzatmaya başlar ise yâĥud ĥabalar ise istediğı şey’e yetişiyorum zann itdigindendir. Zirâ mesâfeyi taĥmîn idemez ve bunda ĥâta ider. Lâkin elini uzadır iken yalnız zırlar, aĥlar ise artık mesâfeyi taĥminde ĥâta itmeyüp o şey’iñ gelmesi yâĥud kendisi o şeye işâl için eţrâfindakilere emr idiyor dimekdir.

Birinci taqdîrde çocuğı yavaş yavaş yürüderék o şeyiñ yanına getürüñ ikinci şüretde hiç işidmiyorsuñuz gibi geçişdiriñ.

O ne kadar feryād ider ise siz o kadar işitmemezlige uruñ. Çocuğı insānlara hükm ve emir itmege alışdırmamalı. Çünkü bu çocuk insānlarıñ hākim ve āmiri degildir. Kezālik eşyāya fermān itdirmemelidir. Çünkü eşyā fermān diñlemez. Bu vechle her ne zamān bir çocuk gördiği şey’i ister ise yāhūd aña bir şey’ virilmek murād olunur ise çocuğı o şey’in yanına getürmeñ. Anı çocuđıñ ayağına getürmekden eyüdü. Çocuk bu hareketden yaşına göre bir netice çıkarır ve anı çocuđıñ zihnine koymak için bundan daha a’lā bir çäre yoğdır. İşte bālādaki maķāle fi’l-aşl J. Jaķ Roussou’nun eser-i ķalemi olup mu’allimimiz devletlü Münif Paşa hāzretlerinden terceme olunmuşdır.

[60] Kemāl Begiñ āşārından da bir mişāl söyleyelim;

“Bahār eyyāmı bu köhne cihāniñ subh-ı sefā-yı nev-cüvānisidir. Bahāra irişince toprađıñ (zeminiñ söylemeseydi daha münāsib idi). Eṭrāfi serāpā ṭerāvet kesilerek “yuhyi’l arda ba’de mevtiha⁶” sırrı aşikār olur. O kuru kuru ağaçlar maḥşere teşādüf itmiş ‘izām gibi yeniden cān bulmağa başlar bir hālde ki ṭerāvetlerine diķkat olursa nazar-ı ‘ibretle vücūdlarına sereyān iden ḥayātı görmek ķābildir. Bir hālde ki eñ ednā sözdeki neşv ü nemāya bakılsa ‘ālemiñ her zerresinde bir rüh taḥayyül idiyor zann olunur. Bir hāldeki şahrāniñ her tarafında teccessüm itmiş zevķ-i rühāni belki rüh-ı sefā-yı cismāni dinilse mübālađa idilmemiş olur.

Nev-bahāriñ eñ büyük bir bedī’ası mebzūliyyet ve me’lüfiyyet cihetleriyle ğāyet hākîr gördiğimiz çimenlerdir. Dünyādaki elvāniñ ḥadd-i i’tidāli olan yeşilden daha tatlı rengi olur. Bahār mevsiminde ise güyā rü-i ‘arzın her zerresi yeşillenür. Hele bir kerre çimenler açıklı koyulu renkleriyle toprağı ihāta itmege bir kerre ebr-i bahāriñ ittifākı çemen-zār üzerinde mevceler hāreler teşķil itmege bir kerre ḥamrāniñ ötesinden berisinden yakın yakın beyāz çiçekler açılmağa başladı mı? Bir kerre deryā hafif dalđalanmađa bir kerre nesim āheste revāne güzār ile saḥḥ-ı mādde bir ḥabîn (?) nazireler

⁶ Rum Suresi 30/ 50.ayet (arzi ölümün ardından nasıl diriltiyor) .

yaparcasına çemenler göstermege bir kerre ufağ ufağ mevceler habâblar rüzgârîñ öñüne düşerek bir yere toplanmış. [61] Semen etrafa dökülmüş yâsemen döküntülerinden nişân virmege yüz tutar mı? Şahrâları şafâsından harekete mecâli kalmamış deryâ deryâları şevkinden ihtizâza gelmiş şahrâya kıyâs idersek işte bu maķûle âşâr müţâla‘asında bizce hâsıl olan telezzüz mücerred kelimâtıñ hüşn-i intiĥâb ve selâmetinden nâşi olmayup belki bunlarıñ delâlet itdiği ihsâsât u efkârdan daĥı münba‘iş olur.

Mü’ellifîñ beyân-ı efkâr içün ittiĥâz itdiği tertîbi deĥiştirir iseñ o ĥâlde her ne kadar lafızlar yine ĥâl üzere ve ma‘nâ daĥı yine şahîĥ ve selîs kalur ise de bu inşâ‘da aşıl celb-i ragbet olan revnağ-ı leţâfet te‘şîri bulamazsıñız. Kezâlik o derecenîñ mâ-dünunda bir edîb öbüriniñ beyân itdiği ma‘ķûlâtı yâĥud maĥûsâtı beyân idecek olur ise evvelkinde ihsâs itdigiñiz telezzüzüñ nişfini bulamazsıñız.

İnşâ‘da yek diĥerine muĥâlif iki ‘anâşır vardır. Birisi efkârîñ tertîbi diĥeri elfâzîñ maķâmlarınıñ ta‘ķîbidir. Vâķı‘a ma‘nâyı bunlarıñ zurûfi olan ta‘bîrâtdan tefrîķ itmek müşkildir. Faķať burada hüşn-i beyânı teşķil iden şey’i taĥşîl itmek dâ‘iyyesinde bulunduğundan ittiĥâd itmiş oldukları ĥâlde daĥı yek diĥerinden ayrı olan bu iki şey’i karışdırmamalıyız. Binâ‘en-‘aleyh evvelen me‘âniden ve ba‘dehü elfâzdan baĥş ideceĥiz çünkü me‘âni ‘itibârca elfâzı taķdîm ider.

[62]

Efkâr Yâĥud Me‘ânî Beyânındadır

Efkârda nazar-ı ‘itibâra alınacaķ üç şey’ vardır. Evvelen= efkârîñ ĥadd-i zâtında olan şîfat-ı ‘umûmîyyesi. Sâniyen= efkârîñ kendi beynlerinde olan münâsebât. Sâlişen = her fikri kendi şekl-i maĥşûşı ya‘nî aña virilmiş şîve ki şüret-i efkâr tesmîye olunur.

Efkârîñ şîfât-ı ‘umûmîyyesi her bir fikir ki mâ-ķabl ve mâ-ba‘dından ayrıdır ve mücerred bir müsemmânîñ şüreti yâĥud ta‘bîridir. Ta‘bîr-i diĥerle bir ma‘nâ-yı maĥşûşa delâlet ider. İşte bunlar bir ķâ‘ide-i muţarredeye tâbî‘dir. Bir fikriñ birinci şîfâtı neķâĥat(?) dır. Tertîb-i ‘umûmîde mevzû‘ıñ heyet-i mecmû‘asınıñ eyüce idrâki kâfi olmayup küllin her bir cüz’inü zihinde vâzîĥan muşavver olmalıdır. İşte efkârîñ şîfat-ı ‘umûmîyyesinden biri de budur.

Efkārın şıdkı yāhud şıḥhati = efkārda neḳāhat gibi lā-būd olan bir şıfat daḥı şıdkıdır. Bir fikri vuzūḥ ḥāle ve nefsü'l-emre muvafık olur ise aña şādık dinilür. Meşelā ben istiyorum ben düşünüyorum, ben hoşlanıyorum, ben raḥatsız olurum didigim vaḳt şu ḥāller ḥaḳıḳaten bize vāḳi' olur ise işte bu fikirler şādık olur yāhud iki şey' arasında bir münāsebet-i ḥaḳıḳiyye var ise ya'ni bir müsnedün-ileyh ile bir müsned beyninde münasebāt var ise bu daḥı kezālik şādık olur. Meşelā kizb mezmūmdur. Yāhud ḥaḳ 'ālīdir didigimiz vaḳt mezmūm fikriyle kizb fikri beyninde netice şıḥhatine muşaddık bir münāsebet olacağını beyān itmiş olurum.

[63] Bi'l-cümle efkārda muḫlaḳā bir şıdk hendesesi yāhud bir şıdk mantıḳı bulmaḳ iktizā itmez. Tecrübe ve taḥḳıke mebnī olan şıdk-ı muḫlaḳdan yāhud münāsebāt-i 'aḳliyye ile istidlāl olunmuş bir ḥaḳıḳatden başka ikinci derecede bir şıdk daḥı vardır ki ḳalb-i insānī ba'zı kerre anıñla iktifā ider “el-ḳalbü güddelere(?) nazara mā terā fih (?)” meşelā ḡaḳab-ı ma'ḳūl ḥālinde bulunan bir zāt ḥaḳḳında, meşhūr bir şā'ir demiş ki “babasının intikāmını alacak bir adama göre hiçbir şey' müsteḥīl degildir”

Vāḳı'a şā'iriñ bu sözine muḫlaḳa doḒru ve şādık dinilmez. Çünkü ḫabī'at yāhud insānlar eñ şedīd ḡaḳab ve heyecān ḥālinde bulunan adamlarıñ teşebbüsātına sedd ü mümāna'at çekebilürler. Lakin ḳalb bu ḳā'ideyi teslīm ider ve buña i'timād ider. Çünkü her şahşıñ iḫsāsāt-ı ḳalbiyyesine müḫābıḳdır. Hatta bu şādık 'addettigimiz ve ikinci derecede şābit dedigimiz müdde'a bir ḳıyās-ı mantıḳıdır. Daha maḳbūl, ma'ḳūl ve mü'eşşir ve i'timāda şāyān görilür. Bunuñ ismine de şıdk-ı iḫsās tesmīye olunur.

Meşelā bir ḫükümdār ḡaḳab ḥālinde bir bī-günāhiñ ḳatline fermān itmekle maḫkūmun-'aleyh ye's ḥālinde mensüb olduḒı ḫā'ifeniñ lisānı üzere ḫükümdāra ihale-i lisān ider.

ḫükümdar ne diyor diye su'āl itdikde 'aḳil kurnāsdan biri Cenāb-ı ḫaḳ 'afv u merḫamet erbābını seviyor dir. ḫāzır bulunan bir bed ḫūy efendim sizi aldadıyor. Bu ḫabīs 'ādetā size şetm idiyor dir. ḫükümdār kāzib olarak ḫayra sevḳ itmegi şādık olarak şerre sevḳ itmekden [64] daha ḫayırlı olacağını bildiginden ikinci vezīre şüş diye tekdīr

itdikden sonra o mü'eddeb ve 'ākiliñ yüzine hitāben "āferīn sen her vakt doğru söylermişsiñ" diyü talīf ider. İşte 'akıllı vezīr nefsi'l-emri ketm ile hıçbir vaktde hāırdan çıkārılmaması lāzım gelen bir haķīkati söylemiş demek olur. Bed ahlāk olan vezīr ise bir haķīkati beyān iderek diğer bir haķīkati unutturmak istemiş demek olur.

Bir fikr doğru olmağla beraber 'āmmeniñ re'sine muđāyir olabilür ve buña mā-fevka'l-'aql yāhud mā-verā'l-'aql dirler. Faķat ekşeriyā bu mā-verā'l-'aql olan fikirler haķa olur. Çünkü ekşer ḫalīfeniñ re'yi ya'nī 'aql-ı selīmiñ re'yi bir sebab-i ma'ķūl müsned olmamış pek nadir vāķi' olur. Binā'en-'aleyh nekre-nüvīslük ya'nī ḫalkıñ nazar-ı istikrārını celb derecesine iḫrāz itmek için bir çok mü'ellifleriñ yaptığı gibi öyle mā-verā'l-'aql olan efkāra rağbet itmekden ictināb olunmalıdır. (Bizim ekşer mü'elliflerimiz öyledir. Meşelā bizde ḫayāt-ı ḫayvān nāmında bir kitābımız vardır ki bu şüretle yazılmıştır). Aşıl nekre-nüvīslük cümle 'indeinde maķbūl ve müsellemler efkārı kendisine maḫşūş olan bir şüretle beyān itmekden 'ibāretidir. O da bu beyān idilen kavā'id vāsıtasıyla olur. Bir fikr gerek doğru olsun yāhud olmasun bilā taḫķīķ kabūl olunur ise aña fikr-i bāııl dirler. Her kavmiñ ve her memleketiñ kendine maḫşūş fikr-i bāıılları vardır. Bunlarıñ içinde ba'zıları doğru olmayabilür. Faķat ḫaṭīb yāhud mü'ellif evvel emirde sencide-i mizān-ı 'aql itdikçe hıçbir fikri kabūl ve isti'māl itmez. Şimdi gelelim efkārıñ kendi beynlerindeki [65] münāsebātı baḫşine= Her bir fikr kendi başına sāliffü'z-zıkr iken sıfāt-ı mühimmeyi ya'nī doğruluk ve neķāḫatı (?) cāmi' olmak kifāyet itmez. Belki maķāleniñ mevzū'unu teşkil iden başluca efkār beyninde ba'zı münāsebāt-ı mevcūdı lāzımdır. Kezālik başlıca efkāra merbūṭ olan efkār-ı mülḫaķa beyninde ba'zı münāsebāt bulunması iķtizā ider.

Efkārıñ Beyninde Olan Münāsebāt Haķındadır

Bi'l-cümle fikirler kendi beynlerinde mütteḫid olmalıdır ve cümlesi bir mevzū'-ı vāḫide ta'alluķ itmelidir. Bu kā'ide ṭabī'at-ı insāniyye iķtizāsındandır. Çünkü ṭabī'at-ı insāniyye bir ānda bir şeyden başkasını iḫāṭa idemez. Binā'en-'aleyh efkārımızı beyān etmek uşulünde buña ri'āyet itmeliyiz ve efkārıñ beynlerinde bir kūteh mübāyenet olmamalıdır. Efkār bir hey'et-i müctemi'a teşkil itmelidir ve muḫāṭabıñ 'aqlına yalnız bir

te'sîr hâşıl itmelidir. Meşelâ diseñ ki “insân şöyle dursun akrân ve emsâllerimizle idilen 'ādî muşâhabetiñ bile tamâm maţlûba muvâfık olması ne kadar müşkildir?

Evvelen isti'mâl olunan elfâz ve ta'bîrâtıñ kıymet-i haķıkiyyelerine ya'ni me'ânî-i şaĥîhalarını ve ĥaml-i isti'mâllerini. Sāniyen= lisān kavna'idine. Sālişen= belāgat kavā'idine. Rabi'an= mantık kavā'idine ri'āyet itmek iktizā ider. Hele mevzū'-ı baĥş her ne ise anı iyice bilmek luzūmı da iĥtāra ĥacet yoķdur. İşte söyledigimiz terkîbde görölür ki hep fikirler bir rābi'a-i [66]müştereke ile naşıl birbirine merbūtdur. Bu tafşiliñ her bir cüz'i bir fikr-i maĥşūşa ta'alluķ idiyor. Bu daĥı maţlūb vechiyle şifāhen yāĥud taĥrîren ifāde-i merām pek kolay bir şey olmadığını beyān itmekden 'ibāretidir.

Efkār bir küllüñ cüz'i olmak i'tibāriyle birlikde ittiĥād itmelidirler. Faķaţ her cüz'i mā-ķabline ve mā-ba'dına rabţ itmek için bir rābi'a lāzımdır. Ve birinden öbirine ŗabi'i olarak geçmek için bir geçid lāzımdır.

İşte ehl-i belāgatiñ gürîz yāĥud intiķāl ta'bîr itdikleri rābi'a ve geçid budur. Fransız üdebāsından “ metinde boş bırakılmış ” demiş ki fenn-i kitābetde eñ müşkîl olan gürîzdir. “Dolū”(?)'niñ bu kavli tamāmıyla teslim olunmazsa bile kitābetiñ eñ mühim olan cüz'lerinden biridir. Çünkü maķālatda bunları terkîb-i eczā'nıñ irtibātı kadar bir şey' revnaķ ve te'sîr virmez. Ĥuţebā vü bülegā' nuţuķlarınıñ ekşerinde bu gürîz pek sāde ve tekellüfsüzdür. Bunu mevzū'uñ taksîminden istiĥrāc iderler.

Üdebādan birisi memdūĥunuñ sitāyişini üçe taķsîm itmişdir. Birincisi= haķıķate muĥabbet, ikincisi haķķāniyyetde ġayret, üçüncisi = istiķāmeti ilzām itmekdir. Bu mādiĥ maķālesiniñ ilk kısmını ikmāl itdikden soñra ikinci kısmına geçmek için uzaķdan bir gürîz aramayup hemān yanı başında bulacaĥı bir gürîz ile iķtifā itmişdir. Meşelâ bu zātın haķıķi muĥabbeti bu beyān itdigim şüretde idi. Şimdi baķalım haķķāniyyete ġayreti nasıl idi diyerek geçmiştir. Kezālik [67]ikinci kısımdan üçünciye geçmek için bu gürîzi kullanmış. İşte haķķāniyyete ġayreti böyle idi. Şimdi şıdķ u istiķāmetiniñ beyānı kalmışdır dir. İşte sāde bir gürîz bulmuşdır.

Roma meşhür hutebāsından Çiçeron dahı meḥākīm ḥuzūrunda ‘āmmeye ḥiṭāben söylediği nuṭuklarında dahı dā’imā bu uşūle ri‘āyet ider idi.

Fi’l-ḥaḳīka melei’n-nās irād olunan nuṭuklarda ve bi’l-ḥuşūş nuṭuklarıñ aḳsām-ı muḥtelifeleri arasında birkaç daḳīka fāşıla virilmek lāzım geldikde bu ḳabilden bir güriz kifāyet ider.

Faḳaṭ şā’irler ve ḥaṭībler ve ‘ale’l-‘umūm iḳnā’dan ziyāde ḥoş görünmek dā’iyesinde bulunan münşiler daha muşanna‘, daha muḥayyel gürizler ararlar.

Bir maḳāle yāḥud bir risalenin bi’l-cümle eczā’sını eger belli olacak şüretde yek dīgerine rabṭ itmek için beynlerinde eñ ziyāde münāsebet ü müşābehet olan eczā’sını biribirinin yanı başına ḳoymaya i‘tinā olunmalıdır.

BÖLÜM V

SONUÇ

5.1. Sonuç

Bu çalışmada Münif Paşa tarafından hangi tarihte yazıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1870'li yılların sonunda yazıldığı düşünülen ve “*İlm-i Belâgat-La Rhétorique*” başlığını taşıyan 34 varaklık küçük bir yazma çeviri yazıya aktarılarak incelenmiş ve eseri farklı kılan özellikler belirlenmiştir.

Sonuç olarak Münif Paşa'nın “*İlm-i Belâgat-La Rhétorique*” başlıklı eseri ülkemizde Tanzimattan sonra belâgat alanında yapılan çalışmaların ilklerindedir. Eser edebiyatımızda Batı tarzı belâgat anlayışının ilk iki örneği arasındadır.

Mekteb-i Hukuk hocalarından olan kitabın yazarı Münif Paşa eserini batılı kaynaklardan yararlanarak bir ders kitabı niteliğinde hazırlamıştır. Bu kitap, daha çok manzum örneklerle yazılmış belâgat kitaplarından farklı olarak mensur örnek metinlerle oluşturulmuş ve içeriğinde belâgat terimleri yerine daha çok Fransızcadan alınmış retorik terimleri bulunmaktadır.

Tam olarak yazılış tarihi tespit edemese de bu eserin Fransızca Bernard Lamy'nin *La Rhétorique: Ou L'Art de Parler* (1737) adlı kitabının tercümesi yahud uyarlaması olabileceği tahmin edilmektedir. Fakat bu konuda her iki eserin incelenmesi yapılmadan kesin bir görüş beyân etmek doğru olmayacaktır.

Çalışma boyunca cevabını aradığımız sorulardan biri de *İlm-i Belâgat*'ın Batıda Aristo'dan beri sistemleştirilip takip edilen üç başlık altında anlatılması usûlünün bu eserde aynen takip edilip edilmediğidir. Çünkü Münif Paşa ve eseri hakkında yazılmış bilgiler arasında eserin elimizdeki metinden ibaret olmayacağını işaret eden yazılarla kar-

şlaşmıştır. Fakat bütün gayretimize rağmen şimdilik bu husus tam olarak aydınlatılmamıştır.

Tüm bunlardan sonra eserin tertibi hakkında tespit edilen önemli özellikleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Eserde Arap ve Fars belâgat eserlerinde bulunan klasik belâgat tasnifi değil Batı retoriği anlayışını yani Tanzimat Döneminde revaçta olan Fransız retoriğini yansıtan bir konu tasnifi yapılmıştır. Eserde konu tasnifi oldukça dağınıktır. Eser “Tasavvur”, “Tertib” ve “Beyân” olmak üzere üç bölümden oluşturulmuş ve “Tasavvur” bölümü kendi içinde üç kısma ayrılmıştır. İkinci bölüm olan “Tertib” bölümünün sonunda her türlü konuda olması gereken tertib kuralları maddeler hâlinde anlatılmıştır. Eserde klasik belâgat unsurlarından olan “Meânî” sadece üçüncü bölüm olarak sona verilen “Beyân” bölümünün içinde anlatılmaktadır. Bedî’ye ise eserde hiç değinilmemiştir. Ayrıca eserde kıyâsın tanımı yapılmadan doğrudan bölümleri verilmiştir.
2. Eserde, l’art de convaincre (Fenn-i İknâ), Deliberatif (nuṭṭ-ı cedelî), Demonstratif (hitâbet-i işbâtiyye), Invention (tasavvur), Disposition (terfîb), Èlocution (beyân), Exposition (bast-ı makal), Noeud (akd), Exorde (mukaddime), Refutation (cerh ve ibtal), Confirmation (takviyyet ve teyid), Conclusion (hatime), Recapitulation (tekrar-ı telhis) olmak üzere toplamda 14 tane belâgat ve retorik terimi tespit edilmiştir.
3. Münif Paşa eserde belâgatı bir “fenn-i ikna” yani “iknâ sanatı” olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla klasik belâgat tanımlarındaki anlamıyla değil, daha çok sözle iknâ etmede ve insanların haksızlıklar karşısında hakkını savunmak zorunda kaldığı durumlarda kullandığı bir araç olarak tanımlamıştır.
4. Eserin “İlm-i Belâgat” başlığının altında kırmızı mürekkeple Latin harfleriyle Fransızca “La Rhétorique” yazılması ve konu anlatımlarında tanımı yapılan bazı terimlerin aynı şekilde Fransızca karşılıklarının verilmesi eseri o güne kadar yazılmış belâgat kitaplarından ayıran diğer bir özelliktir.
5. Eserde Batı edebiyatının ünlü düşünür ve yazarlarından Çiçero, Aristo, Voltaire, Fénelon ve Racine'den çeşitli iktibaslar yapılmıştır. Kavramlar açıklanırken bazı

atıflar ve iktibaslar yapan Münif Paşa aslında bu tanımların Batı edebiyatındaki karşılıklarını vermeye çalışmıştır. Söz konusu kavramlar, Türk okurunun anlayacağı hâle getirilmiştir.

6. Eserde verilen nesir örneklerinden bazıları konu anlatımlarından daha uzundur ve nazım örnekleri oldukça azdır. Bu da asırlardır nazım örnekleri üzerinden anlatılan belâgat anlayışından farklı olan bir durumdur.

7. Eserin kenarlarında ve satır aralarında çok az düzeltmelerin bulunması ve bazı kavram isimlerinin boş bırakılarak yazılmadığı yerlerin olması üzerinde bir düzeltme yapılmadığının bir göstergesidir. Dolayısıyla çalışılan nüshanın müellif nüshası mı yoksa diğer bazı eserleri gibi öğrencileri tarafından mı yazıldığı tez çalışması boyunca cevabı aranan sorulardan biri olmuştur. Ancak eserde iki yerde

geçen *“aşlı Lâtin lisân[ında] yazılmış olup bu vaķ’a Mu’allim Efendimiz Münif Paşa hazretlerinden terceme (tercüme) olunmuştur”* ve *“muallim efendimiz Devletlü Münif Paşa hazretleri dir ki; ben Mısırda iken bir kitabe ya’nî mezar üstü yazısına tesadüf itdim ki hoşuma gittiginden birkaç beytini söylerim. İşte şudur”* cümleleri eserin ismi bilinmeyen bir öğrencisi tarafından tutulan ders notlarından meydana getirildiği hissini de uyandırmaktadır.

Sonuçta hazırladığımız çalışmayla, Batı retoriği esas alınarak yazılmış belâgat alanında telif eser niteliğindeki İlm-i Belâgat-La Rhétorique’i bilim âlemine tanıtmak amaçlanmıştır. Ayrıca eserin yazıldığı dönemden ve yazılma sebebinden ortaya çıkarak eserin edebiyat tarihindeki yeri belirlenmeye gayret edilmiştir. Araştırmacılar bu çalışma sayesinde 19. yüzyılda yapılan belâgat çalışmalarını da bütünlüklü olarak görme imkânını bulacaktır. Ayrıca araştırmacılar Münif Paşa’nın biyografisinden hareketle Osmanlı eğitim sisteminde aynı anlayışla yetişmiş diğer çok yönlü devlet adamlarının biyografisini çıkarabilirler.

Çalışmanın belâgat ve retorik alanıyla ilgili yapılacak çalışmalara fayda sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Afşar, Timuçin. (1993). *Estetik*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Aristoteles, (2018). *Retorik* (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Bilgegil, Kaya (1964). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgat)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Budak, Ali (2014). *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Yayınevi.
- Dürüşken, Çiğdem. (1995). *Antik Çağda Bir Eğitim Sistemi: Rhétorica*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Erkal, Abdulkadir (2009). *Divan Şiiri Poetikası (17.yy)*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Goldziher, Ignaz (1993). *Klasik Arap Literatürü*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Halman, T. Sait (Genel Ed.). (2007). *Türk Edebiyatı Tarihi 1: "Klasik Edebiyat Bilgisi: Belâgat"*. Yekta Saraç. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İnal, İbnülemin M.Kemal. (1982). *Son Asır Türk Şairleri*, C.II, 3. b.s. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kılıç, Atabey. (2007). *Ahmet Hamdi- Belâgat-ı Lisan-ı Osmani*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- Mehmet Tahir (Bursalı) (1972). *Osmanlı Müellifleri* C.II. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Meyer, Michel (2009). *Retorik* (Çev. İsmail Yerguz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Önal, Mehmet; Özbay, Hüseyin (2012). *Edebiyat Sanatı: Edebiyat Teorisi. Belâgat ve Retorik, Edebiyat ve İletişim*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Özgül, M.Kayahan (2014). *XIX. Asrın Benzersiz Bir Politeknîği Münif Paşa*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Saraç, M.Yekta (2016). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

Solak, Ömer (2014). *Edebiyat Biliminde Kuram ve Yöntem*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tanpınar, A. Hamdi (2016). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tepebaşı, Fatih (2016). *Retorik*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Tunalı, İsmail (1983). *İfade Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik (B. Croce Estetiğine Giriş)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yetiş, Kazım (1996). *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasında Getirdiği Yenilikler*. Ankara: AKM Yayınları.

Yetiş, Kazım (2006). *Belâgattan Retoriğe*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

MAKALELER

Altınörs, Atakan. (2011).Platon ile Aristoteles'in Retorik Anlayışlarının Karşılaştırılması.

EKEV Akademi Dergisi, 49, 81-92, 2011.

Altın, Hamza (2008). 1869 Maarif-İ Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme

Tarihimizdeki Yeri. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 271-283.

Barlak, Eyüp (2016). “Ahmed Hamdî'nin “Belâgat-I Lisân-I ‘Osmânî” Ve Ahmed

Cevdet Paşa'nın “Belâgat-I ‘Osmâniyye” Adlı Eserlerinin Mukâyesesi”. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 2(4), 1-16.

Bingöl, Abdulkuddüs (2001). İstidlâl, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. C.23, s.323.

Celkan, H.Yıldırım (2008). I. Meşrutiyet Döneminde Modern Bir Eğitimci: Münif Paşa.

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 399-403.

Doğan, İsmail (2006). Münif Mehmed Paşa. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.32, s.9-12.

Duman, M. Akif (2014). Bilge Cato'nun Retorik Algısındaki Hellenistik Baskıdan

Recâizâde Mahmut Ekrem'in Belâgat İlmi Çehresinde Yaptığı Yeniliklere

Yahut Medeniyetlerin Medar-ı İftiharları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8),197-210.

Durusoy, Ali (2002). Kıyâs, *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. C.25, s.525-529.

Ekinci, Necdet (2014). Antik Yunan'dan Roma'ya Retorikten Propagandaya. *Akademik*

Bakış Dergisi, 62, 34-56.

Eliaçık, Muhittin (2014). Osmanlı Medreselerinde Öğretilen Belâgat Kitapları. *Ulakbilge*

Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 31-39.

- Elmalı, Hüseyin (1998). “Hitâbet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.18, s. 160-163.
- Güneş, Bahadır (2016). Belâgat Terimlerinin Türkçe Karşılıkları: Fesahat Ve İlgili Terimlere Önerilen Karşılıklar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 56, s.793-806.
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah (1992). Bedî. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5, s.320
- Hacımüftüoğlu, Nasrullah (1993). Belâgat İlminin Gelişmesine Müessir Olan Kaynaklar. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 268-298.
- İnceoğlu, F. Samime (2005). Tanzimat’ta Bir Düşünür ve Bürokrat: Münif Paşa ve İktisat Tasavvuru. *Dîvân İlmî Araştırmalar Dergisi*, 19(2), 231-264.
- Orak Yılmaz, Kadriye (2011). Belâgatın Felsefi Temeli Mantık, *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Çukurova Üniversitesi*.
- Öztürk, Nuran (2016). Harf/Lafız-Söz/Anlam İlişkinin Edebî Yönü ve Genc-i Esrâr-ı Ma’nî ile Temsilî (Analojik) Anlatımı. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 5, 96-108.
- Selen, Nevin (1971-1978). Söz Söyleme Sanatının Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, .1-4, s.1-23.
- Somel, S. Akşin (2015). Tanzimat Döneminde Eğitim Reformunun Dönüm Noktası: 1869 Tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Esbab-ı Mucibe Layihası ve İdeolojik Temelleri, *Kahraman, K. Kahraman ve İ. Baytar (Editörler). Sultan Abdülmecid ve Dönemi (1823-1861) içinde (136-167). Kültür-Medeniyet Serisi (12). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş.*
- Soysal, Tamer. (2002). “Demokrasi İdesi Üzerine Bir Retorik”. *Erciyes Üniversitesi*

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.13, s.331-341.

Kılıç, Hulusi (1992). Belâgat. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5, s. 380-383.

Kılıç, Mustafa (2017). “İlm-i Belâgat-La Rhétorique ve Mebâni’l-İnşâ Adlı Eserlerin Karşılaştırılması”. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.2,s. 196-213.

Uzun, Mustafa (1998). “Hitâbet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. 18, 160-163.

Yavuz, Y. Şevki (2001). İstidlâl. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.23, s.325-328.

Yazıcı, Tahsin (1992). Belâgat. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5 s.383-384.

Yetiş, Kazım (1992). Belâgat. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5, s. 384-387, 1992.

Yetiş, Kazım (1992). Belâgat-ı Osmâniyye. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5, s. 387-388.

Yetiş, Kazım (1992). Belâgat. *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C.5, s. 384-387.

SÖZLÜKLER

- Altınörs, Atakan (2000). *Dil Felsefesi Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınevi
- Bulut, Ali (2015). *Belâgat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Develioğlu, Ferit (2012). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Yayınları.
- Ertürk, A. Çetin (2002). *Fransızca -Türkçe / Türkçe-Fransızca Sözlük Büyük Sözlük*. Ankara: Öz-El Matbası.
- Filizok, Rıza ; Ak, Ali (2010). *Klâsik Edebiyat Terimleri Sözlüğü -II- Retorik Terimleri Sözlüğü*. İzmir, (@www.ege-edebiyat.org).
- Güneş, Kadir (2015). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yayınları.
- İsen, Mustafa (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü. C: I*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, s.396-399.
- Özgürel, R.Rıfki (1961). *Fransızca Lügat*. İstanbul: İstanbul Maarif Kütüphanesi.
- Püsküllüoğlu, Ali (1996). *Edebiyat Sözlüğü*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Tahir'ül-Mevlevi: *Edebiyat Lügatı* (1984). (Haz.: Kemâl Edib Kürkçüoğlu). Enderun Kitabevi, İstanbul
- Yurdakul, Doğan (2011). *Güncel Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*. Ankara: Kurmay Kitap.

TEZLER

- Ak, Coşkun (2010).İbn Sînâ' da Retorik (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akın, Adem (1991). *Münif Paşa ve Türk Bilim Tarihindeki Yeri*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Altıntop, Selim (1999). *Belâgat-ı Osmaniyeye'deki Edebi Terimlerin Tanımları ve Tasnifi Üzerine Bir Araştırma (İnceleme- Metin)*. (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baranoğlu, Şahin (1999). *Abdurahman Süreyyâ Mizânü'l Belâga* (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Benzer, Nazife (2016). *Mebâni'l-İnşâ-Cild-i Sâni* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Budak, Ali (2002). *Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını: Münif Paşa* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilek, E.Derya. (2013). *19. Yüzyıl Osmanlı Basınındaki Belâgat Tartışmaları Işığında Edebiyatın Dönüşümü* (Yüksek Lisans Tezi),İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güceyüz, İsa (2015).*Belâgat Literatürünün Târihi Seyri*(Yüksek Lisans Tezi),Atatürk ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Güneş, Bahadır (2009).*Belâgat Ekseninde Retorik/ Dil Bilimi Terimleri* (Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kablan, Süleyman (2006). *Arap Dili ve Balâgatında Mecaz-ı Mürsel ve Alakaları* (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karaçavuş, Ahmet (2006). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Bilim Cemiyetleri* (Doktora Tezi),

Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kart, Elif (2014). *Doğu Belâgati ve Batı Retoriği Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme*

(Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Koç, Okan (2012). *Tanzimat Dönemi Edebî Nesrinde Üslûp Değişmeleri* (Doktora Tezi),

Sakarya Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Sami, Usametullah (2012). *Arap Dili Belâgati Ve Retorik Açısından Hz. Muhammed*

(S.A.S.)'in Hutbeleri (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Erzurum.

Sönmez, Aykar (2008). *Batı Retoriğinin Genel Terimleri Üzerine Bir Araştırma*

(Doktora Tezi), Ege Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yalar, Mehmet (1997). *El-Hatib el-Kazvini ve Belagat İlmindeki Yeri* (Doktora Tezi),

Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yıldız, Fatma (2016). *Mebâni'l-İnşâ-Cild-i Evvel* (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes

Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Yılmaz, Kadriye (2009). *Ahmed Hamdî'nin Belâgat-ı Lisân-ı Osmânî'sindeki Terimlerin*

Tanımları Ve Tasnifi Üzerinde Bir Araştırma (Doktora Tezi),Ege Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

YAZMA ESER

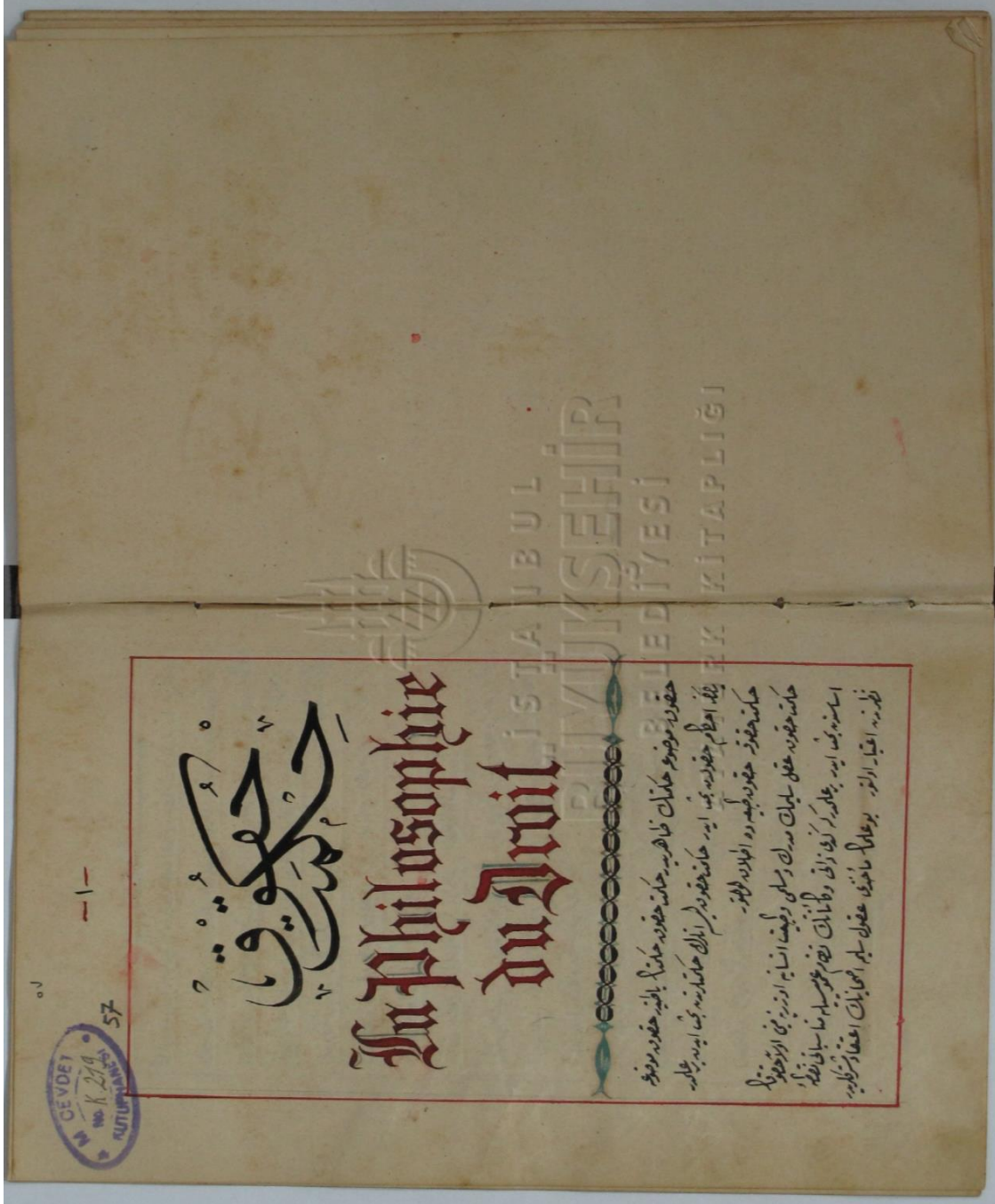
Münif Paşa, İlm-i Belâgat-La Rhétorique, Belediye Kütüphanesi, Muallim Cevdet

Kitapları. No. 219. vr. 32.1

EKLER

Mecmua içerisinde 57^b- 90^b varakları arasında yeralan “Hikmet-i Hukuk” ve 114^b-144^b varakları arasında yeralan “İlm-i Servet” adlı diğer iki eserin ilk sayfaları.

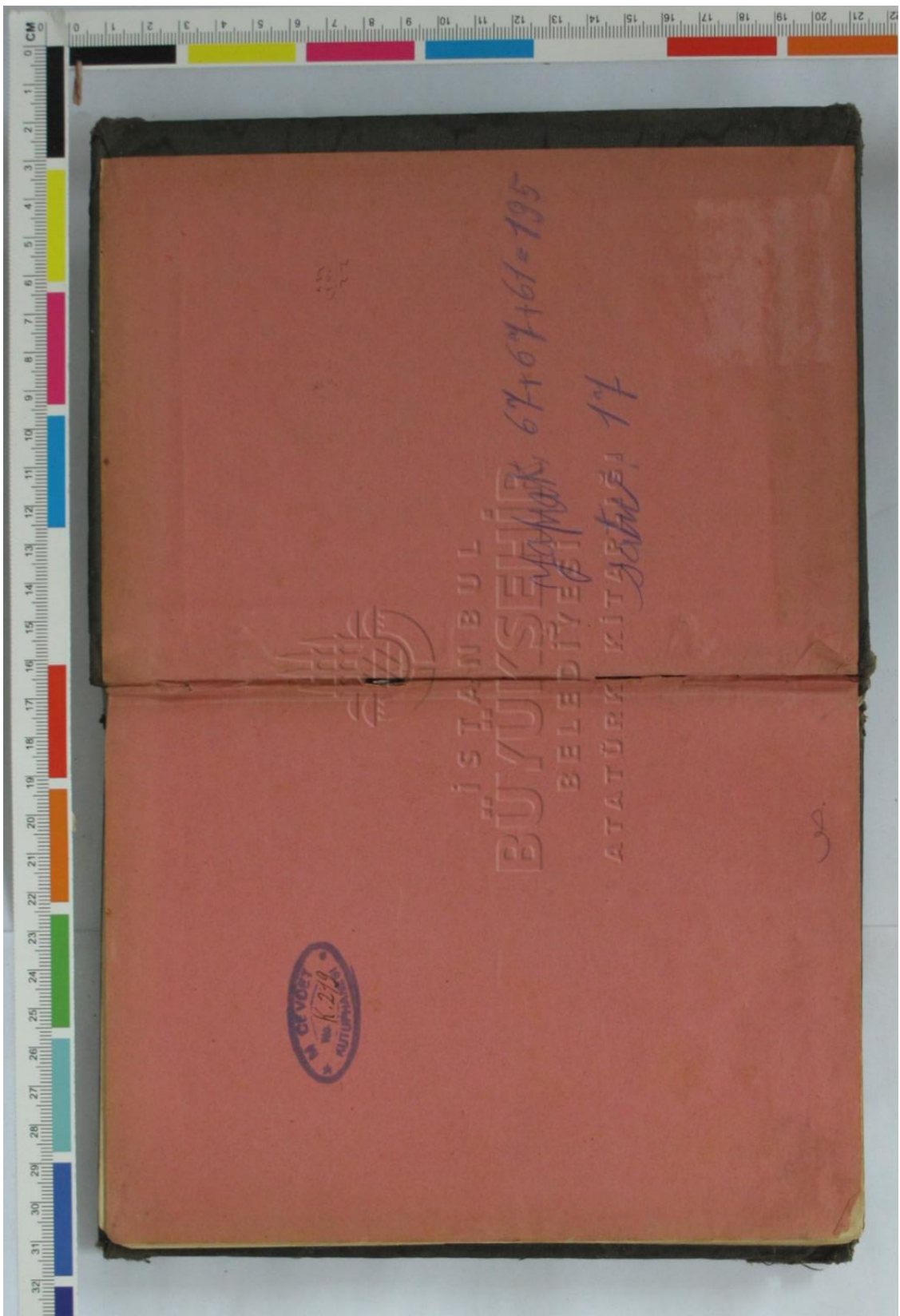
EK 1: 57^b- 90^b varakları arasında yeralan “Hikmet-i Hukuk- La Philosophie du Droit” adlı eserin ilk sayfası.

EK 2: 114^b- 144^bvarakları arasında yer alan “İlm-i Servet-Economie Politique” adlı eserin ilk sayfası.

TIPKIBASIM

— 1 —

1

عَلَّمَ بِاللُّغَةِ

La Rhétorique

بلاغت ادبیات و لها مکتبہ زمانہ ہندوستانی ترقی ایسکے کتبہ بلاغت و خیالی
ترقی ایسہ۔

فہ بلاغتک تعریف و تقسیمی بیانہ در

کلامی اقراں و اسانزلہ و مجرد بعضہ افکار عادیہ بی مبادلہ امیالک ایچون
استعمال ایسکے لسانہ قولعینہ عیالک کفایتا ایسہ لکنہ اکثریا واقع
اولدنی بی دیکر بعضہ ذولت کرام ایلم برکنده بولتہ ہندوستانی و باہضموی اندلک
افکارینہ بر تاثر حاصل امیال یعنی اندلی اقناع و الزام ایلمک ایستدیکوزم

یا خود بر محکم یا بر حقیقت حضورش بر دعای آیات یا خود مدافع آیتان لازم
 گذارده یا بر مقادیر نام بی تحریر یا خود بر کتابی تألیف و ترتیب آیتان اینست که
 یا خود بر مجله مصاحبت ایچون افاده مرام آیتان و مستحبات میل و رغبت
 جلب آیتان اینست بگزیده یلفظ لسان قواعدیه و بعد سوز سوبلک کافی لوله
 احواله بشق بر واسطه مراجعت آیتان اقتضای اینست از واسطه ذی موضوع
 بمشتر اولاد عالم بلاغت یا خود افاده اقتضای

برقده اقتضای نراترک (*L'art de convaincre*)

در لیر . انسانک فیه شکله و ضوابط کاری سبیلک هیس اول امرده جیللی
 لوله فیه ظهوره کلمه اینست فیه همه بیان ذی عالم بلاغت اول ظهوره
 کلمه و فی زماننا علم بلاغت نه بی بره اولاد نه ذی بعضاً بلاغت عالمی
 قواعدیه رعایت اولیغی کور یاولیریم مکمل دکدر

لسان یکدیگرینه مربوط بر قیاح ندری افاده ایده جلیک درجه ده شکل و تنوع
 اینیکده یوالی دیگر اشخصه ده از بناده همه استعمال آیمانه مقدر یعنی مؤثر
 و مقنع و خوسه اینج تغییرات بوله همه ادمار ظهوره کلمه در کم بنوده (بیغی)

دنیاور . برهن باصره مفراط یا خود بر خاطر عیال در حال قدره خیالی
 تحریک آیدوب بر تغییر بیغی وجوده کنویر ملاحظه اسلامه
 فنی انسانده و قویولون محاربه ده عاگر موجدیه منزهم لوله

اینکه بران دست

قراره با سلاطین و قتل زده سرداری اولاد ذات هما «امان» اقداسر امان
 قرداسر زه یکدیگر بیکدیگر دشمنه او طرفه دکله دیو اقداسر زه چاه غرضه
 با سلاوی ایته بدب تغییر بلیقه که بوراده قاجقانی اناره عسرا و اقیور و
 بو تغییر یلیغ عاکر اسلامینه عسره عیقاری اوقده تحریک ایتمی همایه عسره
 ایدوب دشمنیه غالب اولدیله — نکال دیگر —

یونانستانه قدیمه بر میانه محاربه ده بر طرفه عسری منزوم لولوب قاجقنه
 با سلاوی فقط ایسی بوها ذات نمان ایدوب اقداسر زه باغریه که
 « اقداسر زه یکدیگر بیکدیگر اعدا اگر اشد زده دیه صور اکر ایسه میدان
 محاربه ده یکنه بر اقداسر بیکدیگر — دیگر نکال —

بر دفعه وقت سعادتده اهل اسلام بر حقیقه یاغیه ایله محاربه لری آناسته
 سرداری شهید اولدر شو حالده با لیلج عسره خوف و دهشت مستوی اولور
 و انزماماً قراره یوز طوتار او حالده ارباب عسریه بر ضابطه عسری تشییع اچوبه
 « اقداسر سرداری یک شهید اولدی بر تم باس و ا جناب می و قیوم هر شهید و نظر
 و هر حالده معینه و قهریدر — ادیه — صوت بلند ایله بغریه در حال یونان تباری
 کوریلور —

ایته بد بقیه انسان بلاغت جیلیدر فقط قوند کفاده بیسه احوالده هر
 ظهور ایدر یولیه سائقه طبع ایله یلیغ اولاده اولارده صکره تقام و تحصیل

ایله بیغ ادمار ظهوره کلمه که بوزاره خطیب و یا بلقا تبیر اولتور. بو خطیب اولده
 صکره قنده خطابت تحصیلیه واسطه اولده اصول و قواعدی جمع و تدوینیه اینلرله
 ظهوره کلمه که بوزاره بلقا عنوانی ایله نسیم اولتور لر و بوزارلر وجوده کتور.
 دکتری قنده علم بلاغت نسیم اولتور.

فوق خصیت عالی کوموم اوره مناسف مقامه استعمال اولتور. و محل استعمال کورده
 اسمی دکتور اوله حاکومه متعلقه مجاله مثلا مبعوثانه مجلسی ملی مملکتی منافع
 عمومی که مذکره اولدنی وقت استعمال اولتور ایله خصیت اینلرک نظقیه (نظمه)
 تذکره یا جود (نظمه جدیدی) «*Deliberatif*» دیر لر

نایان - انسانلری منافع خصوصی لر بجه بینلرک اختلاف تکیوه ایدره راج فصل
 دعوالریه مأمور اولده دیکر ادمار خصیت حقاری احقانه ایدر بله مقصدیه
 اولدیر اینلرک نظقیه (خصیت علیه) «*Deliberatif*» دیر لر

نایان - بوزارک خارجیه یعنی مذاکرات سیاسیه و محاکمات علیه منافع اولدیر
 مقالاتی خصیت ابائییه «*Demonstratif*» نسیم اولتور.
 خلاصه قنده بلاغت بلکجه مجلسی و محاکمه افاده کرام انیلر فن اولوب لهر
 زوده و هرت مناسبتله اولدیر ایله اولسوه انای افاده ده استمالی جار تفتاش
 و یا تحریباً همه بیان قنده.

حکامی یونانییه ده «*ارسطو*» تعریفیه کوره همه بیانه یا خود علم بدخت

3

موضوع بحث نیز در اول لوله اولی است ^{استعداد} اعتمادی جلب آید و چنانکه هر دو
و سایر کف ایجاب کند.

اسکی رفانس یونانیان انسانی بر آئینه تنی این چگونگی تزیین بر پهلوان رسم نو
ایروب بونی فقه بلاغت علامتی اتخاذ ایجاب کردی

خی کوفیه بلاغت مقاومت لوله میجو بر قوتی که انسانی کو یا سولیه رفه قبضه
تجزیه آوری ضعیف قرآن کریمه « ان صد لیسان کسرا » دیو ذکر لوله

بوحسن بیان مقدر لوله ایچونه اوج معاله لازمدر

یخچی تصور *Invention* ایچینی ترتیب *Disposition*

ایچینی بیان « *Cloation* » در

تصور بر بچان تمام مؤدانی استحضار و احاطه آیدر

ترتیب ان مختلف اجزائی اصول او زره ذلته تقسیم و ترتیب آیدر

بیان اندی افاده و تزیین آیدر چنان افغانی بولقد

ایسته بود و به علم بلاغت اوج قسم تقسیم لوله بود اوج قسم بعهد کرده برده

در دخی علامه اولتور که اوده فعل « وینلو »

فعل مذکور اوج قسار مکلید بود فقه بلاغت بر شکل خایمیدر که بولقد

بلاغت جسمانی دیرر

بلاغت جسمانی یا خود فعل الزک وجود فزک یا فزک کوز فزک استانی

سائر ایل اتحاد ایتیمده عبارتده -

سعی نایک « انکت خطا اوزاتم یولر »

« بسدیته بر نیکره سولیه » ابته بوجنی اسارنه سولیه

سولیهک با مناسب و غایت لطیف لولر -

تصو - = سوز سولیهک یا خود یازمه با سلامزده اول موضوع بحثا هو

ایریمه جیک ماده بی ایچی تصو - و قیومه ایچک و سئل لوله بیله حکمی لکوردیو

منابعی بایک اقتضایه - ابته انشا و بیک بوندنه عبارتده -

روما مآهر خطیبانده « صیچروده » بر خطیب یا خود بر منشی بی بر آویج

قییه ایه - و دیرک اول امرده آو آه چیغی موقعی قرارلر یسه لاندیو

بعیده دهته انا و سقا و عهد و دینی قییه ایه - ابته بر آویج بولیمه یا پا -

ایر ارعه انا الذی بهیج بر شی قورتانر کذلک بر خطیب یا خود بر منشی دخی

بحث ایره حکمی ماده بی و متعلقانی اول امرده همملر قه فصره سولیه و اولریمه

یا پا ابر تمام مطلوب و هیله ⁴⁰⁰ یازه بایو - و هر بر فقر و انا و هر ماده ناک

تخته ^{تخت} قیغی و مستر اولده سید کویا کذ و لکنه کلمه کی ایرانه وجود لیرلر

وهیسی ترتیب اوزره دهته توارد ایه -

عام بدقت قواعدینا واضع اولده بو خطیب مشهور منشی لولمه ایچون

ایو شی لاندیو قییر دیکر منشی لولمه ایو شی متوقفدر دیر ایری

4

- ۷ -

اولاً = موهبه یا خود استعدادهای مادرزاد ثانیاً = وقت ثالثاً = اصول -
 موهبه دیان بر جناح و هسته قورین و اصل اولوب انسان اول یعنی هر
 حقیقت و نظایف کشف و افراجه ایمان خسته قطر سید -
 ایسته بومزیت تادرا انسان دره یولوز و یوا ایضاده نائل اولنار بدوخت
ملکنه کیتلمه هاجت یوقده -

تعلیم ادب اورا چه حاجت

«مولانا جامع»

اوقدسی اواز امد مودب

معنایه الی زیاده موهبه صافی اولنار بیه سنی و اقدام حقیقت تفریبه اصول
یا تفاهیر کر = وقت خشیب یا خود منشی ی عجز و فتور ده مخاطبه ایدر
 اصول دنی یولنی شکر مقدمه وقایه ایدر -

وقت بر جمله عقلان و ار قوتی و بر ملک خشم سید کرک ادبیانه مغایه
مواد و کرک سار هر در لو مقاصد منزلی اقتاری آزاد ایمان لازمه
فقط ان ما فوقه اولان در جه دکل زبا اولنار به مالده عجز و فتور ده

دوچار اولوب

صی بلغانده «لیغلیون» نقل ایدر کر بر مقاله قلم المود ایچوبه شاکرد -
لرمده برین بر جنا و یرسه ایدم بر قیا عنا دوشندکده صکره کلده
واحد یا زه میوب کمال یاسی و فتورنده تاسی الایله باشنه اور ایدر

نهایت برشی یازده هجته اقرار آید. اولوقت آن دیدم که او غلم صفاقه سه
مقدّم اولیفاک درجه نهم ماقوق برشی یا یعنی مادایمسه لولیسک بدو
ساکرده یازده ارشاد اولوب همای یا یعنی باسلاوی و اول ذلقته اولوب
تاجان افکاری اخذ و ضبط ایلدی و کندنه عقیم و غیر کوریا به برجمان فیصه
و برکنده متعجب اولدی نهایت تحبیه و افزینه سایانه بر مقاله تحبیه ایلدی ایسته
بوده دقت.

اصول دخی برنجی نماید اهل ایروب هیچ برام ضروری خاجیده قالله اجموده
نه دره یله کنت لولیس بزه تقایم و تقیه آید.

تمامه محری مشهور «فنون» دریک بلاغت اوج سیده عبارتده.
برنجی - افکاری تصویر انجاک ایکنجی تجسم آید بیکده او پنجسوم آبات
ایلمکده ایسته بو اوج سیده هیچ برینه خادم لولیه الفظ و تعبیرات هر نقده
بارانه و طوطرافلی لولیر اوسوه بلفاعنه من مقبول و مقبوله مان
برهب سعبه عقلیه قیلند.

ایسته دیباک لولور که برنجی نظر و علامه آلساک مستندنی تفصیل و توسیع نماید
اوج مختلف جرات وارد.

اولاً - فعلیاتی بیاند که بوز قوه خیمیه حسب لولور
نایان - لولور منی تحبیه آید که بوز قوه قلبه حسب آید.

ثالثاً = آیات و عبارات فقهیه که یونان افسانه الی شریف اولادیه مبرونه
یعنی عقلانه خفیه باید -
اینست که تقصیر نظر عالم بلاغت لذات را یو اوج جزوی تفصیل در عبارت -

ای فعلیات بیان در

فعلیات بیان یا خود افاده مرادک قسم اولی موضوع بحث اولادیه ماده
اساس حقیقی از مقده عبارت در معنی انی ترکیب و ترکیب این ماده کیفیت
و اما مقده اولادیه فعلیات - خطیب بر فعلیاتی مجرد و سائله استدلالیه
اولاده او زره بیان باید یعنی فعلیات ایرادند مقده اصحابی آیات و عبارات
مورف و قیاسوف فعلیاتی لذات را ایراد باید یعنی اندکی حقیقی و صبر او زره
و نفس لایم موافق اولادیه بیان معنی باید -

یو فعلیات بیان هر سیده اول مجوز عنده اول جمله ماده یعنی استعمال
ایره یکی کلماتک مسالری نه عبارت اوله یعنی تعبیه امینک لازم در تعبیر
دیگر اول فعل ایو تعریف اولادیه و اما مضمون اولادیه اوصاف و الفاظ
مفید و مختصر اولادیه شرح اولادیه اقتضا باید - مثلاً حقوقک تقریقه
«حقیقت اجتهاد افراد بیان و کلمات خارجیه برین معاینه اجبار اولادیه بیان ملک و

- ۱۰ -

فواعل هیت مجموع سید « و انسان تعریفه « انسان حیوان
ذی عقله که موجودات عضویتیه برنجی مرتبه بی حیات در « درمبای

فعلیات تعدادی بیان در

موضوع بحث بیله و ساده اولیایم ازنا حقه در علم اجمالی و در بیان
اجزیه مفید و مختصر بر تعریف کفایت ایده بیاور (مثلا بر انسان یا حیوان
یا خود نباتاتی تعریف ایندیکم کرده و آنچه اولیایم کی) نقطه بوجه کرده موضوع
بحث ترکیب اولیایم حاله اولیه تعریف کفایت ایند بونی یا لاطراف تعریف
اتحاد اجزیه مرکب ایضاً تعریف اولیایم اقتضا ایده یعنی اگه مفهومی اولیایم
اوصاف بیان چگاه تعریف و بجایه اولیایم اقتضا ایده بونا بر بی تعریف
مختصر دیگرین تعریف مفهومی دیگر بوند در طبع نظر برده تعریف
حکیمان اولیایم تعریف شعرا لولدر کذلک تعریف یا مادیا یا خود
مغزیا یا فلان ایده = ایسته تعریف مفصله بر مثال

[۱۱۱]

تماماً که بر مفاهیم تعریفی

بر مفاهیم بر بزرگ قیاساً بفرق اولیایم « و سیم و زردیه در کله و
هنگامه برین در روتنه انواع اصناف ایلم مزید بولند و مفهوماتی اطراف

۳

حالت

از آنجمله و صهارسه آهه دالانه عباته اولوب محاربه شرم مغابی لهور باد صهارسه
 بحد دایره طروت اوزرینه جوانیده بنجانه ایلیانه صتالی صدالی بکار صهرینه
 اطراف حیابان و پتزارده جابجا تسکلی ایلیکی صاف و بینه هو صهاره
 هوالینه قلم نیاکای قدره تریبیه منستانه ایلیانه انواع اذهار برارده
 بران طیب منتر و صوره بر طانه انجارد ملقک لکانک سایه من درونه شایع
 شس نیز هلال ایده بیوب نغمت اغناس طوره غیر تجسه زوایای شعور و پاره
 بالای جیلده کف افشانه و سیر و کویان و چایر ایچده زبانه اولاه انزاله سیر
 نمائش باوی از دیان سرور اوله سیدله باب واقع اوله یعنی تبه دره هرنه جانیه نظر اوله
 بقیه بد لور کورینه رک سولیمه بعضاً روی دریا آینه کی صاف و هوار و بعضاً
 صغاری طائفه صغاری چایر با کوریتور طرف دیگرده سربسحاب چنا
 و قناره و کتار و امثالاً انجارده منقل فصار ایچیدو که ایر مقاریر بی
 اردنجه جریانه و دوریه ایده رک بعضی کمال سرقلم دار و بعضی یواسه
 یواسه و دلاش دلاش صانکه تارک و قاریخ اوله یعنی منبع قدیمی ستمه سنال
 و سار اولوب جریانه آهردیه کورینانه جبال و تلال نظرنه ارزو ایلیکی
 بر هلاوتن افه اراپه سیدله جبال قریب صهاره صغاری بر اوتاری اده کونج نمایان
 لهور یا غار و سار انجیر و زیتونه و قشوق کی موهوله اعجازله مزید و
 مهور لولیا ارباب نمایان بر یاغ جسم صهاره مقیم کوریتور دی

اینکه با اولاده مقارنه فرقی تماماً در ترجمه آنجا فقط اصلان بی این نشان دهنده
 مذکور مثال بر موقعی تعریف میجویند. بیصده کرده بر حال واقع تعریف اولاد
 فعلیات در حال حقیقه موجود اولاد به بی تعریف آنجا یا خود بر دفعی
 بیاید آنجا. حتی اگر حکایه اولاد خودی آنرا فعل یا خود بر دفعی لکن آنجا مقارنه
 اولاد احوال کماهی نقل اولاد اقتضایه. سوایکه موجودی در اولاد فعل کجده حدود
 آنچه یا خود نه او ترینه واقع اولاد نه سیمین ایسه نه صورتی واقع اولاد نوقت در
 رسیده واقع اولاد بیاید اولاد که بیوندر بر ماده ناک احوالی دنیای

یوناستام سواسی م اخص اولاد که بر محکم حضور ایراد او شده بر مقاله ده ایکی
 نوع احوال وارد. بر نوعی احوال محقق دیگری احوال مندره دنیای و معنی
 طریقی یا خود معنی عمومی احوال مندره بی معنی علیه طریقی احوال محقق بی
 بیاید ای. یعنی مترجم اسناد او شده فلانک این لغت یا خود حقیقی لکن از ترجمه
 احوال مندره یا محقق برینه اسباب مندره یا خود محقق دین و ناقوتاً بو
 اصطلاح مندره اولاد. فقط بر این طریقی ترجمه اولاد

== مثال دیگر ==

برده تدر و بعلبک ضرابی اولاد معنی معلوم. اینست بیوندره تدر ضرابی
 میوه « دولیم » کورسه و « دونه » نام کتابی بی ضرابی سوویه
 ایله تعریف آنجا

دولیم
 « دونه »
)

تذکره قزلباشان

افتاب جلالت هوز غروب ایروب دها اناری بر عصبه کلکون کلانه اوزاره
 سوریا و غلری افقده کور پوردی ویدر تابانه چانبا شرقیه قراط عمل
 مصطفی بر زمیه نیلکونه اوزرنج عصبه دیدار بر انوار ایر ایری .
 کولج یوزی صفان درانه دهوا سانه دلطف ایری کونته زینه روتق اینی
 دهفت طلای تقیل دیکونک طراوت نوظهوری حرارت زمین تسکیده ایردی
 صبحه نشانه عرب بادیه بجان عی اولانه دوده لری جمع ایملدی ارسته دیده
 زفتر تگاه عمرا مسای سخجایی سنک اوزرنج هیچ برکت کوره صیوب اولو
 ریگستانه بی پایانی بر سکونه سراسر استغاب ایجه ایری یلنه گاه بیلاه کونته تازینه
 اصوات مدح لری ساهم خراسه اولوردی کولکه لری کتله اوزرنج چور کچورده
 قرانلی یا هدی ارچه کور لرم بیامه دیر کلر و دیوار کرده بقعه برسی قرده ایتمز
 ایری بو ایصنیر بر بو سنز ایشم و تمان گاه پراحتیم بی باعت فیرن
 و استغراوه اولوردی . خاک ایله یکنانه اولسه بر سواد اعظم مشقه
 و ازینه سابقه ملاخطیسی و سمدیکی حالک اما مقایسه سی نجمه افکار عمیق
 داعی اولدی شو حالده بر دیرک کرسی اوزرنجه اوتوردیم و دیر یکنانه دیزیم
 و یاشی الم طیبیه رده گاه چول طیفه و گاه قزلباشه احواله نظر ایردی

وقت
مصحح

استغاب

در پی در پی خیال الله طالبم در ایام که بواسطه دقیقه محمود بر شهر ایدی بر قوی
 دولتک با یقین ایدی شکی بویله فرد انزیده ده خانا اولاد بر کرده بر زمان
 پنج بیک اهاا وادی سوترا بولارده از دهم اوزره امدت ایدرودی
 کله قنوسانده نسانه ویرنه یوملارده جدای صرف و صیغ و نعره ناله
 سونه و سادی عیونم بیقاردی

بوقیمه بقیمه طوره مرمر لر عانا سزایر تکیلی ایدرودی بوسرنگونه اولاد
 سوندر معابد و هیاطله زینت و احتیام ویر ایدی ، یوسیقاسمه اولاد ایوانار
 مجموع ناس اولاد میدانک بقیمه سیر بریده کیمی و حق سقا محترم دینم لر نیلک
 ایفاس ایچونه کیمی اسباب معیشت لر نیلک تدرکی ایچونه بر چونه خواجه اقبه اقبه
 کیدر ایدی

اوتورده اسباب جمع کلاماننده اولاد صیغ لهر اقبایک موصولاتی جمع ایدی
 فیزی ، قرزی بویا ، جمیه ایلی کلیده ، شیمیر سالی ، کردستانه
 بالقره کهر بیس ، عربستان ایچو و عطریانیله بیادله ایدرودی سوزیکه حالده بو
 بلده جیسیرده باقی فالاده ، بو و اینه و شتیجز و بوسلطت قوی سونلک بقیمه
 بر هیاط ملال انکیزدر

بو کورلرک القه های هولرله اولاد تکپور اوانم منقلب لولمه قزارستانه اولاد
 سکون و سکون از دجه طاه انم اولاد میدانک کور لقلاری مقام قائم

للهه تجارته عالم اولاده بوسه شريك روت و سامانی بر فقه هشتفیه
 تحول اینه کبار و اغیا ساری حیوانات و حسیه نیخی لولسه چهار پاسویلی
 عیارخانه طوقسه و حشرات مکروه محراب و منبری ضبط اینه و الخ
 بروجه ایله دوام ایدرکه بومسالله بر موقعی تفریق ایدر

سواجی و نتایج عقده در

فعلیات جبر و کزنده و اتواغنه بری ده سواجی و نتایج یعنی بر ففلاک
 اولی نه اینه و اندنه نه نتیجه بر حقیقه بیان اولغه اقتضایه الی تفریق دیگر بر
 ففلاک متعلقانی اولاده احواله بیغه اولر ده فعل بالاطراف اکلایا حقه
 ایچونه بیعه کزه اندنه اولر و هکزه اولاده فعلیات و وقوعات کزده بیاید اولغه
 اقتضایه بونکره ده سواجی و نتایج دنیایه

== مثال ==

قرآن مستوره ساعز کزنده «ایسه» کذلک انارده «قورنه نلک» و اولر
 تعریفی بیاید اقیاق ایچونه انا کزنده اول فراتر تیار و لریاق جهالده
 لولغینی نقل و خطابه ایویب دیرکه «
 «قورنه نل» اصلاحه باشلا دین وقت فراتر تیار اولر غایت انقاسر

بر حاکمه ایری آید هیچ حسه طبیعت اثری بونه ایری تیارونه حسه حقیقتی نه اولدیفنی
 کیمه بایز ایری مؤلفار سیاه چیلر قدر جهل ایدیلر موضوعاتنا اکثری نامعقول
 و بلکه هنریانه محوم ایری حسه اهنده قواعدینه کلیاً مناسب بسلامت موضوعه
 عاری ایری استعمال اولمهم الفظ و فی کد سترید افعالده مستحبه اولدی بایجو
 نظرات و محتانی عوامه موضوعی نیک جیاسلرده عیان ایری خدایه هر دو قوی
 و قویه حتی قواعد عرصه و ادب کلیاً هتک و اخلال اولوردی
 ایته قرانه تیار و سنک شعر و اناسجه طفولیتی انسانخ اوزات حال بقدر
 بر آت و قتا تیار و ربه مناسب اولاده طریقه مستقیم تخری اینه کیده و اصلینه
 سو فرجه یله پنجه کده صکره (یرموهیه سبحانیه لاله رده) هان اولدیفنی مزینت هو
 قوی کعادوسم و ادبای متقدمه اناسینه صله لعلی شوره سی لاله رده صورت
 زیبای عقل و ادبی صحنه نمانسایه وضع ایلدی احاطه حدرتله وضع ایلدی؟
 محتلان و عجایبی صورت مستحده بیانه و بالجمله رقیبان کیروده بر اثر رعایت
 مقبول و معقول بر ناله افراخ ایدوب لسانمزده (قرانرسانخ) لفظی و
 معنوی ریکانه اولاده هر دو نظرات و محتانی ارباب وضع ایلدی.

بر سواچه بیان حد اعتدال تجاوز نمودند بود وقت اولیة جمیع اولاد بر سوزان حد
 و پایانی لوطان معلوم کردیم مؤلفان هر زده در بحث ایدر یک لوطان هر کدام
 سوزان انسانان نظمه ایدر ممتاز اولاد حقیقته بحث ایدر
 سوزانده تا یا پهلوی مطلوب اولاد حد اعتدالک درجه سی تدریجاً
 بر وقتها ما سبقی با خود تجربی بیان او وقتها اکتلا سیاسی اجموعه حقیقته لازم
 اولاد احوالک بیانی کفایت ایدر بقیه بیانی بیان احوال لازم و کلام اینست
 سواچه و نتائج یا خود لواحه بود

سبب و مسبب حقیقته در

فعلیات انواعه برده سبب ایدر سبب وارد کرد موضوع بحث اولاد
 فعلیات یا خود و قومی وجوده کتوره سبب اوزرینه و کلام بالذات وقتها
 سبب اوزرینی سبب اوزرینه بعضه تفصیلات و بر ملک اصول بلاغت اقتضات
 مثلا سهر «مونتکیو» بولک اسکندر دینلا اسکندر رومی فتوحاتک
 مقوله اسباب استناد اونی اقتضایه چکنی و بیده بر فتوحاتک با سبب و
 اونی بر وجه افی بیان ایدر
 «اسکندر ماکه و نیایی همجواری بوفه طوائف و حیه تسلطه تأمیه یکسزیه

و کزد و سنا و مملکتان دشمنی اولاد یونانیاری بیلدیر مقزیه حرکت ایتی بو بیلدیر
 کزد و سناک ابراسته بقه بر صورتله استفاده ایددی اول امرده هر
 محل بمرده واقع مالک اوزینه هجوم ایدی و درونخانه ایرامهله بجه
 عا کریم سنی محل اوزرنه سونه ایدی و رفاقده بولانه جمعیت کلیه بیخت
 ابرسته طوم بیلانک اجه قور کفایه و رات ایلد قبط و رجب قواعدیه عبات
 ایدی و هیچ بر دقه ارزان و ذیره سز فالدی واقعا نظریه مناسبتله
 در لولوانه دسترس اولوردی فقط کزد و سنی مقزیه استحصالی اجه
 تدرید و هیچ قصور ایتی «عقابت» نرند مرد و ایتان مناسبتله اراده بولنا
 یونان و راهبردی قبضه نسجیه آدی «ایوس» محاسبه مناسبتله «نیر» سز
 ضبط ایدی اوندک صکره «اییل» محاسبه کدین دنیا مالک ایدی بو محاسبه
 صکره ایران همی دارانک قراریه قصدا میدانه و پردی دار لوقتا کدی
 قوه اتی تأمید و تنظیم استمال ایدی بو «اییل» محاسبه صکره ه
 دارایی او قبضه تقصیب ایتیکه اگا کدی مالکده انجا ایدم جهان بر محل بر ایتی
 دارانک کدی سز لرینه ایا تقارینه کیوسیده هقیقی بر اولوردی اسکندر حرکت اوقده
 سریع ایدیکه کویا روی زبده مساجتته یا خود نظریه بر مکانات اولدی اوزره

تخصیصی ابله ای بود اسکندر سوا سیاب شروعی منی بود در پهلای نظر فتوحات اولی
سوی بقالم املی فصل محافظه ایلی

کندی حکم کرده یونانیان غالیب و ایرانیان مغلوب معالسه امین استیانی مخالفت
ایلی بود ایکی ملوک آفریسیه و اتحادی الزام ایلی فاتح اولاده کنه ایلم مقصود
اولاده کنه مقصوده که فرقان از ازم سنه سن ایلی بر فتوحات نظر اولی مقصود استعمال
ایسه اولی فی افکار باطلدی کلیاً ترک ایلی و کنه منی سوره ایله افکار باطله دره
فرغت ایلی و ایرانی یونان عاداتی اتحاد ایله مکه امین ایلی ایچونه کنه منی ده
ایران عاداتی قبول ایلی ایسه بو حکم منی ایلیکه کنه منی در انزل کنه و ابان
دوشه صورت و والده سنه فو و کفایم صورت و رعایت کورتوی و اولیم با فاتح ایلیکه
قبضه تسبیح الیفی کنه نظر و فائده آغلییلر بو بغرب غایب ایلیکه بتاح و
تخلاری غصب ایلیکی بر خاتمه انلا و فائده ماتم ایلیلر کوز بانی و و کدیله
سوهال بر ترجمه حالاک صفت صغایزه سیدر که بر دیگر فاتحان بنظر کله تفاصیر
بیله چکنی هیچ با موضع بیان ایله مامدر

یولیم بسترشاه عادل کلامه عداله
کعب تواریخ سلف خورشاه قدرینم
بینی بو کلامی مؤید در

کتاب اسباب و فنون بیان در

فعلیاتاً متعلقاً فاعله و انواعه بر بیس اسباب و فنون در اسباب یا خود در
فعلیات یا خود و قواعده دیگر بعضی را حفظی و در که طوعی به طوعی به موضوع
مفاهمی اولاً موافق معنی مراد دهان زیاد تنوع و الحالی آید - بنویسد
قیاساً (مثلاً) استراده، استرادی سیرد -

اینکه بنویسد موضوعی است اولاً ماده مسمیه یا خود معانی یا خود بنویسد مؤید خود
موضوع یا خود بنویسد مؤید اولاً کتب فزونی و مؤلفات حکیمانه و روایات
مقبوله نقل و ایاد مؤید اینکه بنویسد اسباب و فنون -

مثال = بر ذات محکم حضور جنایه معانی بر دعوت مدافع هر دو
امور عدلیه یا معانی معانی اینها کتب بی و تمهید معانی لزوم و الهی آیات
اینکه اینها «پلوتایح» مشهور جهان محکم معانی کتابی «نوسبوه»
نام بر زبان محکم اینها «نوسبوه» نام اینها استقامت
و عینه اولاً بیوه و دستری جنایه اینها اولاً در قضا حکم اولی بعد
بنویسد بر آن دستری جنیه آید در اوقات کویا بر نوع مکافات و اندر به نوع مکافات
لغو اولاً و بیوه بی اصلاح و اندر طبیب و ابقی نامری و اعلای نامری
اینچون حکم اولی اعمال اولی

مراغه این ذات « ای آینه لیلای سوزی بجهد می یوقد بفرجه می محکوم و قتل
 اتیک ایستورسکن» در مجلس ده هجسی برده بجه اولی و دیگر دیو حیواب و بر
 (قوسیه) اگر بجهد بر اصولی وجه ایلم معالسن و زنی سوبایمکنینه لولم ماندر
 یوزله اوزرنه ارباب مجلسه چقسنن ذات قیام ایلم مقاد اولانه اصوله
 رعایت ایمکنینه برشی یا پاملی زدیگم جساته ایدر فقط نه یوجها حب سوزنه
 ونه ده (قوسیه) ل سوزینه احاکم سوح و عقبا- اولیوب عدالتا بله قولده هو
 اولیغی حالده دینارده ان زیاده تا عهد اولانه بر حکم قرآ و بر دیار
 ایتنه دقت ایدک نیم حقه ده ده بولر برشی لولدر به بومانی سوبایمکنه بود بایسته

اضداد بیانیه ده

فعلیات و یا قوتها که گفته کردند بری دخی مجتوبه عنده اولانه ماده یه از جهود مغایر
 اولانه فعلیاتده ایتنه بولیمه انرا برشی خدیله تقریب ایدرک انانه اولیغی
 کوستر یاور ایضاح اولغور یا خود هیچ دخی ایسه محاطلرک دهنی تقریب ایتیم
 حضرتونو قلا بر مولف محمد منک اخلاقی تصویب اتیک ایتوب بومضه
 استعمال ایچوه اوزانه متعلقه فصائی قاله الطیر و انگری اولیغی فیاضی
 بیان ایدر سولیم

— ۴۴ —

« خطوبات نفسیه نه اصول و اخلاقی اخلاق ایتی ونه ده بوقواعد محدودونه
 ابراسه مانع اولدی حائر اولدقاری مراتب عالیله اوقاستله عهده کیمه ترتیب ایده جهان
 وظیفه لری ایضا ایمان نیت خالصه سیله دکل مجرد اناره نائل الوطی اجمونه استیان
 و شرف و سانه عنواناری بونلر اجمونه لازم اولانه اهلیت و اقداری حائر الوطی ره
 استوصال و بدلاستحقاقه محافظه ایمان مجرد ارزوی کبر و غرور لری فکیده ایمان
 داعیه نیت بونه نفوس مرحله نظر حقانیه بقاری »

§ ۴ تحریک هوسیه بیانیه در

بر بجهت تعریف و تصویر حکایه لوله جوی شیری بولدنده و بیله کده حکره حکایه
 یا خود منشی هوسیه تحریک و ارزو لری تریج ایده بیله جهان شیری تحریک تولید
 هوس *Passion* غیر ارادی اولانه هیجاندر که روحنا اوزرینه تأثیر ایدر .
 اناره روح میل و رغبت ایدر ادر کیمه دوس ادر استحقاقه جهالیه و بونله اوزرینه
 کفوسنه ارزو، امید، و محبت ظهوره کلید یا خود بالعکس کفوسنه بامعقول و
 ضد کورین اینه نفرت و تباعد ایدر . و بونله ناسی خوف و حشمت حاصل اولور
 ایسته یا لطمه هوسیه بونله غم و غم کرده ترکیب ایدر . و اندر ده حاصل اولور .

همچنانکه اوزر زنه متوجه گفتم که نفوذ اجراء اید رک بوجه کرده بزی خلاف مرتب اولی
اینه یکی سخته سونه اید

رشته اندر کردنم افکنده دوست

می برد هر جای خطر هوی اوست

بینه اولی بی ما دامه بزرگچنانکه اوزر زنه نفوذی وارد ایتیم در میان اولی
تفها با خود تحیرا افاده مرام اینبارک انسانر اوزر زنه غایت مؤثر بر واسطه
فکایه ای وارد فقط بر واسطه نقد مؤثر نافع و ناقص اید انچه استحقاق
طریقین بلیک اولی رجم اقتضا اید مثلا بالت جارحه یا خود با قوه ناریه نقد
ناصح و نقد محرم و مقاوم اید اوقدر احتیاط و اعتدال اوزر زنه قولی انیم
ایجاب اید هر سار که مقبول اولی شماره محبت یا خود رغبت و نام مقبول و
مقوم و تبریح اولی شماره مهمونه بشقه برشی دگر بزی عالی کد و ام مقبولی
ایضا و نام مقبول اولی شماره فایده سونه و اعانه اید فقط بر موقعی استحصاره
اثر یا بر مانع مصادف اولی بر مانع ده حقیقتا فکری و وظیفه قانونی
هر سار هر وقت برندی مقدر یا خود بر مرتبه کامله توجیه سوع مقبول ایتزر
یا نه یا بارک یا بی نوعی منافعتک منافع حضوریه نری فدا ایتنه تسویه
ترقیب اید که احواله هر سار محضی و مجرم عه اولی
و هر طایفه یا خود شماره هر سارده استعانه استه کلری ایچونه اندر دخی جانی عه

اولی آنست که بود بر پایه منافع شخصی و طیفه ایله معارضه اولدو قه انسانه حمار اولدی
 قال مختار لعله ایله باب کنسی مساویاً تضییع اینه بو ایکی امر مجبوره اولدو قاله
 برینه کوره هرکت ایدورک و کنی نفقته ذالایله وظیفه ایله صیغه مجبورینا حس ایدر
 حسه استعمال کورمسه ایله عاقلی باار بولمه کوره ذی ایکی محارب و محاربه
 برنسوب متفقانه حرکت ایدرک قلمزده شروع اولدو کورنمده انه هوسلر وجوده
 کوریر کورنمده نفس کورنمده نظر اولدی بده زمام اختیار می انده تسلیم ایدر
 بو نوع هوسلر (غیر لهم منافع شخصی و هم منافع عمومی) مندا بر اولدونه اولادی حقیق
 اولدو نفقته اولدو و الی حق اولدو محبت اضطرارانه ایله قوراندو یکدیگر
 اولدو میل و محبتی مناسبات خالیه من اولدو دستاخی ایلمه مقدسی دیانت
 و غرضه نفسانیه تنقیح بر سو معال کورنمده در و نمرده هر من اولدو افعال کورنمده
 قبیلند بر صیغه دو جه اولدو کورنمده ایقاع ایلمه کورنمده تأثیر و حرکت بر معال محبت
 منانه یا خود بر حرکت ذاکرانه استماعنده در و نمرده هر من کلامه سوره و تحذیب
 ایسته بو بیان لفظ هوسلر قبیلند

ایسته بویه اولو ایله یعنی بود بر پایه هوسلر ایله وظیفه فاری انما دایه لر ابر کلیتی
 وجود نمره انما دستام هر من کلامه لفظ سوری بویه انده احواله نری برکت
 سوره و اعمال ایدر عقل سلیمه نری هوسلر با

بر سائمه هوس کی سدی تاثیر اولاده عقل سلیمه و بعده عقل سلیم کی صاحب
 اخلاص و صفاقت اولاده هوسه در یک اولور که احوال مشرورده الی مقدس و طیب
 لرمز والی مقبول خطوطا قمر یزیدرده تمایض انسانه اتحاد ایتسه
 ایتسه نه تمیاز در و نه سایه احترامدر او خطیب او نسی که عقل سلیم ادرینه منی اوتو
 مرآت قلبیه قبضه تسخیره الوری و اعراضه فاسده ده یا خود نفسانه ده مقدر هوسه
 برع و ایضاً نه خادم اولاده مقالاته قواعد اخلاصه ساجده تقویت و بر و کثرت
 مقادمت اینه نره یلدریم کی صدمه رساله لولوب مخالفین خواه نا خواه حاکم نافذ
 لکول حقیقته کردنداره نسیم و رضا اولطف اجبار ایدر و کمال سکوت و سکونه
 ایدر اظهار طوبی و نسیه لولوه یا خود تمام اخلاص تمیاز تسلیم اینه یکی صحیفه لرمز خطو
 انقراض وقت ایدر بکیرجه ادملر بعد ما کنیز سلیم طحاکی لخمی کی یکنل و یکجوت اولور
 ایتسه عالم بلاغت طالبی بر وضع صفا بر فیوضاته انقراضه الفت اجمالی لرمز
 دل صفوت مولاری که صفوت صاحب الدار دنیوی ایدر مقود و مکدر لولامه و باد کوم
 اقواصه نفسانه ده حصوله بالظهور هر در لو احیاءت خلاصانه کشاده ده
 والدینیه فصل مجت اینه طاری و بکونه کنیزکی دخی اولاد لری فصل سوه جباری ولری
 ایچ باد تهری و وطنی انقراضه و برهله قداکانه و کت ایدر جباری الی اولی
 مشائخ شیع و بیاه اجمالی لرمز تار کتونه مکمل لولیه اما قبا لری و طالع اولنده

عطف

صاف

مکتبه یا کتابخانهها ممالک مشرقی و غربی مودت و محبتی تجدید احساس ائمه اولاد قاریان
 کورسونه و بعضی کوره رضی انظار جو اثر در ذراتی و کتابخانه کورسونه قاریان انظار و تغییراتی معلوم
 که رساله‌های اسکریه رفته از لوهه یویاز و قاری سیرده اجات مدعا ایچون ابر و ایتیه کلام
 و بیلارک متانت و طرز افاده‌ها مکملیه ترکیبی اهمیت و بر مکتب باریب تسلیم کرده و محقق
 سلیم اولاد تغییراتی رفته انکیز انک مقصود برسانه و استجاب قلوب انک زیاده مدارو-
 لهجه حسنه بیان الهیانه بیچ بر وقت فراموشه اتمیله ر

= مثال =

وقتیله رومده ظاهرده برسی روما اهالیسنه بری کنه‌های بنفرو علی سادکنه
 ضعیف سید ایله ضعیف ایتیه سنه اینه یونی عادی اولار بری نقل ایله جلاک الله
 دیرکه «فلا کونه فلا یکنه» فلا یکنه برده کور و دیار سولیم باغدیله و سولیم
 دو کدیله فقط بر ماضی بونی بلیغ و ترویج کوسات یولنه تعریف اینه هویت
 حال اوله تصویر ایدر کم او دفعی کوز فزک اوکته کور و دور و غمده برانفعال
 و غیبه و غضب حاصل اولور او دفعه کویا کوز فز اوکته اولو یورکی کلر و قول اولور
 اولی کنه‌ها ضعیف ضعیف آه و ایندلی اینه یورکی کلور
 اینه روم شاعر خطبانه (هیچرون) بد دفعی بروجه اتی تعریف و
 تصویر ایدر و عهد اصل لایحه سانه ترا نشان بارلسه اولوب بد دفعه
 معلوم اذنه نیت باس حقیقتنه ترجمه اولور سولیم که

خط

” سرست غیظ و غضب لاله و کلاه خفته آتشه پیکره
 میدان سیاست طردی و معاذ الله تقا بیوزنه علام قر و قسوت آقاری و کورلی
 هر طرفه جنایت سرائی صاچار دی خدایه ناصیه کماله طلعت عداوت تجسم تیری
 لهرس عجیب تفتی طرفه تحریک قدم سوم ایله جهان و تیشه غدر و کینه ایله کیمیا
 خاتمائی ضرب ایله جهان دیو کلاه سکوت و سکونه ایله نظاری ایله هماه اوفا لحمایه
 کی مدغم رنگ قصه نصیبی اولانه جهلادی امانه اسارت ایوب در عقب هو
 افتان و فیزانه و مانند برك بید لرزانه هو لایق حاله میدان سیاست بر بی کنه کنوید
 که کلاه خوف و هتقدنه نه بکنز بر طرله قانه دنه ده جسته بر معده جهانه فانی
 بر کلاه نیز دنه نه بکنز دوشه بر بیره ناتوان قیای زیبای هیاتی نه در جوده
 سنت و عقلم ترخ ایله بر او بچاره نه با ساری اوله چاچاک ایله رک صویب
 چبقار دیار و اللری یا قاری حرکت مجا قالیجه صدرته باقلدیله و هر در لو اشکجه
 اذا الات و اوداتی حضرتدیله ایسته بر رومای مینا میدانی اورته سنه بویله
 ضرب شوبه ایله ضرب اجبار یو زوالی بو و هر حاله عذاب و الیم دوچار اولمیشی و
 دکنک یا قالیجه جهل جبری او ترخ سا قرد یعنی اناده « به بر رومی میم
 صد سنه نبقه برشی چبقار ماز و دهانه طلیت اجهان ایله بر روم احق بولم
 سو معامه قابل اولمیشی حقیق او قدر احتمال دیر فر دیکه همان بو صفی بختوانی

قصه

سنت

بوعنونی اخطار انجیلد یارب او طبقات کیر و چکیور و هب اسکندر لر زانی اولور خنده ایدر

ایر

ایته (صیغیرون) ک بو سوزله مستماد قدر تایر ایدر دهگهت ویریکم بو
ایته بد حکیمه دکل ای کیجه مکهده اولتا بر وقه دسوزدر قده ایدر یور .
کجه نه ادبیانه کوریتو برمال که برینسا ایکی جو جیفی دقات ایسی اوزرینه کو
برله سولدیکی سوز کو نهچ هوسانه کوزل برمال لاله یور .

== دیگر برمال ==

شهر مشهور نابی مقرر گراسی اولده اوزرینه خود قنده هلال اولده تایر گاته
قلبی نی شو و جهید تصویر ایتمه .

« بو قدر سورسه هرتم اول سواد دلاویزک در وازه سنه قمرن دخول اولور
« میر اولدقه بو حال بو جای سرور مقدر دماغه صمود و کسب رضوتابه راه
چشمه سرور ایرویا کردیده اوزوم ایسراف خنده مقید کورنه عیار توتیا
قلنه ضرورسه شیلاب سرتان قصه طوفانه نوصی صحائف ایامده شسته ایدر
مرتبه لر نمایان اولوردی بو حال کیریم فیض سرور انکیز ایله محرابی عهده نه دار کیریم
ایکانه قنده ناده لولایم خاتنه ناک رسم در یچ عیار راه ایله دخول میر لولایم .
نسیم شوق ایله در یچ لر سینه چاک روتناری شوقناک روتناری بالکسای

رواقی بالکشی پرواز صفا طاقی آغوسه اقزای مرصبا اولاره و اچاری
بر زمانه هوسه آمد کویانه سیزه ساحه طویلی شکر خوی شکر نبدانه لولهب

« روانه نظر صرم من آشیانه توست »

« کرم نهای فرود آتانه خال خانه توست »

(یعنی بنم کوزمان اقره جویری سنه یوز ادر کرم ایت و اشغی اینکه اوسنا

اودر) زمزمی چهار دیوار مرتا اندودنده استماع اولری خصوصاً

شمره اندوای اوییه یعنی اجینه احویتیله

« مرا امید وصال تو نزه میارد »

« وگرنه هر دم از بهر توست بیجهداک »

ترجمه بوقدر مدتی دیدی روی روزنه راه صرتا و سعادی موقوف

پیام بیساتا لولهب

« عجب کور ریکر اول روی بر دهن یوقر »

« قالو کید او غریب کدیار کلزمی »

(بونی قرداشلی ایله اذقورلرسه) نالری دسان آه واینه دل ضربیه تیرک

بفولر نینه اولد قاری حالده بوسونسه اقسه فرانه ایله دیرجی هرده صوتا

نای وصول اولدده برمدتا هجوم فیرانه نومه صوتا دیوار لولهب

« این که می بنم نه برایت با خواب » مضمونی منظومه ساه حال ایله رک

بینه و شماله افسوسه حسرتك حال كرده جسم ترا - این طرز (یعنی بر طرفه
 ری دیگر طرفه دیگری قوه قارنیه حاله قارنیه) نشه مجموعه مفروضه و حال
 بر زمانه و فی جلدی دنك دلال ایدر با فافله شعور دستمایه فیرتیه بر نیجه
 دفعه آمد سوده همگه اشتمام را نحو آنس قه سیدیه رباط پنج کوهه هولیده
 (یعنی خواص همگه ده) استغفار بویجه طرفینه کلاوی دراز ماهیهای استیاده
 پنکسه پای تلامه تانفد اعزاز اولی و محو اسم همدا کویا اول حیدر مرت
 ایبه رفوع ایام هیات بر مجلس صورت بانس کویا زندگانیه بر محل مقبول است
 اول هنگام دلازمه بمانه نظری لیدیه ایبه هرهای بشه تحریک یعنی خانه ه
 مسانه فرام و اول روز که سوزده تلامهم ایبه امواج انبساطك تقریبی
 تصویر کرده رسام او هاند -

مواصلت جسمانیه نشانه ایبه زود روحانیه ماه مطلق سرگذشت ایام نر
 وگاه مذکره مکملات نسو استیاده ایبه رک کنجیه محمدیه بر کوهه دوز دیده قوه
 حدیقه کساده بر چوهه مماله بولنه بیله -

بالاده « خام مسانه فرام » تعریفی ذکر این یکی اناده بالنسبه استغداد
 سویتی سوباند - « نه ایچی تجربه دونه بلیمز کم و کم اوله لب »
 « اوترینه ایلی سرگتلاک سنا قلم »

== دیگر برمال ==

حیدر مبارز زده ایلیک نامردی متفرقه ایوب حفته امام خدمتده
متوجه لاله ای ای (یعنی دیری)

« یا ابا العطسه العطسه ، حفته امام حیدر دیده نمائنده سینه خویب
روان ایوب ای ای

« ای جگر کوشم خبر ایتکه سنک اجهون شربت کور مر یا اولوبدر »

شزاده اول بشازلم بنه میدان مراهبت قیلده لشکر اعدا هجوم ایوب
ویمیه دیساریه آلوب و زغال جسم لطیفه کلبه غنچه کبی بیلم اولوب و سبرمال
اعضای شریفه مخالف زحار بچاقار صالوب عاقبت کلام ابن نیر طیفه سلیم

و بر رنجیده مغایبه مرده عیبی زحمیله مکنیده دوستوب نفره اور دیکه

« یا ابا ادرین ، حفته امام حیدر اول فظولوا اتقوا الله ایسه اول نفره بی
استماع ایوب بی اختیار میدان کردی و اول سرور دانی خالک نزلده کوروب

ضیوه کله کور دی و چهارین رصایب سوروب ای ای

« ای فرزند دلین ای آرام دل در فتنه به تکلم ایت » شزاده کوز آچوب

داله نیر کورینی دوده و قزاقینی و برادر عمکسارینی اطرافنده کوروب ای ای

« یا ابا کور مکه ایوب اسان مفتوح لاله شربت سلیمده جامه مرتب

— ۴۹ —

اولوبد. بورتکلم آنسانده روع پر قوصی روضه رسولنه انتقال ایتی
 « ماده جمالیه اول کل باغ رسالتک »
 « ستر سماج اولک زبان ایتی ای دینغ »
 یعنی رسالت باغفک آیی کی اولوبد جهانی اولوم بلوغ کیزلی
 « شاه کل حدیقه اقبالی روزگا - »
 « بامال انقلاب هزاران ایتی ای دینغ »
 الحاصل بولج ممالک بون چورده سالار بوئنه بیایور. —

NE UL
 SEHIR
 DİYESİ
 KİTAPLIĞI

۴ استدلال حقه در

علم بلاغت از منجی نفس استدلال که مستحق نه همه نظری استیلاب و نه در
 هوای بی تریج دلخیزنده در - بوزن تقوی مجرد آیات دعا و اقناع مستعد -
 بر او قدر مودت که (الاسطوم) علم بلاغت دار کتایه فن مناظره بی علم اقناع
 یعنی بلاغت اساس اعتبار است - یونانیان را آنه کوره یا بیغ لولوه آیات دعا
 طریقین بیاورد - تیردیکلم بلاغت مجرد آیات دعا در عبادت عبارتند -
 اگر مناظره یعنی استدلال طریقیه اولاد شی اسطونیا دیدیکلم بی بلاغت کلان
 هیئت مجموع کلمه ده اک مهم اقرانه بری اولیغ انظر لولوه مان
 علم بلاغت طابیری ترکیب کلامه اول واقع لولوه هیئت کلمات اعدادی بر رخ هر
 موضوع بجزاریه متعاقب هر دو بر استدلالی کالی دقت و اهمیت تعیین اتمید بر
 ایسته بر استدلال بولنه استعمال لولوه هیئت قواعد برین ده قیاس منطقیه - بر
 قیاس منطقی استدلال عطفیه ده تیا حرکت - یعنی اسعد - یوقیهن بالجراد عقول
 سلیم الحجابی عتق تصغیر علم اولاد حقایق مسامحه برین الم التور یا خود تجرید
 او زین من اولاد بر قاعده مسامحی یا خود کول قلیان و کول انساند بر
 جم غفیر ک سواد بر یلم ثابت اولاد بر حال خصوص قیاسه اسن اتخاذ لولوه بیاد -
 استدلال اصالی یعنی اساس اولاد دعا ابراد اولاد نه صکره یا بکنی قضیه ابراد

اولونکه بردنی بر حقیقت مسلم یا خود قابل انکار اولیجه بر دفع اولیجه و بر
 ایکنجی قضیه نیک معادینله بر اوینجی قضیه استیاج اولونکه مثلا استلال طریقیه له
 « انسان طالی علم اولیجه » حقیقت ابناء اولیجه استیلو ایلم اول امرده دیله
 که « انسان کنی حقیقه قائده اولیجه شی اولیجه » اینه بود عوای ابراد اینه یکده
 حکمه « علمه انسان قائده لیدر » قضیه ابراد اولیجه بود ایکنجی قضیه یعنی مجرد
 « انسان کنی حقیقه قائده اولیجه شی اولیجه » قاعده کله سنه نی علم انسان
 طالی علم اولیجه قضیه انتقال ایمکه واسطه اولیجه

اینه بر اوج قضیه ده قیادت اولیجه برنجیه « کیری » دینلو واسطه اولیجه ده
 صفی اوینجیسه دنی « نیجه » تیره اولیجه و بونلک مجموعه قیاس اهللله اولیجه
 اینه بر قیاس مقصودر بوسه کیره قیاس مطول اولیجه
 استلال دایما قیاس طریقیه اجر اولونکه یعنی مسلم کرده غیر مسلم اولیجه شیله
 کیدلو فقط قیاس آزه چوره مستور اولیجه = حکمانه مقصدله چکنه ابناء و عواد
 قیاس له دایما اهیفته اهیفته استعمال ایه لر = خطیبارله قیاس طریقیه
 هوسه کورنلک و مقصدینه واصل اولیجه ایچوره استعمال اینه کلری و سائیه اهیفته
 اهیفته کورنلک ایترلر (حکمانه سلال اولیجه طریقیه انزال اهیجه)
 قیاس اکثریجه بیانیه الله ستر ایمکه چالیسوریه مثلا « مایسلوه نلک
 بقای روح حقیق بر مقاله سال اولیجه ذکر اولیجه بیله

(ما سیلاب) بقای روح حقیقه بر مقالس منکال ظهوره بالترجمه ذکر ظهوره
 . حاله دریا یا خود قدر کینه را من اوله موجوداتک جمله کم بولنه قاری حاله نه
 حضور کوریتوریک منلا بیلدیزلر جووع ساده مستیح اولوب دیکر بر عالم تویر ایتیک
 ایچونه بولنه قاری موقصلری ترک ایتیک ارزونج بولماز هر طاقی بر قاعده یہ تابع
 اوله کوره ارمه دمن بیلدیزلرک بر برنی ضبط ایتیک ایچونه یوقاریه طوغرفی صحرایه
 ایستیز و حوسه و زمام نظم سردرده و احتشامی سرلایده اقامت ایدیه
 انسانا ما خلدنیه غلبه ایتیک کیر کرده و اور ماندره سرری طوبی کیر .
 قوندر بر یوزن کتبلدنه دهانتیار مخلوقات اولوب لوللیغین ایچیه دوشونمیرک
 همداه حوسه وقت کچیریرک خلدنیه حاله درنه حضور اولوب برنی برنده
 طوبی کیر بلکنه انسانه مضطرب و ناخوشودد . بلکنه انسانه کنی ارزدرنیک
 زبونی و حوق واضطر ایلرینک مقهوریدر . ایدیری کنه بنه باعث اکندر
 الام اولور . تلذذات و حظوفتی ایچنه مقور و مکدر اولور . بلکنه انسانا
 یوعالم فناده ربط قلبیا ایدیه بیلدیزلرک بر تنه بولماز . تویا سبی نه با
 یوتلر سبی یوعالم دنیا ده غریب ایلیدر . عالم عقبا ایچونه خلعه اولوب بو
 عالمه ده داع بر عالم واصل اولور ارزوسته تا سیدر کوره زمینه انک
 و منی دکندر . ما سوله بین خالعه تقالینا بقه س انک نظر ترع سوشی
 منابه سزودر .

اینست بو تفصیلات افاده ساده تریل اولنده عینی اقتصا- ایدمکده تعیر دیکلم
 آلتسه بولانسه اولمیر نه ذکر اولنده اوج قضیه ده عبارت اولور بولمده صفوی
 کیری دنیو در سوبله که کانه موجودات حالله کوره بر سادات حال اچوره حمله ه
 اولمده بلکه انسانه عالم فساده بونی بولم میور دیکلم اولور که بونی بقیه برده
 آملیه اینته قیاس بوشکله ترکیب اولور ابر بر استلال حکیمانهدر فقط
 (ما سیلون) بونی بر استلال خطیبانه شکله قومیته که بوزج اوج قضیه دخی
 تفصیل و توسیع اولمده بر توج استلال « بهان و طول » دنیاور

قیاس مختصر بیانده در

اگر شعر لر با خود خطیب قیاس تفصیل و تطویل ایتوب بالعکس انی اقتصا ایدر
 عینی ریخی یا خود ایتوبی جزیقی حذف ایدر ابر اگ قیاس مختصر قیر اولور
 صلا (استیلا) بر قاجم من انا اقتصانه اولوره (ایفنده نیا) بانه طرجهک
 فذاتی نفس ایتیکی بیا معروضه (اعامتون) ه دیر که « انا یا ستم کتیره-
 جیکر فذاتاری عفا بایورم (اعامتون) اونا جوا بچ بیچون حور یور سلاک
 مادامکه بیلور سلاک دیر. اینته بو بر قیاس ناقصه بونی بر قیاس تکمیل ایتوب
 بوزکله اولم باهمه اقتصا ایدر بونی ده بالذات (اعامتون) یا بوی ایدر

یشتی بیلزیکه حاله صورتان مادامکه سده موضوع بحث اولاده ماده بی بیلیو
 سگ بیله صورتان اینه بو قیاسه «کبری» صغری» و نتیجه «دقی موجود
 بونی مختصراً قیاسی بی (اغصونه) زیاده متلاش بر حاله بولوب تم بر قیاس
 ترتیبه وقت و حاله مساعد لولاستند. انان اجمود بوقیاس مختصراً سطحی اختیاره
 بچور لولای

بوقیاس ناقصه و مختلک بر جزوی حقیه. بقره و بکله بر جزوی دیگر جزو لولای تحته
 مختصه و مستدر و بوقیاس مختصه (اراطو) قیاس طبعیانه یا خود قیاسی خطیانه
 تسمیه اید.

استلالده برین ده فزوده کلامه لاله که

بنتیجه کله اشکاف اولغه اوزره بر قیاس احوال خصوصیه میوان لولای بر استلاله فزوده
 کلامه استلاله تسمیه اولور. مسعود. تاریخ طبیعی مؤلفی (بوفون) اولورده لولای
 تورقعه اقتضا اینجه بکنی آجات اجموده بر قیاسه بی استعمال ایتند. (بوفون)
 مقاله نوحه دیگر «علل حاده اتواغه نه نادراً واقع لولای بر قیاس علت وارد که
 انده فرضی بولور و کلامه نیش حصول کله بولور تأثیرات فیود انفعالات حتمیه
 بلک متادی باخود مقطرب اولغی کوسریر بونارده ماعدا دیگر علتلک
 جمله نوحه انسانه بلای احتمال تسلیم روح اید. حق اکثری انسانه اولم بکنی بیل
 بیج بایمیرک اولور. بلکه بلای آتی حول نفسه قدر ادائی می فظ اید.

یونکه برابر بومقد. جز در بدنه بلیه هیچ برسی بولناکه کس عاقبت امید به متاه اولوسه
 اینست حکمت الیه انسانا قری مقصدیله براحمس یعنی امید احمس عقله غالب کلمه
 و سوهاله نظرا (بوفون) نتیجه آیه بی استعاج امید در میل اولور که اولوم بزم
 تخیل آیه بیکر کی قویج و همنس برشی دکله. بزانی اوزانده غایت منظور و کلمه
 برشی بیلرز فقط حقیقه اولور دکله. یونکویا برهیلد که بر دریم اوزانده
 بزیم تورقید. فقط اما یا قل بیغزده غایب اولور.

§ مثال حقیقه در

استلالت اتواخذن برسی ده ساله - جمله عتیق معلوم مقبره اولور برجه
 نیک یا خودیر تالون بیده افعال یا خود اتوالا اسس صفا اتخا اولور الیه
 یونک «مثال» دیرک فراف حکما سنه مشهور (را اقروس) معلومه اولور
 دوللو اصولنک نظریه انسانیم ده مرکز اولیا بر عادت و صیانت اولیغی اثبات معرفت
 بو استلام استعمال ایدر یعنی مثل سابقه تاریخانه نه سنجو برص قم ساله ابراد ایدر
 دیرک «قیصر روم ایله قاتون یا خود بونیه بیده بو قدر تحفیر واقعه اولور
 یونک هیچ برسی دوللو دعوتنام کوندر دیمی با باقی کدیرک یونانسانک ال

الک مشهور سرداری جز اللہ ہی بعصہ دشمنی طرفہ صوبہ ایلہ تہجد اولسنہ ایکہ
 ناموسہ حللہ کدیعی! ایته زرا قروس یوسالاری بیان ایتیکیدہ صکرہ دیکر
 دینانک الک فضیلتانہ 'سجقتانہ' علی جناب 'ومعلوم تانہ' حقیقتہا بیتہ در اولو
 عادت وکله یومحافظہ ناموسہ متعلقہ بتدبیر معقول وکله۔ بلکہ آئی اهدات ایندہ
 یاقبوس۔ برکات و حیاتہ در۔

§ برهان ذوققرنیہ بیان در۔

بر نوع استراک ذمی وارد کہ اکادہ بھامہ ذوققرنیہ دیکر کہ بقہ بقہ ایکہ
 دلیل کہ بر مقلدہ ایچونہ یعنی بر مدعای آیات ایچونہ ایراد اولو۔ یوکویا ایکہ
 اغزی بر بالظہور کہ ایکہ طرفہ ضرب ایہ۔ مثلا ایچانہ مرویہ مانع لھو
 ایچونہ بر قوللوققرنی بر قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ قویہ
 قویہ دیوانہ حدیدہ تحتہ محاکمہ المسکر دیو برھامہ ذوققرنیہ ایلہ اتی محکوم
 ایچونہ شوبکہ «بو اجنبی بی یاسہ ساعدہ ایلہ برادک یاخود عقلمت خول
 کی دقتز لقلہ کیرمنہ سید ویردک یونہ ایکسہ وہ قباہتہ۔ یخادھر
 حالہ سہ محکومک دیکر — دیکر برصال —
 اصلہا دکاندہ دیوار بر چائینک شدہ بجائاتی ایچونہ محکمہ احضاری و

و محاکمات اجزای او اینست حضار و نه بری بونیک سائر احادیثه قیاس ایله میرک بانه
 ساعده فی طوئلی ایچونه شفاعت اتیک ایتد و بوردغانا خندق بوشله بر دات
 دنی بول مقابله برهان ذوققریننی استعمال ایدرک دیرکه « بواصلانی سولدیکن
 ذالک اصلزاده لولایی مسلمز دکلر احادیثه ایله تسلیم کرده کز اولمیشی اوزده
 خیریه مستحقه ادعا کز و برهله اصلزاده لیریه خیریه مستحقه چونکه بولک اسناد اولم
 قیامت اقتراد اها بیه قیامت ایله اصلزاد کانه هیچ بایتماز بونلا ایچونه بونی ایتلی
 ایتلیده بوردولم علی کلا لکفه ریه خیریه مستحقه دیر ایتد بوردولم شصه ضعیف
 مخالفی نو « ذوققریننی » استعمال ایدر ددیگری جوابده عذر قیلر و اصلزاده
 لوللی مناسبه بجا ایتد معانی لولمانه الخ

ک برهان مسلل حقیق در

استدلالک انواعنه برده برهان مسلل « وارد بیده کوره برتاج و دلیل
 زنجیری بر صورت یکدیگره ربط لولورکه برنجیننا حکمی ایلنجینه و ایلنجیننا
 حکمی اولنجینه اسس لوللی نهایتا استدلالک ایتدنیخ مراد اولم نتیجه و اصل
 لولر نه حکم حکمای یونانیه ده « سقراط » اتریا بونی استعمال ایدر دی

مندا بر یونانی کیده ایکنه بونک اوستونج بر دو کسه ایرمه تصادف ایدر بونک هر
 اوز رنده کجوب کجی ملک قابل اولوب اولدغنی اکلایمه اجمونه بر تملک صالیوب
 تملک قولوغنی بوزک اوزینه تور صکره بوزک التمه صویک حکن ایسه او
 وقت دجال طورر ایرو کیمز ایسه بو تملک استلاما استلال مسلم کویا
 کده سنجه بو استلالی ترتیب ایدر سویله کم

هر سلسله شی متحرک هر کله ایده شی دو کسه و هر دو کسه شی مایه
 و هر مایه شی بر ایفولمه التمه قایا - مادامک قولوغنی یانی باش شو
 سسی ایسه یورم دیما اولور کم دو کسه سو حاله بی قالیده جود قدر
 قالیه دکلر نتیجه شی حیقار -

ایسه استلالک باشیم کلدی بیانه ایدیکده صکره سورانی دخی اخصار
 انبار لازم کم استلالدر هر تقبسی اولور اولونه مقبول اولس عین مقصد
 موافق اولس ایکن شرطه متوقفه -

برنجی اسه اتحاد اولما قیداً حکن معقول بیدری و مسلم اولمه
 ایکنجی لامله انده نتیجه مطلوبه حیقار ایسه بو ایکن شرطه ایکنجی
 دها اصلی یا خود دها ممد دیناس بونلا تعین مکلدر چونکن بونلاک
 ایکنجی لازمدر بیزا برنجینه بر قصور واقع اولس عین قاسه اولس بر ادم
 نتیجه حیقار مده عجز اولور و ت قدر مکلرله بی حقیقته تبعاعه اتمده اولور

كذلك اسى نقد. مقول وقوى لله آتاه اولاده تجبى كركى كى جيقا مېرى
 بايز ايلج مقصد دسترس هوم ميز يو ايكى نقد برده دى بېروده الفظ وافظ
 حرف ائمه هودر بو قبيلده اولاده انسا نه نطقى هوم مان بلكه صط هيدلا
 انهام هودر

ائنه سوعيه قدر سويديكتر سيار هوب تصورده دائر ايدى سدى ايرت قديمه
 بجه ائناك لازمده

IBUL
 SEHIR
 İYESİ
 KİTAPLIĞI

۴۴ ترتیب بیان در

انظار و تصورات هرگز نهاده اند نه نظام و نه ترتیب اوزره بیان اولیغه لازم لفظ
اما قرار در بلك اقتضا ایدر بود نظام و ترتیب هرشی اچونه لایه اولیغه هر
عناصره بر سیدر

خلاقیت طبیعت هر شیده بود نظامی و نمونی کوسیر ضیاع که انالک و هم
قوانینده برسی طبیعت تقلید بود فی طبیعت کی مجرد نظام و ترتیبه قائم لفظ
مثلا برخانه اش اولیغه وقتی بگفت اوزره اچونه لازم اولیغه انقاصات تالیله
انقضا اچویب اقتضای کوره قوس نزدبانی مطبوعی اصل هر نه لازم لفظ
مشتملاتی بر یا بر نه ترتیب و تنظیم اولیغه اچینه نه مقوله اوم او طور ایدر اما
کوره با بیله بی کی بر کیم یازده جفی امدان حاله کوره افاده مرام اتمالی ایسته
بلاغت فی عینله اولیغه

کذلک بر او طه تفسیر لاله جفی وقت هر کوزه مشتملاتی اچینه کوره ترتیب اولیغه
یری برینه قوانینله ایسته ادبیات فی عینله اولیغه بر قصیه یا خود بتفاهده
موضع اصول و حکمت بر نظام و ترتیب کور لفظ ایدر هم مشتملاتی حوسنه کیمز و کوره
اندره تأثیر اتمز بنا علیه مقصد فوت اولیغه کذلک زمانه سعادت و قوعولسه بر
کار بی نقل ایدر جک اولیغه ترتیب اوزره سو بلك لازم شویله

اولاً - طرفین اردوستان مکتب اولیٰ قوه عسکریه نه مقدار ایری و سرکرده لری
 کیم ایری و اسلحه و مهمانری با خود خودت قاری مواقع نصل ایری محاسبه نه وقت
 شروع اولری نصل تفابن طوره واقع اولری و نه در لو و کت عسکریه و اصول حرب
 اتحاد اولری خلاصه مدتا محاسبه نقد امتداد ایتی صکره تقبسی غالب و تقبسی
 مغلوب اولری و اسباب نه ایری و غالب اولری طرفه نه یابری عجباً بر غلبه بلد فاعلت
 ایتیچی یزسه تقبیا ایتیچی و مغلوب حفظ قدرانه معاله ایتیچی یزسه یوزم ایتا
 نیه به رعایت ایتیچی بیاره اولور. ایته یوزم بودجه به ترتیب و بیان اولور. اما
 اگردها تفصیل مراد اولور ایری حاله اول اورده نیچون محاسبه ایتا بلرین محاسبه
 موجب اولری احوال نه ایری و زیادت بد مغلوبیتا و غالبین طرفه حفظ بنج اولری
 بنج سیاسه و فی علاوه اولور.

کذاک تیار و اوینلریخ بر فاجعه با خود بر قوم یا تالیف اولور ایته یزسه یکی حاله
 و فی بو قیلده بعضه نظم و ترتیب رعایت اولور اقتضا ایتد و بو مقوله
 عامه معلوم در تاجزوده مکتب اولور سولله

اولاً = «Exposition» یعنی بط مفاک با خود مدخل معلوم اولور.
 ثانیاً = «Noeud» عقد یعنی حکم لری شکل اولری و سبب لری اخفادی
 زماناً = «Péripétie» خانه یعنی متعلک علاقہ دار لری تغییر
 دیگر مراد و غیرینک تزیید ایتیچی و سبب لری حد غایت دار لری زمانه متعلق
 قسمه

رایاً = *Dénoüement* نتیجه که او در فم نیک مانی کوسر بر بونجه اوینا
 بر جزو اهل سید برودند که همه در اینها ایستاده اند و در
 اولادین اولاد مجنی با خود ریاضت عاقبت عالی کوسر مکه در عیاره
 بوتریب هر نوع انشاده دارد و ادبیات هر نوع و جودی لازم اولاد بو
 سواد زیاده خطیبان توجه اولاد چونکه مقاله نیک و ضوع نفوذ و تباری
 افکار ترتیبه حاصل لهدر

ترتیب خطبای حقنه در

خطیب موضوع مجنی ابوم تصور و تفکر اینکند هر که آن اجزای مختلفه در وقت
 و بولیه تقسیم انجلی در مقاله اجزاس با سلسله سید جزوه تقسیم اولوز این
 بوسه جزوی بجان بجان تقیه و بیان ایدم
 اولاً = *Exorde* (مقدمه) که در تحت اولوز این اولشود و اما
 بر نوع مقدمه اید سوز با سلسله ناور که بوج و خیل و مقدمه دیاو

مقدمه در مقده موضوع جنک مانی بیان اید بر اولیاب مستفاد
 رغبت و دقتی استجاب ایدم که این خطیب بومقدمه و اظهار سید مستفاد کنی
 اخلاصه سلاک و سوارسی حفظ بر جسمه افکار و بر مکه و استقامت خالصه

نظراً کذبینه علامه دارلحد کوسرمدینه حلبیوسر بوعده کرده خطیب برجهه قبول
 کورمالک هونیله مقدمه سوزی تفصیل و تطویل آیمکه مجبور اولور بوعده کرده
 اویز تطویل کلام حاجت کورمیرک وکانت و صفوت ایله کلام اغاز وایته ایلر.
 مشهور (بوسون) انکظرة قرالچستان چهاره ایلی خطیبینه که مقدمه بو
 طریقی استعمال ایتیمه ودرجیکه

« یوعاطم فزاده غزتا و عظمت و قدرت » یوشن ملک

« خطیب مستهینه سزوار اولاده جناب مالک ملک حضرتین مفضلر اولرله با
 فرمانفرمای بی توقفدر که استقلال داد و دهنته مدخله وزیر مشاردنه ده
 مزهدر اولرله بر مالک نجشاه بی تکلفدر که مسلم دستهبیازانه اولاده معمره
 جهان امواج بحر قدرنا انافته کمال ایتیکن بر
 «

بعده که « *Debut* » حدید و سیرج اولور روم امشهور خطیب بچمچرون
 ناک مقدمه کی که اعضا قتل اتمیک اجموده عیانه مجلنه کلوب ارده لرنه
 اوطور مفع جبارت ایدن (قائینا) بی کورد کرده بو خطیب هججاه غضب
 حالته یولساک حد ایلر

(« قائینا !) سه نه وقت قدر بزم جبر و تحملانی سو استعمال ایده جملک
 ده نه وقت قدر سنک اوضاع مجنونانه کلک بار بچسی اولر هفتز » دیمدر

خطیب مشهور بجهت وندک فاتیما جنب مذکور سوزی لایحه سانس
عینده بر وجه آتی بیان اولور

«Es quantum o! Catilina abuseris patientiae nostrae»

«Es ois o! Catilina da' uarapaoou en' vpr'ipa
o' voo'orho»

خطیب مذکور صورتها ایضاً اینکسینه و بر آقانه تفصیلاتی بیانه
ایتموده اول اعضا صورتها حالک مطاب اولدیلهر وقائینا مبروت و ضیانه قاری
ینه بدله کوره مقدم استماع اوزره اولور عینی مستماع همه قبول کوروب
کوره حکمی ناصیه هلالنده تفرسی اتیان ایچونه استعمال اولور. و خطیب اول
کوره تعدیل لسانه ایدر ایسته بیانه اولان مالارده اکلانیدیکم مقدم موضوع
جت ایدرله جک مادهیه و سوز سولیه جک موقعه و خطیب اولر جهده شفه و قتی
بدله خطیبک ذاته کوره ترتیب اولور. و انده صکره خطیب مستفاد همه
نظری با خودیج و طم و قتی حلق اینقا خصل ایه یکینه صکره جت ایدر حکمی
مادهیه بیانه ایدر

ترتیب بیه تم تقسیم اولور. و مجسه ایلک ایکنجی بیانه اولدی کدی بونلا
حلق جت ایدر جهز

بیان بیان در

خطیب مقدم واسطه سید مستعان همه نظری استجاب یا خود هیچ در کلمات
 حقیقه اینی حال اینیکه هر که بحث اید و یکی ماده به شروع اید اینست
 بیانه یا خود بطن مقاله در بلور بود بطن مقاله بوضه که طولانیست اولی
 یعنی خطیب مختار که قولیست اولی اید و به خطیبی اکتفا را به بیانه اید و یکی
 سبک با سبب افغانی تقدیر اید و اتخاذ اولی همه طریقه تقیه اید بلور این
 تقسیم بیان مستحکم مکتبیر مثال (ما سبب) بر یکبار تقاضای ملحوظ
 اولی به طریقه در مقاله بحثی اید ماده تقسیم اید و تجدید که
 ان بزرگ فضا شده معدود اولی تقوا بید به طریقه اولی اید بلور
 مثلا ما در به دولتی تقاضای قولیست اید و یکی ماده در در که بزرگ
 در اولی فضا کلی قبایح تبدیل اید بلور برنجی کنی زاندره موهومی تقوا در که
 اندری مکتف اولی مصالح عامه و فیضیه استعماله متغایر
 اینجیستی موجب وسوسه اولی بر تقوا در که اندری نسبتا و مکتف در در و
 ترتیب در سبب او فحش خفیف اعتماد اولیست تقوا سید که اقوال
 یا خود افکار باطله تا بر این تقیه مستعد اولی چونکه بوند بر ک قبول اولی در

صکره نکل ابرام شکل اولور اینه بونده ما سئلون تقسیم قاعده سه رعایت
 اینه فقط تقسیمه عهد اعتدال تجاوز اولماید چونکه سو حال مقاله نفاذ نفوذ الهیته
 سلب ایدر و فصلی لازم اولاه سبلی فصل ایدر ط غنقاعه و ابراهامی دفع مقصیده
 اتخاذ اولما بر تدبیر عکس قضیه بی نتیج اولور
 بیان باقی باشه حکمیه غنی موضوع بحث متعلقه و قوعات یا خود احوالک تقریر
 دهن علاوه اولور بوندر بیان و متعلقانیدر
 ترتیب خطبنا اوجوبی قسم صریح و ابطال **«Refutation»** در دنجی قسمی
 تقویت و تأیید **«Confirmation»** بشی قسمی ده حاتم در که فراتر لر بر
«Conclusion» قسم ایدر

صریح و ابطال

صریح و ابطال موضوع بحث و اما متعلقه و قوعات و احوالک حکمیه بیان اوله قده
 صکره تأیید غنی دلالت تقضیه کلامه اینه مقاله نفاذ جودها و مایه القوامیدر -
 علماء بلاغده (کینیلوه) در عقلان جزال قوی و حور عکری برنجی صغه صوتار و
 بوندرک مادون اولندری اندک و راسه واک منجب و غلبه تأیید مقدر عکری ده
 اک کیروب الی قور اینه بر خطیب دفع خصم بنده اما نقل ایلیدر سولیکه صده
 مدعای تأیید مدار اوله بیلم حکم قوی دلایل ایدر ایدر ایلیدر و دلایلک
 صغیرین مقاله نکل و ط صغه برهان صکره ده مطلوب اولاه اقناعی

حاصل اید و چون براهیه قاطعه فی حمله افره لوطیه اوزره اک صکره الی قولیه -

۵۵ حاتمہ بیان در

ترتیب خطبانا بشیخی قسمی حاتمہ در بر مقاله اربع صورتہ ختم ویریلور یعنی حاتمہ لک
انواعی وارد - اولاً بحکم اوقه توسیعه تملی لوطیہ ب خطیب رفی هیجی حاله و طم
او مؤثر و قوی سوز سولیا ندرها ی باق کلمه ایله اکتفا اید - بود **Conclusion**
حاتمہ دیر لک متد بر سره کمالک با خود بر فضیلت و طائف استابیته داره اقله خطباً
ایراد ایتیکین بر خطیبی بروجه اتی انعام ایدوب دمجدر کم
بایسته او علم و ادباً تیفطه و ابتیاه اوزره بولیه فالله اقام اولاده مواقع خطبنا کده
حوق و اعتراف ایله نفس اناره و خواهر لریکه قارشو و مدافعتاره قارشو سلاح عفت
و استقامتله مقاومت ایتا ایتیم بودیه خلاصه ایتیم -
ثانیاً - خطیب صدق مدعته اثباته ایچون بر قیام دلیل ایراد ایتیکده صکره انزلک
تصراً تکرار ایلرله تکرار تاجیه **Recapitulation** دتیلور - متلا
علوم و فنونه تمصیاتی توفیق تفسه ایراد اولسا بر خطیبی بروجه اتی ختم ویریلور
« خلاصه انسان تمصیل کماله ایتیکین حاله کندیسه عین اولر رده ویرلرله اولان
قوی جسمانی و روحانی سن توسیعه مطلوب الیه یا بینه کتورسه اولور - ورنیه انشا

اشانیسی نسبت به ترقی ایدر و بنی نوعی بنیة دها زیاده غرتا و احترام نظر اولور «
 و اسباب مصیبت تحصیلتی ذمی مدار اولور ایته دنیا دینلر دها اعلاد دها «
 «شرق دها فائده لایله یلور»

Peroraison

ثالثاً = بحث با مردم اولور خطیبان کنیسی ذمی هبیمانه حالته ایستمدارک هوسانه
 مراجعتله اندک قبلدین برتأثیر بلینغ هوسانه سی ایدرک سوزه جتنام ویریر و بیولر
 «پروره زون» دیرلر مشهور قرائت «بوسوه» بر جهانه خطیبی زیاده بیوجانم
 بی استعمال ایتد و دیکمکه

«ای اهلای مملکتا کلینک و غرتا نظریله یا قینک اقبال و احتشام و غرتا و احترام بی
 «فرمانده اعدای سانی ایچونه بعد کوفات نه یام بیامده ایته کوره جکله ضدونه
 «قرار اوزرن بره قلم غنوانلر دها کتایله لورده عبارتد که بوند ذمی دار فساد کوزه
 دیوماند کوره عیث عدلدر دها نه کوره جکله بی قرارک اطرافده اسکین
 «تأسف کور بویر چه قلم اتخضی رور - مانده محود مدرس اولر جید سریع کوزال عدلام
 «هزینه ماقم بیو تأسفلد یوشرفلر بد احتراملر بد توقیر لربک ایچونه ایله ایستد
 «لله اوزره هر سی بیارده موجود و مکملد»

«هیات افسانینا بدقیه ناچنین اغلاکین بویله فرماندک کویا ابقای ناماری و
 «اعدای سانی ایچونه زیم ایتیکین وساطت و الهیه و کدر ویه اغلاکین شرف و ساه

میدانند او قدر تأثیر از خاک ایله پویان اولند! باطنی ستر یا فلاسفی ستر که
 اهل حرب و صرب ستر اولمق بوزدانه دهها زیاده اهل ارباب و پیر
 بوسه ده بالنسب معلوم افند دولتونینف باس هفتی دریکه به مسوده
 ایکنه برکتای عین قرار ادسی یازیننه تضادق اینم که خوشه کتیکینه بر قباغ
 بین سولیدیم ایته سوره

« داور مسوده علیکنه بوققام »

« قد تعظیمله کل خاکنه ایله حرفت »

« عالمه صیفان ایکنه دینیه واجهلا »

« لحد مرقده او پور سدی باقوبال عینت »

« حطه مسوده انارینه حد یونه اما »

« ایته از جهام بوعلی اترید محبت » الح

ک لهر در لو مباحثه استعمال اولتور ترتیب قواعدی

ترتیب مجده سمدیه قدر بیانه ایه یکیز اصول ترتیب خطیبیه مفوضه فقط لهر در لو ه
منانده متعلی بیهه قواعد کلیه وارد که اندری علاوه بیان ایز ایز لک مفوضه
ترتیب ایضا ایز مسمه لولدر

برجبت لهر نقد بسیل اولو ایز اولسوه علی لعموم بر قیام فیروزه قابل تقسیم بو
فیروز لک برنجی صفتی حد اصلیه به انحراف ایز ملک عین استطاد طریقیه هو سبیل
سویله مملک وکنه وسته بیانچی هیچ بر معنای سالی اولسوه و عملی او مفوضه ه
متعلقه واکا مانی و خادام اولقده برده فیروز لک یکدیگرینه ربط ایزه موضوعات
و حد نیله برابر بو فیروز لک یکدیگرینه معنای و ایزه لولسای بر برینه منطقی و متداخل
لشایر موضوع جمک فیروز لک بر نظام ایزه یکدیگرینه تقابلی ایزه که
مخاطبک ایا غیبی کینجه زیاد ایزه ایزه بروک لغات حکمه بو سبیل ترتیب مقبول
اولسوه مستحق غیبی جلب ایزه ایچوه ایزه شرط لازمده سویله که

اولاً = موضوع جمک وحدتی (یعنی اولسوه ناریشده شی سویله مملی)

ثانیاً = فیروز لک معنای لولس ثانیاً = تدریجی لولس در

قننی نوع منانته اولو ایز اولسوه بو قاعده یه یعنی بو ایزه شرط رعایت ایز ملک
لازمده ان ایزه ایزه اولسوه ایزه ده بیله فیروز لک ترکیبیه بر صفت وارد که

موضوعات گفته رتبه لطف و تأثیر و بر مرضی الی عادی مثلا برتری برتری بیانی
 بی الی دودر عدولاً انارک مقولتی بیله ماهرانه بر ترتیبه تا س اولور
 بر مکتوب یا لعه ایستدیکه انال دهنی کذبیه مفروضی ترتیبه اعتنا اولمیدر صلحه
 متفلسفه بر مکتوب غایتا واضح مرتب و منقح اولمیدر بود و ضوع تقاضه و اصل اولمیدر
 اولمیدر مجربه لطف معنائی کذبیه مفروضی برین مدخله اولمیدر مندوسرهودات و محوسات ذرات
 اولمیدر بر مکتوبه محرم بر محبتی بریزنده اولی دیگر بر محبتی بریزد اولمیدر و انده صکره بفتحه
 یو ایکنجی محبتی بر اقره نه بر محبتی بر حقیقتا ایدر ایس و بود و بر ایله هر شی یا م سوبللمه رک و
 جملار دهنی یکدیگرینه قاریتد بر لسه اولور بر ضعیف عقلاک لکوا و هوسنه و کروی
 هیلا رتبه بقه بر قاعده بر اتباع اولمیدر ایس اولمکتوبی اولقوباندره بالسطح برهنه قم
 حوسب فلال و نظمتا اولور

اگر در قیاس ایس بر مکتوب طبعی و کلیتی کوزل طرزده بازل سداب انده نه جهل
 اولور اولمیدر بر مکتوب عاداتا بر حکمت کتانی قیلندنه بودا سوبله جواب و بر ایله
 غیر هیچ اولمیدر دکل طبعی و کلیتی کوزل بقه انقده سر لوه و قاریتد بقه
 یوندر یکدیگرینه تفهیم اولمیدر . واقعا بر مکتوبه بر محبت ترک اولور و موضوع
 محبت تا تمام بر قیاس و بغیر سوبله بر محبتی بر محبتی فراسه بر قیاس و
 سلسله افکار کروی بی یکدیگرینه ربط اولمیدر نه بفتحه بر محبتیه دیگر محبتی انتقال اولور
 بیله فقط بر حاله مراد نه ایس انجمه انی سوبللمه انی بایلمک لازمه

خداوند اله قلم آنماده اول مقصد قرار شد بر ماسه اوله بیدر هیچ دهن ایسه افکار ظهور
 اینک اندر ترتیب اوله بر فقره بی بازار ایسه انده صکره نه کله جکی بمانند
 حتی مصاحبه دهن بر نوع ترتیب و نظم لازم بر داده مصاحبه نه مراد تر هر
 کوه بقیانه استعمال اینکیز و عقلاک مداحله سی لایه بره بر داعتیاد طریقیه هر
 طود ادرنک تلفظ اینکیز واهی سوزر لولویب مصاحبه صلیح نفیسه بر ادبیانه
 و حکمیانه در جدی و مهم اوله مصاحبه.

حقیقه بر سوزی سولیه نوده اول با خود سولیه کله افکار ترتیب لولویب اینکیز
 رغبتی جلیب با خود اندری اقتضای ایدم جهل صورتده فصل بیانه رای لولویب بیاید
 واقعا انسانه مصاحبه اتی اوله هر طوع و طبع لولویب بین نظر عامه قونیده جهل ترتیبی
 ترتیب و تنظیمه اعتنا اینک لازم دکلر فقط دیک اینکیز بر مجله و بیدر اوله
 سر و سبه سوزر ایله اوله بیانه سوزرله انسانه اوله ترتیب بر کونم تأیید حاصل اینکیز
 اوله بیاید بر مقصد حاصل اوله بیاید ترتیب هر حاله و بر شرط ضروریه.

اعداد مادیده بین هر بخارنده آسه و برنده انتفض منزه و اسراف الکلای تروی
 اختلاف ایله و حکمت تصرف الکل که جهل سرمایه نه تزیاده و توسعه مدار اولور ایسته
 افکار مرتضی بولیم در مدعا عمر مرده دوام ایدم جهل عادتیکر اخلاقیه مفوضه اوله
 یا شمرده روتوی حسه استعمال مفوضه احوال و در طایفه آسه میفری افکار مرتضی دهن ترتیب
 و تنظیم مفوضه عادتیکر ایله الفت ایدر ملایز

قسم ثالث بیان حقیقت در

موضوع بحث کربی کی تصور لولوی افراسی ذی مناسبتی و هر چه ترتیب اولی قدره صکره طرز
 افاده ایله استفال اولماید که بولک بیان دنیلو- حتی وولتر دیکه افاده اولنا معناه
 مستعمل زلفته شکل افاده ده دهها از چهار پار یعنی طرز افاده اصل معناده
 زیاده تأثیر ایدر چونکه هر کسک افلاطونی موادده انسانک مراد اینه طوری معنی بردر
 بنیادک بنیاد اولان فرقه تغییر طرز افاده نله اختلافه عبارتده-
 طرز افاده اولده هر کسک عادی معناده غرابت و بربرکک صغیف معناده قوت و
 تأثیر و بربرکک ساده معناده روح و عظمت و بربرکک سوت تأیری لولوی معناده
 حسه تأیره قلبی ایدر

(مثلا علامده برسی « سوتراک انصافی علامده زیاده در » دیر سوتراکی سوز
 و کذلک برکه دیوژنه افلاطونک زیارنه کیکنده چهارموردی و چهارموردی ابا فلان ایل
 ایله فریه اولان اولونه کیردکی صره ده « به افلاطونک فاضلی پایمال اینم » دیر
 حضاره خطبا اینه کیکنده افلاطونده ده « هر با انسانک کذبینه موضوع بر تقاضی و
 حتی سنک فاضلی او بر تقوی البسندک دلیکنده فریده ایدر بوم » دیر جواب و بر کس
 بیان غایتک کوزک بر ماله

کذا برسی دیکینه « سه یا لانی سنک » دیر جواب « اذم سه حقیقتک کتم ایدر بولک

دیسید لولہ حسد بگیری افادہ فرام اتمید لولہ کنڈا بریک بریسی بارویا کورسہ بقوی غمده
 میره کیمه معردیمک « سنک نقد اقربا و علقانک و ارا لک سنه اولوس
 کوره جبکک » دیگر بر میره کیمه اوده « سه کانه اقربا و توبه نعلتک کنده
 زیاده معر لولہ جفکک » دیسه ایتسه بو اینجی معرک سوزی حسد بیانم کوزل بیسار
 دیگر بر تمام بر خواجینا تنیل بر شاکردی و ارا حسد درسی تقربا اتمک اوزره بر
 کوره خواجینا حضوریه کیکنده « خواجیم افدی بو کوبه درسی ایزر ایدم مدم »
 دیگر کنده خواجیم سم « نخبه حاجت بوسه » دیو جواب و بر مس حقیقه غایت
 نازکانه و حسد بیانم موافق بر صورتی درکه کویاها کوبه درسی ایزر ایدم میور
 دیو یوزیه حضوریه اومند.

کنڈا بریسی « بیوزانه کنینی لولہ و هوسه تسلیم ایدر دیسه دیگری ده « جبر اودانه
 صفت عالیسی و کله » دیگر که کیا انم افادہ فرام اتمید اولو.
 کنڈا بریسی بر شیک نقصانده بحث ایدر کنده « ایتسه بو نقصانده « دیویب « بولوده
 کله اولانه « دیسه بوده حسد بیاتنه اولد.

کنڈک « استانبول شهری هر در لومساعتات طبعیه به نظر اولند عین هر در لومسانی
 جامعده در جهان برده « کویا خالده تقاضا بر روزه فیروزده حرانه لطف دعواتی
 اجمه و استانبول هر طرفه نقد و حسد بهاسی صلکند » دیسه لولہ ارا لک
 شاعرانم افادہ فرام اتمید لولہ هکنڈا « بو مؤویبت فدا نه فاسیدر » در جهان

برده « یوماً مورجیاً فلان انجوده بیجا همه برقصاندر » دنیا همه بیانه -
 انشا دیکیزشی بلان الفطی دکل بلامه نسیج مقالی تشکیل ایدنه معاینانک اختانجه
 عبارتدر مثلا فلانده مشینانک انشای لطیفه یا خود رنگیزه دیکه کرده نه مراد ایدنه
 افطای بان طوغری بان واضح و معینه ممکن و سوزوری بری برینه لکری بی و بیو طوغری
 ترتیباً لولنده مفاصلی مراد ایدنه از احتمال که او ذات بان چومده زلفنامه بولنده اولیانی
 تغییراتی کویاها کنه و لکنه کلیرینی تکلفتر بود ایدر قلم او کنه عرصه خدمت اقبیه
 دربان ایتز نظرانک تقدی بر برینه قاری همه مفاصل و هوصلی قطعاً اخلال هر
 انجیسه و قلبه همه تأیری اولان ابر بیله مستحق تو لاغنه خونسه کلور .
 شهر ادبا وارد که انارینا لهرزه شی آجه جوب اولسه بود و عیالی اجات ایدر چومده
 اصال و نمونه بولم بیلورز

از جمله قرآن مؤلفیه مشهوره سنه « زاده زاده روسو » ایل نامه بر جوجقارک
 ترتیبی عقدیه یازمسه اولیانی ارده جوجقارک علاوه برینه مفاصل اولانده سولایم
 سی مجتمعه بر اصال هر جیدر ایته مؤلف ساریالینا سولایم با سلا -
 « جوجقارک برنجی اغلام لری یا لورمدر اگر وقت او انار ابر صکره جبر و حکم اولور
 بوزار کنه یارینه اعانه ایتیم ده با سلا لکر صکره خدمت ایتیم ده قرار قیلار لکر بو
 و هر یلم جوجقارک صفت حال لریکه - انده محکومیت اهامس انده کلیر - صکره لری
 حاکمیت و استیاد فکر ایتیم تولد ایدر لکنه بو فکر علی اندک احتیاجاتنه

زیاده بزم تک پور فری تحریک ایندیکندہ اخلاق اناری پورادہ کوز نمک با سندرہ
ان سب اولی طبع و کلام بوسیله بنید کہ جو جو دها بویانہ ایکه انک کفرندہ
واقعا رسدہ مراد حقیقی نہ اول یعنی فرق انک لازمہ

نہ وقت چو چوہہ برنی در بربک الی اوز انمہ با سندرہ با خود جا بالاد ایستیکه
سہ نیشورم ظہ ایندیکندہ نرا مسافری تحمید ایدہ متر و بوندہ خک ایدر لکسہ الی
اوزادہ ایکه برفن ضرر اغلا ایستہ مسافری تحمید خک انجوب اوشیک کلمی
با خود کنی اوشیہ ایصال اجمود اطرافہ کیلہ امر اید پور دیگر برنجی نقبہ
چو چفی بواسطہ یوریدہ رک اوشیک یا نہ کورک ایکنی صورتہ پہنچ ہ
ایستیکہ سکر کی کجہ رک

او نقدر فریاد ایدر ایستہ سز او قدر ایستہ رک اورک چو چفی انسانہ حکم وامر
ایتمک آسہ بامالی چونکہ بوجوہ انسانک عالم و امری دکلر کدلک اسباب
فرمانہ ایتہ بامالیہ چونکہ اسباب فرمانہ دکلر متر بود و بامالیہ ہر نہ زمانہ بوجوہ
کور دکی شیہ ایستہ ایستہ با خود اما برشی و بیلک مراد اولتور ایستہ چو چفی اوشیک
یا نہ کورک ایستہ چو چفک ایستہ کوریکندہ ایودر جو جوہ بودر کتہہ یا نہ
کورہ نتیجہ چیقارہ وانی چو چفک زلفہ تو سمیعہ اجمود بوندہ دها اعلاب
چارہ بودر ایستہ بالادہ کی مفاکہ فی لاصل رنترادہ روسوہ نا ارتقائی
کلام معاصرہ در تالیف با سندرہ کفرندہ زجہ او کتہہ

کمال بک انارنده ده بر تمام سوبله به لم
 « برار ایامی بوزن و برانجا جمع صفای نوجوانی برار ایستخ طوبی افغان ه
 (زینک سوبله سیدی دهانا سببایی) اطرائی سراپا طراوت کسینه رک
 «بجی ارصد بعد موترا» سری اشک اولور اوقوری قوری افچار محشره
 تضاد افجسه عظام کی یکیده جهانه بولغه باسلا بر حاله که طراوتی دقت
 اولسه نظر عجزله وجود لرینه سرپا اید هیاتی کورمان فابله بر حاله که
 اک ادقی سده کی نشود نمایه باقیله عالمان هرزه رخ بر روح تجلی اید چو
 فضا اولور بر حاله که حرمانا هر طرفه تجسم اتجسه ذره روحانی بلکه روح صفای
 جسمانی دینامه مبالغه اید لسه اولور
 تو ببارک اک بولک با پی پی بی بدولتیه و ما لوفیتا بر تله بله غایت حقیر کور دیکیز
 چمنار در دنیا دوی الوانک همه اعتدالی اولاره بیسینه منای رنگی اولور بهار
 موسمه ابر کویا روی ارضان هرزه سی بیسینور
 لاله بر کوه چمنار اقیان قویولی رنگی بله طوبی اغنی احاطه ایماکه بر کوه ابر بارک
 انصافی چمنار اوزرنج موجب هر هده که تشکیل ایماکه ایماکه حرمان اوتی بیغه
 بیغه بیغه با صده صیقل اچیا صفا باسلا و بیچی؟ بر کوه دریا حقیقت دلفانچه بر کوه
 نسیم اهسته روانه کذا ایلد سطح ماده بر جیمه نظیر در با با بیسنه چمنار کورنک
 بر کوه ارفانه ارفانه موجب هر صابله روز گلان اوکته دوش رک بر بره طوبی

حسد اطراف دو کلمه یا حسد دو کونین زنده نشا و بر یکم یوز طویا می صور الی صفت
 حرکت بجای قائله دریا در یاری سوخته القزازه کلمه محرفی ای رسالت
 اینه بر مقوله اما مصلحتی زجه حاصل اولاد تلذذ مجرد کلمات حسد انتخاب
 و سلاستنه تاسی لوطیب بیکم بوندک دلالت ایه یکی احساسات واقف دره دخی
 صفت اولاد

مؤلفک یا اقل ایچوده اتخاذ ایه یکی ترتیبی کسب باریک احواله کونقدر نظر
 نه هلا اولاد و معنا دخی نه صحیح و سلیسی فالو الیه ده یوانشاده اصل جالب غبت
 اولاد روتنه دلالت تأثری بول فرسکه کتلت او درجه تا مادون بر ادیب اولاد
 بیار ایه یکی مقولات یا خود محسوسی یا ایه جهل اولو الیه اولکته احساس ایه یکی
 تلذذک نفقی بول فرسکه

انشاده بکیرینه مخالف ایکن خضر دارد برین اقل ترتیبی دیگری الفاظک
 مقادیرنا تغیر واقفا معانی بی بوندک طردنی اولاد تغیرانه تقسیمه افعال نظر
 فقط بوراده حسد بیانی تشکیل ایه شسی تخیل ایا داعیه برنده میفرودند انجا داعیه
 اولاد کدی حاصله دخی بکیرینه اری اولاد یواکین شسی قارینه بر مالی نه بیله اولاد
 معانیه و بیده القافیه بخت ایه جهل چونکه معانی اعتبار همه الفاظ تقدم

۵ افکار یا خود معانی بیان در

افکار در نظر اعتباره الوجود ابره شیء دارد در اولاً = افکار که حد ذاته اولیه
صفات عمومی می نمایند = افکار که کذب جملت از اولاً مناسباتاً ثالثاً = هر فکری کذب
محل مخصوص یعنی اما در پدیده شیء که صورتاً افکار تشبیه اولی است .

افکار که صفات عمومی هر بر فکر که ماضی و مابعدند آید و مجرد بر مسانله صورتی خود
تغییر تغیر دیگر بر معنی مفهوم دلالت آید ایتیه بوندر بر قاعده مطروحه تا بعد
بر فکر که برخی صفات تقاضا ترتیب عمومی موضوعات کلیت مجموع سنک ایدیه ادراکی
کافی اولیای طلاق هر بر جزوی ذلک و اضماً مصداق اولیای ایتیه افکار که صفات
عمومی شده بریده بود .

افکار که حدی یا خود معنی = افکار در تقاضای لایه اولیه بر صفت دخی حدت
بر فکر و وقوع حال و نفس الامر موافق اولیای اما صادقه و نیلور مثلا بیایستوم
بی درستیورم' بی خوشیایورم' بی دراحتی اولیورم' دید یکم وقت سوما لاد حقیقه
بی واقع اولیور ایتیه بوفکر صادقه اولیور یا خود ایک شیء ایه شیء بر مناسبت
حقیقه و ایا بی برسته الیه ایل بر منته جته مناسبت و ایا بی بود قی کذاب صادقه
اولیور مثلا کذب مذموم یا خود حق عالی بر دید یکم وقت مذموم فکر یا کذب فکری
جته نیجه صحتی مصداق بر مناسبت اولیور بیاید ایتیه اولیورم .

بالمجمله افکاره مطلق بر صدمه گندمی با خود بر صدمه منطقی بولغو اقتضای
 تجربه و تحقیق بنی اولاً صدمه مطلقه با خود مناسبات عقلیه الیه استدلالات
 بر حقیقته بنفہ ایکینی در برده بر صدمه ذهنی دارد که قلب انسانی بصد
 کوه انکله التفایده «القلب غداک فانظر ما ترى فیہ» مثلا غضب معقول
 حاله بولغا بر ذات حقیقت مشهوره بر شعر و تمثیکه «بابا سنا افغانی الم جوبه
 ادم کوره بهج بر شی مستجیل و کدر»

واقعا ساعولک بوسوزیه مطلقا طوعی و صهادت و نیامیز چونکه طبیعت با خود
 انسانک شدید غضب و هیجان حاله بولغا ادملک تشبیه سده و مخالفتیکه
 بایر که لکه قلب بوقاعدی تسلیم ایدر و بویا اعتقاد ایدر چونکه هر شخص
 احساس قلبیه سده بقدری من بوساده عده ایدر و ایکینی در برده پایت
 در یکیز مدعا بر قیاس منطقیه درها مقبول معقول و مؤثر و اعتقاد سائیا کوریلور
 بولغا استنده صدمه احساسی نسبه اولتور

مثلا بر حکم ارضیه حاله بر بی کمالک قضاة فرمان با تمکله محاکم علیه بین
 حاله مشور اولتور بر قضاة لسانی اوزره حکم ارضیه احکام لسان ایدر حکم ارضیه
 نه دیور در سوال ایدر یکده عقل قرنا سده بری جنایا جود عضو و حرف اربابن سوبه
 در هر بولغا بر بدخوی اضم سوزی ال دیور بوجیب عادات سزه شوم ایدر
 در حکم ارضیه کوزن اولتور صیره سوزن ارضیه صهادت اولتور سزه سوزن ارضیه

درها فیزی اولیغین بیلدیکند ایکنجی وزیر هوسن دیر تکیه ایه تکیه مکره او مودبا
 و عاقلان بوزینه غلبه با « انزیه سه هر وقت طوغری سولار مشاک دیو تلطف
 ایه ایته عقلان وزیر نفس الامری کتم ایله هیچ بوقه خهردیه جه قارلس لازم
 کلابه بر حقیقت سولایه دیوان اولور بد اجدله اولاره وزیر ایر بر حقیقتی
 بیان ایه رک دیکر بر حقیقتی ارنوته من ایتمه دیوان اولور
 بر تکر طوغری اولغله یار عهله ایته مغایر اوله یاور و یوکا مافوق العقل خودما
 و العقل دیرک فقط انزیه یوماد العقل اولاره فکر خهده اولور چونکه انزیه
 رای من عقل سلیمان رای بر سب معقوله من اولماس بیان نادر واقع اولور بیله
 تکره نویسلان من حلقان نظر استقرارین جلیب در منی امران ایتمک ایچوبه با
 خوده مؤلفانک یارین کبی اوله ماد العقل اولاره افکاره رغبت آیمکه اجناسا ایتمک
 (زیم انزیه مؤلفانرا ایم در من بزرده هیات حیوان تفکر بر کتا نجز دار در کیم بوجور
 یا ایتمه) اصل تکره نویسلان جمله عنده من قبول و مسلم افکاری کنه نینه موضعی
 اولاره بر صورتله بیان آیمکه عبارتند اوره یوبایه ایتمه قوی واسطه سید اولور
 بر فکر کرک طوغری اولسوه یا خود اولسوه بدقیقه قبول اولغوریم اگا فکر باطل
 دیرک هر تونک و هر ملکنه کنه نینه موضعی فکر باطلدی وارد در یونداک ایتمه ه
 بعضی طوغری اوله یاور . فقط خطیب یا خود مؤلف اول امرده سنجیده میزان
 عقل ایتمه کبی هیچ بر فکر قبول و استعمال ایتمه سدی کلام افکار کنه نینه

مناسباتی بجهت = هر بر فکر کنی بآنست سالفا که در این صفت و هویت بینی
 طو غیر این و نقاشی جامع اولوه کفایت آیز بلکه مقارنه موضوعی تشکیل آید یا نه
 افکار بنده بهمه مناسبات وجودی بر قدر کذاک با سایر افکاری مربوطه اولوه نظر
 ملاحظه بنده بهمه مناسبات بر نفسی اقتضا آید

و افکار بنده اولان مناسبات حقیقه در

باطله فکر کنی ببنده صحت اولهیدر و جمله بی موضوع واحده تعلیمه اتمایه بر
 قاعده طبعان انسانیه اقتضاتند چونکه طبیعت انسانیه بر آنست بر بنده بنفسی اوله
 آید بر بنده افکار کنی بیان ایمان اصوله بودا عبات اجتماعی و افکار هر
 بنده بر کوه مباینت اولهیدر افکار بهت بجهت تشکیل اتمایه و می طبع عقده
 بنده تا بر جهل اتمایه ملا دیسکه « انشاء سولیه طور سوره افکاره و امثالهم
 آید بر عادی مصاحبتک بیا تمام مطلوبه مواضع اوله نقد ملاحظه ؟
 اوله استعمال افکار و تغییرات قیمت حقیقیه برین معانی صحیح برین و عمل استعمال
 برین نایا = لا قواعدین نائا = بلاغت قواعدین ابعابا = منظمه قواعدیه عبات
 ایمان اقتضا آید لکن موضوع بجهت هرته ایسه ای ایچو بایلیک لزومی ده هو
 اخفیه حاجت بر قدر اینه سولیه کینه ترکیبه کوریلور که لب فکر کنی بر رابطه

شتر که ایله نصل برینه مربوطه. یونصف بلاك لهر بره جزوی برنگر مفهوم نصله
ایدیور بره نصلی مطلق و برهلم سفاها یا خود تحریراً افاده مرام یا قولی بر
شی اولیغین بیان اتمکده عبارتده.

افط - بر بلاك جزوی اوله اعتباریه بلکه اتحاد اتملیر لر فقط لهر جزوی ماقبله
و مابعد بره اتمل - ایچونه بره اتمل لازمه و برته او برینه طبیعی اولر بره کجک
ایچونه بره کجک لازمه.

ایشه اهل بیغناک کربن یا خود اتمال تغییر اتمل اتمل و کجک بودر قرانسه
او باسنه » « و بیکه فن کتابة ال فصل اوله کوبدر .

« و در علم » ای جزوی تمهیم تسلیم اولماسه بیه کتابک ال و هم اوله جزو کوننه
باید چونکه مقالاته یونلری ترکیب افرانک اتمل قدری شی روعه و تابه
و بره خطبا و بدعا نظیرک اکثرن بو کربن با ساده و تکلفنور یونی موضوعه
تقسیمه استیراج ایدر لر

او باسنه بریسه محمد و خنک سائشی او به تقسیم اتمل - برنجیسی = حقیقه مجتبه
ایچنجیسی حقایقه غیرت اوچنجیسی = استفان الترم اتمکده یو ماده و مقاله سنه
ایلمک قسن اتمل اتمکده ایچنجی قسنه کجک ایچونه او زانده بر کربن اتمل
هائیانی باشن بو یونین بر کربن ایلم التما اتمل - صلا یوز آله حقیقه مجتبه بو
بیا اتمکده حوت اتمل ایله سوی قاط حقایقه غیرتی نصل ایدی دیرک کجک کونک

ایکین قسمه او صحیح کجاک ایچوره یو کوزی قولداتسه ایسه عقابته غیرتی بوبله ایدی
سوی صده واستقامتک یانی قاطعه دیر ایته ساده برکوز بولمده -
روما مسوره خطیبا سنه و صبحرون دهنی محکم حقوزن عامیه حقه با سوبله کی
نقلدن دهنی داعما بوا اوله رعایت ایدر ایدی

فی الحقیقه مدونسی ایراد اوها نقلدده و بالخصوص نقلدک اقام مختلفه کوزی
ایسنده برتاقه دقیقه فصیله و بملک لازم کله که یوقبلده برکوز کفایت ایدر -
فقط ساعده و خطیبده و عالی کهم اقامده زیاده خوسه کورنجان داعیمه بولمده
مشیدرها وضعدها مخیل کوزی کورنجان

بروقاله یا خود بر رساله بالمله ایترانسی آن بلای اولیجه صورتی یکدیگره برتاقه
ایچوره جیلدن الک زیاده مناسبت و مسابته اولان اقرانسی بری برینیا یانی یانسه
توجیه افقا اولماید

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI-SOYADI: Merve ÖZSARI

DOĞUM YERİ- YILI: Adana/Seyhan- 1994

E-POSTA: merveozsari.01@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

2017-2019 Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı

2016- Eskişehir Anadolu Üniversitesi İlahiyat Önlisans Programı

2012-2016 Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Programı

2008-2012 Tepebağ Anadolu İmam-Hatip Lisesi Adana /Seyhan

SERTİFİKALAR

2015 Milli Eğitim Bakanlığı – Hüsn-i Hat

2016 Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Sertifikası

İŞ DENEYİMİ

2017 Gençlik ve Spor Bakanlığı Dil Akademisi Osmanlıca Eğitmeni